

พฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน :
กรณีศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

ปริญญานิพนธ์
ของ
ณมรัตน์ ปิงตระกูล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
พฤษภาคม 2550

พฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน :
กรณีศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

ปริญญานิพนธ์
ของ
ณมรัตน์ ปิงตระกูล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
พฤษภาคม 2550
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน : กรณีศึกษา
ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

ของ
ณมรัตน์ ปิงตระกูล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)
วันที่ เดือน พ.ศ. 2550

.....ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์
(อาจารย์ ดร. อารีย์ ชื่นวัฒนา)

.....กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์
(อาจารย์อรทัย วารีสอาด)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ศศิพิมล ประพินพงศกร)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ ดร. อารีย์ ชื่นวัฒนา ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำและแนวคิดต่าง ๆ ตลอดจนให้ความเอาใจใส่ สร้างขวัญและกำลังใจที่ดีตลอดมาจนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ และอาจารย์ อรทัย วารีสอาด กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์ และอาจารย์ศศิพิมล ประพินพงศกร ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาร่วมเป็นกรรมการสอบปากเปล่า ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ทุกท่าน ที่คอยห่วงใยเอาใจใส่ และให้คำปรึกษาแนะนำเสมอมา ตลอดจนคอยประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สมาน ลอยฟ้า ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด และทรัพยากรการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และรองศาสตราจารย์ ดร. ชูติมา สัจจามันท์ อาจารย์ประจำแขนงวิชาสารนิเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือที่ช่วยในการวิจัย

ขอขอบพระคุณคุณวรรณรา บุญยืน ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค และอาจารย์ประจำศูนย์การเรียนทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและเอกสาร และสถานที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งขอขอบคุณนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์

ขอขอบคุณเพื่อนๆ รุ่นที่ 17 และรุ่นพี่ทุกคน ขอบขอบคุณเพื่อนๆ และพี่ๆ ที่โรงเรียนคลองหนองใหญ่ที่คอยเป็นกำลังใจ และให้คำแนะนำที่ดีเสมอมา และขอขอบคุณเป็นที่สุด คุณโสภณ มณีสินทร ที่คอยให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีให้กับผู้วิจัยตลอดมาจนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และญาติๆ ทุกคน ที่เป็นกำลังใจ กำลังทรัพย์ และกำลังสมองที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยความภาคภูมิใจอย่างสูงสุด

คุณค่า และประโยชน์อันพึงมีที่ได้จากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบแด่บุพการี และบูรพาจารย์ทุกท่าน

ณมรัตน์ ปิงตระกูล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
การศึกษานอกโรงเรียน.....	7
ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียน.....	7
ลักษณะสำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน.....	8
ความสำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน.....	9
ประวัติและพัฒนาการของการศึกษานอกโรงเรียนในต่างประเทศ.....	10
ประวัติและพัฒนาการของการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย.....	12
แนวคิดการจัดการศึกษานอกโรงเรียน.....	14
ระดับการศึกษานอกโรงเรียน.....	15
สาระและมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน.....	15
รูปแบบการจัดการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน.....	17
การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน.....	17
วิธีการเรียนรู้.....	18
พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ.....	19
ความหมายของพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ.....	19
องค์ประกอบของพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ.....	20
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ.....	21
การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ.....	23
ตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ.....	24
อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ.....	38
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค.....	41
สภาพทั่วไปของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค.....	41
การจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค.....	43

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 2 (ต่อ)	หน้า
แหล่งสารสนเทศของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค.....	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	47
งานวิจัยในต่างประเทศ.....	47
งานวิจัยในประเทศ.....	49
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	54
การกำหนดพื้นที่ศึกษา ประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	54
วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	57
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
4 ผลการวิจัย.....	61
พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน.....	61
อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน.....	76
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	78
ความมุ่งหมายในการวิจัย.....	78
วิธีดำเนินการวิจัย.....	78
สรุปผลการวิจัย.....	80
อภิปรายผลการวิจัย.....	82
ข้อเสนอแนะ.....	95
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก.....	102
ภาคผนวก ก : แนวคำถามในการสัมภาษณ์.....	103
ภาคผนวก ข : รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	108
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	110

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง.....	55
2 สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง.....	56
3 กระบวนการในขั้นตอนนิยามภาระงาน.....	84
4 กระบวนการในขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศ.....	86
5 กระบวนการในขั้นตอนการระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึง.....	89
6 กระบวนการในขั้นตอนการใช้สารสนเทศ.....	90
7 กระบวนการในขั้นตอนการสังเคราะห์สารสนเทศ.....	91
8 กระบวนการในขั้นตอนการประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ.....	93

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ตัวอย่างพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของเอลลิส.....	28
2 ตัวอย่างเบอร์ฟีกกิงของเบสท์.....	29
3 ตัวอย่างพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของวิลสัน.....	31
4 ตัวอย่างการแก้ปัญหาสารสนเทศ.....	33
5 กระบวนการนิยามภาระงาน.....	34
6 กระบวนการกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศ.....	35
7 กระบวนการแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึง.....	36
8 กระบวนการสังเคราะห์สารสนเทศ.....	37
9 ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค.....	45
10 มุมหนังสือแบบเรียนหน้าห้องสำนักงาน.....	45
11 ห้องสมุดศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค.....	46
12 ห้องสมุดประชาชนเขตภาษีเจริญ.....	47
13 ตัวอย่างพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษา นอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค.....	83

พฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน :
กรณีศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

บทคัดย่อ
ของ
ณมรัตน์ ปิงตระกูล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
พฤษภาคม 2550

ณมรัตน์ ปิงตระกูล. (2550). พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษา
การศึกษานอกโรงเรียน : กรณีศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค.
ปริญญาโท ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุม : อาจารย์ ดร. อารีย์ ชื่นวัฒนา, อาจารย์อรรถัย วารีสอาด.

ปฏิญานพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ และ
อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนปลาย โดยใช้ตัวแบบบีกซิกส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ (Eisenberg & Berkowitz'
Information Problem-Solving: Big6 Skills Model) เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาพฤติกรรม
การแสวงหาสารสนเทศ และใช้กรอบแนวคิดเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันและ
วอลท์ (Wilson & Walsh) เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของ
นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการ
การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค ที่สมัครเข้ารับการศึกษหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย
ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ
เจาะจง เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์และการสังเกต

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอก
โรงเรียนมีขั้นตอนเช่นเดียวกับตัวแบบบีกซิกส์ หากแต่กิจกรรมการแสวงหาสารสนเทศในแต่ละ
ขั้นตอนจะอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากการเรียนการสอนอยู่ในรูปแบบของการบรรยาย และยัดหนังสือ
แบบเรียนเป็นหลัก ภาระงานที่ได้รับมอบหมายไม่ยาก และนักศึกษายังขาดทักษะการรู้สารสนเทศ

ส่วนอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนประกอบด้วย
ข้อจำกัดทางด้านเวลา การสื่อสารกับผู้ให้สารสนเทศ และพื้นความรู้เดิมของนักศึกษา

ผลการวิจัยเรื่องนี้เป็นประโยชน์ต่อสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนและผู้ที่มี
ส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนใช้แหล่งสารสนเทศที่
หลากหลาย ส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์ และการแสวงหาสารสนเทศ นอกจากนี้ ผลการวิจัย
ยังให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพของศูนย์การเรียน และการปลูกฝังทักษะการรู้
สารสนเทศให้แก่นักศึกษา

Information Seeking Behavior for Studying of Adult Learners: A Case study of
Bangkhae Non-Formal Education Center

AN ABSTRACT
BY
NAMARAT PUENGTRAKUL

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Arts degree in Library and Information Science
at Srinakharinwirot University
May 2007

Namarat Puengtrakul. (2007). *Information Seeking Behavior for Studying of Adult Learners: A Case study of Bangkhae Non-Formal Education Center*. Master thesis, M.A. (Library and Information Science). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University.

Advisor Committee : Dr. Aree Chuenwattana, Miss Aurathai Wareesa-ard.

The purpose of this thesis was to study the information seeking behavior and barriers to information seeking in completing class assignments of the students who were studying at the secondary level in a non-formal education program. Eisenberg and Berkowitz' Information Problem-Solving: Big6 Skills Model was used as a framework in studying information seeking behavior. Wilson and Walsh' intervening variables in information seeking behavior was used to study barriers to students' information seeking.

A sample of 30 students was purposively chosen from the students who were studying at Bangkhae Non-Formal Education Center in the first semester of academic year 2005. Data collection methods included interviews and observations.

An inductive data analysis showed that the information seeking behavior of the students corresponds to the Big6 Model. However, information seeking activities taken in each step were very limited due to the lecture- and book-based teaching style, non-challenging class assignments, and lack of information literacy skills.

Barriers to students' information seeking included time constraint, communications between students and information providers, and different educational levels and knowledge backgrounds.

The implication from this study is that teaching and learning in non-formal education programs must be resource-based that stimulates critical thinking and encourages information seeking. Findings could be useful for the Non-formal Education Department, Ministry of Education in improving the quality of learning centers, and inculcating information literacy skills in students.

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษานอกระบบ (Non-formal education) พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกและส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการลดช่องว่างหรือเปิดโอกาสทางการศึกษาของประชาชนที่ไม่สามารถเข้ารับบริการจากการศึกษาในระบบโรงเรียน (นิตยภัณฑะวงษ์. ม.ป.ป. : 8; อ้างอิงจาก Kline; & Kheen. 1973 : 1-3) เป็นระบบการศึกษาที่นำการศึกษาไปหาประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้คนรู้หนังสือ มีทักษะอาชีพที่จะหาเลี้ยงครอบครัว การศึกษานอกโรงเรียนจึงมีหลักสูตรที่หลากหลายยืดหยุ่น และมีกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย และแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการศึกษาที่จัดในระบบโรงเรียนโดยทั่วไป

ในประเทศไทย การศึกษานอกโรงเรียนเริ่มจัดการศึกษาให้กับประชาชนผู้ไม่รู้หนังสือมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2483 โดยกองการศึกษาผู้ใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการ จัดการศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยากจนและอาศัยอยู่ในชนบท มุ่งให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้ อันเป็นทักษะเบื้องต้นที่จำเป็น ระยะต่อมาได้มีการจัดการศึกษาต่อเนื่อง โดยมีการจัดฝึกอบรมด้านอาชีพให้แก่ประชาชนทั้งในเมืองและท้องถิ่นที่ห่างไกล มีการจัดการศึกษาสายสามัญคู่ขนานไปกับการศึกษาในระบบโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2545 : 6) จวบจนปัจจุบันได้ขยายการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทั้งการศึกษาสายสามัญ และสายอาชีพ ซึ่งสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนได้ใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยจัดหลักสูตร ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ได้แก่ หลักสูตรระดับการรู้หนังสือ หลักสูตรระดับประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รูปแบบการเรียนจะเป็นแบบปีการศึกษา ปีการศึกษาหนึ่งแบ่งเป็น 2 ภาคเรียน ใช้เวลาเรียนตลอดหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษาไม่น้อยกว่า 4 ภาคเรียน ภาคเรียนละ 2 วิชา รวมทั้งสิ้น 8 วิชา และใช้เวลาเรียนประมาณภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 21)

ในการจัดการศึกษาดังกล่าว สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่งคือ ผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ เห็นคุณค่าและรู้จักเลือกใช้วิทยาการภูมิปัญญา และเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ ต้องคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 7) อาจารย์ผู้สอนจึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยอาจารย์ผู้สอนจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้แนะแนว นักศึกษาต้องไปศึกษาหา

ความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการเรียนการสอนดังกล่าวจึงทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการสารสนเทศ (Information need) อันนำไปสู่พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ (Information-seeking behavior) เพื่อที่จะนำสารสนเทศที่ตนต้องการมาใช้ในการศึกษา

พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเริ่มต้นจากการที่ผู้แสวงหาสารสนเทศมีความรู้สึกว่าคุณมีความต้องการสารสนเทศ โดยอาจต้องศึกษา วิเคราะห์ วางแผน หรือตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่พบว่าไม่มีสารสนเทศไม่เพียงพอ จึงต้องแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งต่าง ๆ (สมพร พุทธิพิทักษ์ผล. 2545 : 129) เป็นการแสวงหาสารสนเทศอย่างมีวัตถุประสงค์ โดยระหว่างกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ ผู้แสวงหาสารสนเทศต้องมีปฏิสัมพันธ์กับระบบสารสนเทศ ซึ่งอาจเป็นระบบสารสนเทศโดยมนุษย์ เช่น ห้องสมุด หรือระบบสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์ เช่น เวิลด์ไวด์เว็บ เป็นต้น (Wilson. 2000 : 50)

ส่วนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศนั้นได้มีผู้ให้ความสนใจทำการศึกษาวิจัยมานานแล้ว ส่วนใหญ่มักเน้นศึกษาว่าผู้ใช้ค้นหาสารสนเทศอย่างไร และปฏิสัมพันธ์กับระบบสารสนเทศอย่างไร ตลอดช่วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมา มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นจำนวนมาก แต่มิงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่นำเสนอทฤษฎี หรือตัวแบบที่สามารถขยายผลการศึกษาต่อไปยังกลุ่มบุคคล หรือสถานการณ์อื่น ๆ ได้ (อารีย์ ชื่นวัฒนา. 2545ก : 112) อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยชิ้นสำคัญที่พัฒนาตัวแบบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้หลายตัวแบบ ได้แก่ ตัวแบบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของเอลลิส (Ellis' Behavioral Model of Information Seeking) ตัวแบบเบอร์รี่พิกกิงของเบทส์ (Bates' Berrypicking Model) ตัวแบบกระบวนการค้นหาสารสนเทศของคัลธา (Kuhlthau' Information Search Process : ISP) และตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ (Eisenberg; & Berkowitz' Information Problem-Solving : Big6 Skills Model)

ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศ “บิกซิกส์” ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ เป็นตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศที่เน้นตัวผู้ใช่มากกว่าเน้นที่ตัวระบบ เป็นตัวแบบที่ใช้อธิบายกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาสารสนเทศ ตัวแบบบิกซิกส์เป็นตัวแบบที่ ไอเซนเบิร์ก และเบอร์โควิทซ์ พัฒนาขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1988 กล่าวได้ว่าเป็นที่รู้จักแพร่หลายและใช้กันมากที่สุด ทั้งในโรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา โครงการการศึกษา/ฝึกอบรม ผู้ใหญ่ ตัวแบบนี้ อธิบายกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือการตัดสินใจ นอกจากจะเป็นตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศแล้ว ยังเป็นตัวแบบการสอนทักษะการรู้สารสนเทศ (Information Literacy Skills Model) และตัวแบบของการศึกษาค้นคว้าวิจัย (Research Model) อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์นี้เป็นตัวแบบที่แสดงถึงกระบวนการแก้ปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศเท่านั้น แต่มิได้แสดงถึงอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ ดังนั้นหากต้องการศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศให้ครอบคลุมทั้งหมดจึงจำเป็นต้องศึกษาอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศด้วย

ในปี ค.ศ. 1996 วิลสันและวอลซ์ (Wilson; & Walsh. 1996) ได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาสารสนเทศ ซึ่งเป็นผลการศึกษาวิจัยของนักวิชาการสาขาต่าง ๆ กว่า 30 ชิ้น จากการศึกษาครั้งนี้ วิลสันและวอลซ์ได้สร้างกรอบแนวคิดเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศขึ้นมาโดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ครอบคลุมอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศทั้งหมดที่มีผู้ศึกษาวิจัยมา

งานวิจัยในประเทศเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศ ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ หรือการวิจัยที่ใช้ทั้งวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมักจะนำทฤษฎีหรือ ตัวแบบที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว มาศึกษาเพิ่มเติมเพื่อทดสอบและปรับปรุงตัวแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างในหลากหลายสาขาอาชีพ เช่น นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ นักวิจัยทางฟิสิกส์ นักเรียน นักศึกษา เป็นต้น ในขณะที่งานวิจัยในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยในการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย และเป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย นอกจากนี้งานวิจัยส่วนใหญ่มักศึกษาถึงวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศ รูปแบบของสารสนเทศที่นิยมใช้ รูปแบบของสารสนเทศที่ต้องการ การเลือกใช้แหล่งสารสนเทศ และปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศของกลุ่มตัวอย่างในหลากหลายอาชีพ เช่น เกษตรกร ชาวประมง นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา แต่ยังไม่มียานวิจัยใดที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษานักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนดีเด่น ปี 2546 จะมีพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างไร โดยใช้ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ เป็นแนวทางในการศึกษา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังต้องการศึกษาอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศโดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันและวอลซ์เป็นแนวทางในการศึกษา การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงบริการสารสนเทศของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน และเป็นแนวทางแก่อาจารย์ผู้สอนในการกำหนดวิธีการเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีทักษะในการแสวงหาและใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค โดยใช้ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบิกซิกส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา

2. เพื่อศึกษาอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันและวอลซ์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา

ความสำคัญของการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเป็นแนวทางแก่นักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนในการปรับปรุงบริการสารสนเทศให้เหมาะสมกับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน และเป็นแนวทางแก่อาจารย์ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดวิธีการเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีทักษะในการแสวงหาและใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่สมัครเข้ารับการศึกษหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร จำนวน 337 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่สมัครเข้ารับการศึกษหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากข้อมูลนักศึกษา ประกอบกับข้อเสนอแนะของอาจารย์ผู้สอน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรมากที่สุด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การแก้ปัญหาสารสนเทศ (Information problem-solving) หมายถึง วิธีการหรือกลยุทธ์ที่นำมาใช้ตอบคำถามที่เกิดจากความต้องการสารสนเทศ เพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ

2. พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ หมายถึง กระบวนการในการแสวงหาและใช้สารสนเทศ เพื่อการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยแบ่งเป็น 6 ขั้นตอนตามตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบิกซิกส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ ดังนี้

2.1 การนิยามภาระงาน (Task definition) เป็นขั้นตอนการนิยามปัญหาสารสนเทศ และกำหนดสารสนเทศที่ต้องการ

2.2 การกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศ (Information seeking strategies) เป็นขั้นตอนการค้นหาแหล่งสารสนเทศที่คาดว่าจะมีสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ ประเมินและเลือกใช้แหล่งสารสนเทศที่ดีที่สุด

2.3 การระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึง (Location and access) เป็นขั้นตอนของการรู้ว่าแหล่งสารสนเทศที่มีสารสนเทศที่ตนต้องการอยู่ที่ใดและจะเข้าถึงสารสนเทศในแหล่งต่าง ๆ นั้นได้อย่างไร

2.4 การใช้สารสนเทศ (Use of information) เป็นขั้นตอนของการใช้สารสนเทศชนิดต่าง ๆ เช่น ข้อความ รูปภาพ แผนที่ แบบจำลอง มัลติมีเดีย โดยสารสนเทศบางชนิดต้องได้รับการฝึกอบรมก่อนการใช้

2.5 การสังเคราะห์สารสนเทศ (Synthesis) เป็นขั้นตอนการรวบรวมสารสนเทศที่แสวงหาได้จากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำมาเรียบเรียงใหม่ให้เป็นสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ

2.6 การประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ (Evaluation) เป็นขั้นตอนการตรวจสอบและประเมินกระบวนการแก้ปัญหาสารสนเทศ เป็นการกำหนดประสิทธิภาพของกระบวนการทั้งหมด โดยพิจารณาจากสารสนเทศที่แสวงหาได้ว่าสามารถนำมาตอบปัญหาที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ ถ้าไม่สามารถตอบได้แสดงว่ากระบวนการแสวงหาสารสนเทศที่ดำเนินมาทั้งหมดนั้นไม่มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องเริ่มดำเนินกระบวนการใหม่

3. อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ หมายถึง ตัวแปรต่าง ๆ ที่ขัดขวางการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษา โดยจำแนกตัวแปรตามกรอบแนวคิดเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันและวอลซ์ออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

3.1 ลักษณะเฉพาะของบุคคล (Personal characteristic) ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ เช่น ความพิการทางด้านร่างกาย ความบกพร่องทางการพูดหรือการได้ยิน ระดับการศึกษาและพื้นความรู้เดิม สติปัญญาและอารมณ์ของนักศึกษา

3.2 อุปสรรคทางด้านเศรษฐกิจ (Economic barrier) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายและเวลาที่สูญเสียไปกับการแสวงหาสารสนเทศ

3.3 อุปสรรคทางสังคม หรืออุปสรรคระหว่างบุคคล (Social / interpersonal barrier) ได้แก่ อุปสรรคที่เกิดจากการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศบุคคล เช่น การสื่อสารระหว่างผู้แสวงหาสารสนเทศกับผู้ให้สารสนเทศ ความร่วมมือของผู้ให้สารสนเทศ เป็นต้น

3.4 อุปสรรคจากสภาพแวดล้อม หรือจากสถานการณ์ (Environmental / situational barrier) ได้แก่ ข้อจำกัดทางด้านเวลา สภาพทางภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมชุมชน

3.5 ลักษณะเฉพาะของแหล่งสารสนเทศ (Information source characteristic) ได้แก่ ความสะดวกในการเข้าถึงสารสนเทศ ความน่าเชื่อถือของแหล่งสารสนเทศ และช่องทางการรับ/เผยแพร่สารสนเทศ

4. **นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน** หมายถึง นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียนที่สมัครเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร

5. **ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน** หมายถึง สถานที่ให้บริการการศึกษาออกโรงเรียนสังกัดสำนักงานบริหารการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการที่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนต่าง ๆ ของแต่ละเขตพื้นที่ภายในกรุงเทพมหานคร

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การศึกษานอกโรงเรียน
2. พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ
3. อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ
4. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานอกโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียน หรือการศึกษานอกระบบ (Non-formal education) เป็นการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งที่จัดบริการให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน โดยมีผู้ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกโรงเรียนไว้ดังนี้

1. กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนปกติ เป็นกิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่ได้กำหนดเป้าหมายไว้แล้ว และเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีเป้าหมายชัดเจน เช่น โรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้พลาดโอกาสรับการศึกษาเมื่ออยู่ในวัยเรียน และผู้ที่ต้องออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด การฝึกอาชีพแก่ผู้สนใจ การจัดกลุ่มสนใจศึกษาด้านใดด้านหนึ่ง เป็นต้น (Coombs. 1973 : 12 - 13)

2. กระบวนการทางการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งเนื้อหา ระดับ และวิธีการ ซึ่งอาจจะจัดแบบเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เพื่อเสริม ทดแทน หรือต่อเนื่องจากการศึกษาในโรงเรียน เป็นการศึกษาที่จะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาความรู้ความสามารถให้มีความรู้ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมในการพัฒนาตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมโดยรวม (UNESCO. 1982)

3. การศึกษาที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมควบคู่กับการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพและการงาน การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนและประเทศ การมีความสามารถในการแสวงหาความรู้และข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2541 : 27)

4. กิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่จำกัดเพศ วัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ ความสนใจ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งใน

ด้านความรู้ที่จำเป็นในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (สุมาลี สังข์ศรี. 2544 : 5)

5. การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จ การศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 1)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษานอกโรงเรียนเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อให้โอกาสแก่บุคคลที่พลาดโอกาสในการศึกษา ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ได้ศึกษาทดแทนหรือเสริมสร้างความรู้ และประสบการณ์ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิต และสังคมให้ดีขึ้น โดยไม่จำกัดวัย เพศ พื้นฐานการศึกษา ประสบการณ์ รูปแบบและวิธีการ การศึกษามีความยืดหยุ่นเพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

ลักษณะสำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดบริการแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ดังนั้นการศึกษานอกโรงเรียนจึงมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากการศึกษารูปแบบอื่น ๆ ดังนี้ (ทองอยู่ แก้วไทรชะ. 2544 : 23-24.)

1. ผู้เรียน การศึกษานอกโรงเรียนไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุผู้เรียนเหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การเรียนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่มีการบังคับ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความต้องการและความสนใจที่ตนเองมีต่อวิชานั้น ๆ

2. ผู้สอน และบุคลากรการศึกษานอกโรงเรียนอาจจะเป็นครูผู้สอนที่มีความรู้ความชำนาญและความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนโดยตรง หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์จากการประกอบอาชีพของตนมาเป็นวิทยากรและอาสาสมัคร

3. หลักสูตรและเนื้อหาวิชา มีความยืดหยุ่นมาก เนื้อหาสามารถปรับตามสภาพท้องถิ่น และความสนใจของผู้เรียน เช่น วิชาถนอมอาหาร การประกอบอาหาร จะมีภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างก็ได้ อันยังผลให้หลักสูตรมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยสอนบ้างมากน้อยแตกต่างกันไป บางแห่งอาจจะเข้มงวดในการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ เข้มงวดเกี่ยวกับเวลาเรียน เวลาสอน แต่บางแห่งอาจจะไม่เข้มงวดเรื่องเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม หลักสูตรจะสร้างจากความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ที่มุ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

4. รูปแบบการจัด การจัดการศึกษานอกโรงเรียนไม่มีรูปแบบที่แน่นอน รูปแบบการจัด การศึกษาจะแตกต่างกันออกไป เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้จัดและผู้รับบริการ

5. การเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอนของการศึกษานอกโรงเรียนจะมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม ความจำเป็น บางครั้งจะจัดการเรียนการสอนเป็นชั้นเรียน บางครั้งจัดในรูปแบบกลุ่มพบปะสนทนา การสาธิต การฝึกอบรม การใช้โสตทัศนูปกรณ์ การศึกษาทางไกล ฯลฯ

6. สถานที่ สถานที่จัดให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนจะกระจาย เปลี่ยนแปลงและโยกย้ายไปตามสถานที่ที่อำนวยให้ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยอาจจะจัดขึ้นที่ศาลาวัด ชั้นเรียนของโรงเรียนภาคปกติ ศูนย์อนามัย ห้องสมุดประชาชนอำเภอหรือจังหวัด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ สถานประกอบการ สนามกีฬา ศาลาประชาคม ไร่รมไม้ ฯลฯ

7. ระยะเวลา ระยะเวลาเรียนของการศึกษานอกโรงเรียนขึ้นอยู่กับชนิดและลักษณะของวิชา รวมทั้งความสนใจ และศักยภาพของผู้เรียนด้วย เช่น การเรียนวิชาตัดเย็บเสื้อผ้าในศูนย์การเรียนรู้หนึ่งอาจใช้ระยะเวลามากกว่าการเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้หนึ่งก็ได้

8. การจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของการศึกษานอกโรงเรียนมีความยืดหยุ่นมาก เพื่อให้การจัดสอนตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนหลักสูตร เนื้อหา ระยะเวลา สถานที่ วิธีสอน และผู้สอนนั้น จะปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่

ความสำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน

สังคมไทยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาไปสู่สังคมฐานความรู้ การเรียนรู้ การศึกษาวิจัย ความรู้ และนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสริมสร้างฐานความรู้ที่เข้มแข็งให้กับประเทศ โดยกำหนดโครงสร้างทางการศึกษาที่จะสนับสนุนให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในสภาพการณ์ปัจจุบันของสังคมไทยยังมีอุปสรรคสำคัญหลายประการที่จะส่งผลให้สิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชนไม่สามารถเกิดขึ้นได้ กล่าวคือ ความแตกต่างกันในโอกาสที่จะเข้าถึงความรู้และแหล่งการเรียนรู้ เนื่องจากประชาชนจำนวนมากยังมีระดับการศึกษาต่ำ อยู่ในครอบครัวยากจนที่ด้อยการศึกษา ขาดทักษะและความสามารถพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ ขาดสารข้อมูล จึงไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ที่มีอยู่หลากหลาย ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน ระบบบริการทั้งลักษณะเฉพาะและบริการสาธารณะ รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ที่มักกระจุกตัวในสังคมเมือง ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจของประชาชน ทำให้บุคคลมีอำนาจในการบริโภคข่าวสารข้อมูลต่างกัน การลงทุนเพื่อการศึกษา การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันด้วย การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะต้องเร่งดำเนินการ เพื่อประกันโอกาสให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องดำเนินการโดยยึดหลักการที่เชื่อว่า การศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลักให้ประชาชนและทุกส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับตนเองและท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืนตลอดไป (กุลธร เลิศสุริยะกุล. 2547 : 30) ซึ่งหลักการการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าวก็คือระบบการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษา นอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนเป็นการศึกษาสำหรับผู้พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ เป็นการศึกษาที่ให้คุณค่าของความรู้ ประสบการณ์ และอาชีพ โดยสามารถนำมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนตามหลักสูตรได้ วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระบบนี้คือ เพื่อมุ่งเน้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่พลาดโอกาสและขาดโอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือในพื้นที่ที่สถานศึกษาในระบบไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีให้ได้ มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการ และการปฏิบัติจริงสอดคล้องกับวิถีชีวิต นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพได้ทันที มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เห็นคุณค่าและมีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนแสวงหาความรู้ในการพัฒนาตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และมุ่งส่งเสริมให้บุคคล องค์กร ชุมชนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 6)

ประวัติและพัฒนาการของการศึกษานอกโรงเรียนในต่างประเทศ

ในต่างประเทศจะจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามสภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีสภาพปัญหา และสังคมที่แตกต่างกันดังนี้ (ชลทิติย์ เอี่ยมสำอางค์. 2544 : 66)

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา จัดการศึกษานอกโรงเรียนในลักษณะการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) ซึ่งมีมาตั้งแต่แรกเริ่มการก่อตั้งประเทศ พลเมืองผู้ใหญ่ของสหรัฐอเมริกาให้ความสนใจการศึกษาผู้ใหญ่อันจะเป็นทางนำไปสู่การประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันในสังคม การใช้เวลาว่าง การพักผ่อนหย่อนใจ และการดำรงตนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ เนื่องจากเศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดขึ้น ประชาชนจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น การศึกษาผู้ใหญ่จึงเป็นทางเลือกหนึ่ง ซึ่งเสนอโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ ความชำนาญ และทัศนคติใหม่ ๆ

การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียนในสหรัฐอเมริกาได้รับการพัฒนาต่อเนื่องมาโดยตลอด มีผลการวิจัยที่ช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้าน

การเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา หน่วยงานเอกชน องค์กร สมาคมต่าง ๆ ทำหน้าที่จัดและให้การสนับสนุนทุกระดับ และมีโครงการ กิจกรรมพิเศษจัดให้กับผู้ใหญ่ เช่น การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ การศึกษามูลฐานและการศึกษา ภาคบังคับ การศึกษาวิทยาศาสตร์สำหรับผู้ใหญ่ การศึกษาเรื่องหน้าที่พลเมืองดี การฝึกอบรม ผู้นำ เป็นต้น

ในอดีตที่ผ่านมาประชาชนในสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงความจริงที่ว่า ชีวิตของคนเรานั้นมีความซับซ้อน ในสังคมทุกวันนี้จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ไปชั่วชีวิต ประชาชนต้องการ โครงสร้างที่จัดการศึกษาได้ตรงกับความเป็นและความสนใจของตนเองเพื่อช่วยให้แต่ละคนพร้อม ที่เผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

2. ประเทศอังกฤษ จัดการศึกษานอกโรงเรียนในลักษณะการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาผู้ใหญ่มามากกว่า 300 ปี โดยถือว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นมนุษย์ ฉะนั้นควรจะต้องมีโรงเรียนสำหรับคนในทุกช่วงอายุ คือ โรงเรียนสำหรับทารก โรงเรียนสำหรับเด็กปฐมวัย โรงเรียนสำหรับเด็กเล็ก โรงเรียนสำหรับเด็กวัยรุ่น โรงเรียนสำหรับคนหนุ่มสาวที่บรรลุนิติภาวะแล้ว โรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่ และโรงเรียนสำหรับคนชรา และที่ปรากฏเด่นชัดในปี พ.ศ. 2462 ได้มีข้อบัญญัติจากรายงานการประชุม Adult Education Committee of the Ministry of Reconstruction สรุปว่า การศึกษาผู้ใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวอังกฤษ และควร จะต้องจัดให้ครอบคลุมทั่วถึงและจัดเป็นกระบวนการตลอดชีวิต จึงเห็นได้ว่าการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่องในประเทศอังกฤษได้จัดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว โดยจัดให้กับประชาชนทุกช่วงอายุ

3. ประเทศญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นมีการจัดการศึกษานอกระบบในรูปของการศึกษาเพื่อสังคม (Social Education) มาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2311 – 2455 ในสมัยเมจิ เมื่อมีการจัดระบบการศึกษาเกิดขึ้น การศึกษาเพื่อสังคมช่วยให้ระบบการศึกษาได้รับการดูแลให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นได้ดำเนินการพัฒนาประเทศใหม่ การศึกษาเพื่อสังคมได้ช่วยให้พลเมืองพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้รวดเร็วทันอย่างรวดเร็วจึงต่อมาในปี พ.ศ. 2492 รัฐบาลได้ออกกฎหมายว่าด้วยการจัดการศึกษาเพื่อสังคม โดยกำหนดว่าการศึกษาเพื่อสังคมจะครอบคลุมการศึกษาทุกประเภท ยกเว้นการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาในบ้านได้กำหนด ในทุกหน่วยงานของรัฐสนับสนุนการศึกษาเพื่อสังคม ให้มีกิจกรรมและโครงการสนับสนุนที่ชัดเจน เช่น การตั้งศาลาประชาคม ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ การอภิปราย นิทรรศการ การสาธิต การอบรมด้านอาชีพ การเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ การส่งเสริมกีฬา นันทนาการ ดนตรีและศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนให้สถาบันการศึกษาได้จัดชั้นเรียนต่าง ๆ เพื่อบริการชุมชน

4. ประเทศเยอรมนี กลุ่มประเทศในแถบสแกนดิเนเวียและประเทศในยุโรป ได้กำหนดให้ โรงเรียนประถม มัธยม วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมีบทบาทมากในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาที่ให้ความสำคัญในด้านนี้มาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 แต่เดิมนั้นเฉพาะการอ่านออกเขียนได้ ต่อเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง การเรียนการสอนผู้ใหญ่ก็

เพิ่มการเรียนรู้ด้านภาษา วิชาชีพสาขาต่าง ๆ รวมไปถึงวิชาด้านนันทนาการ ความรู้ทั่วไป การพัฒนาตนเองและมีการเสริมความรู้ในสาขาศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ด้วย

5. ประเทศนิวซีแลนด์และประเทศออสเตรเลีย การศึกษานอกโรงเรียนของสองประเทศนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เนื่องจากทั้ง 2 ประเทศมีชนกลุ่มน้อยอยู่เป็นจำนวนมาก การศึกษาผู้ใหญ่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นส่วนใหญ่ เพียงแต่ไม่กำหนดเป็นแผนเฉพาะในระดับชาติโดยตรง ซึ่งต่างกับประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลียดำเนินการโดยองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

6. ประเทศรัสเซียและประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันออก ที่มีการปกครองแบบสังคมนิยม มีผู้ใหญ่ที่เรียนในระดับมัธยมศึกษาเป็นจำนวนมาก ส่วนมากเป็นพวกคนงานที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง นอกจากการเรียนในระดับมัธยมศึกษาผู้ใหญ่แล้วได้จัดโครงการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจด้านการเมืองวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย

ประวัติและการพัฒนาการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทย

การศึกษานอกโรงเรียนเริ่มมีการจัดขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2483 โดยกระทรวงธรรมการได้จัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้น ภารกิจหลักคือการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ที่อยู่นอกกระบบโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยากจน และอาศัยอยู่ในชนบท โดยมุ่งให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้ อันเป็นทักษะเบื้องต้นที่จำเป็นของคนไทย การเรียนการสอนในครั้งแรกใช้หลักสูตรและแบบเรียนชั้นประถมศึกษาในระบบปกติไปก่อน ในขณะเดียวกันเริ่มมีการกำหนดวิธีการเรียนรู้ และจัดทำบทเรียนที่เป็นของผู้ใหญ่โดยเฉพาะขึ้น โดยอาศัยประสบการณ์ของผู้ดำเนินการจากการได้ไปดูงานการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในต่างประเทศ

ปี พ.ศ. 2484 มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ เปิดสอนตั้งแต่ตอนบ่าย ตอนเย็นถึงตอนกลางคืน มีการออกระเบียบโรงเรียนผู้ใหญ่ กำหนดลักษณะและประเภทของโรงเรียน การจัดตั้งโรงเรียน การรับผู้เข้าเรียน การปกครอง การควบคุม การสอบซ่อมและการสอบไล่ ตลอดจนการจัดทำแบบรายงานต่าง ๆ ขึ้น ในระยะแรกอาศัยโรงเรียนรัฐบาลและครูประจำบาลช่วยดำเนินการ โดยได้รับค่าตอบแทน

ปี พ.ศ. 2490 กระทรวงศึกษาธิการได้ฟื้นฟูการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นใหม่ โดยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ (UNESCO) เนื่องจากในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาผู้ใหญ่เริ่มซบเซาลง จำนวนผู้ใหญ่ที่เรียนลดลงเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากภัยสงคราม ความไม่พร้อมของผู้เรียนและการงดเรียนในตอนกลางคืนเพื่อความปลอดภัยของนักศึกษาเอง ในการฟื้นฟูดังกล่าวมีการจัดอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ จัดตั้ง ห้องสมุดสำหรับประชาชน และจัดการศึกษาประชาชนโดยอบรมประชาชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางอาชีพและความเป็นอยู่ โดยจัดฉายภาพยนตร์ โสตทัศนศึกษา และจัดห้องสมุดเคลื่อนที่ควบคู่ไปด้วย

ปี พ.ศ. 2503 มีการประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 ที่กำหนดให้มีชั้นประถมศึกษา 7 ปี จึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ให้สอดคล้องตามไปด้วย โดยได้ปรับให้มีระดับการเรียนรู้ที่สูงขึ้น คือปรับเป็นหลักสูตรผู้ใหญ่สายสามัญระดับที่ 1 2 และ 3

ปี พ.ศ. 2511 มีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งเป็นการศึกษาที่ใช้วิธีให้ผู้เรียนได้คิดจากประเด็นปัญหาโดยอาศัยข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง และข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ตัดสินใจในทางเลือกที่เหมาะสม มีเหตุผล ผู้เรียนที่จบหลักสูตรนี้จะเทียบเท่ากับผู้จบการศึกษาในระบบปกติ คือระดับประถมศึกษาตอนต้น (ป. 4)

ปี พ.ศ. 2522 มีการยกฐานะกองการศึกษาผู้ใหญ่เป็นกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่มีศักยภาพสูงขึ้น สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการขยายการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมการศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ อีกทั้งยังนำเอาสื่อสารมวลชน และเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

ในปัจจุบันกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยใช้หลักสูตรเพื่อจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 3 - 4)

1. หลักสูตรระดับการรู้หนังสือ

1.1 หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เขตการศึกษา 2

พุทธศักราช 2524

1.2 หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค)

1.3 หลักสูตรการใช้ภาษามือขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2541

1.4 หลักสูตรอักษรเบรลล์แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2541

1.5 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้ด้อยโอกาส

พุทธศักราช 2542

1.6 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน สำหรับบุคคลออทิสติก

พุทธศักราช 2543

1.7 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน สำหรับบุคคลสมอง

พิการ พุทธศักราช 2543

2. หลักสูตรระดับประถมศึกษา

2.1 หลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา พุทธศักราช 2524

2.2 หลักสูตรประถมศึกษาประเภทบุคคลภายนอกสำหรับคนไทยในต่างประเทศ

พุทธศักราช 2530

2.3 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2531

3. หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3.1 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530

3.2 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปอ.) พุทธศักราช 2533

4. หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

4.1 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530

4.2 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

พุทธศักราช 2539

แนวคิดการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้มีการพัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษามาจากพื้นฐานทางด้านปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา ความเชื่อ และการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ทฤษฎีหลักสูตร และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตลอดจนการพัฒนากระบวนการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม สอดคล้องกับธรรมชาติ และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยมีแนวคิดที่สำคัญดังนี้ ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 5)

1. ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ มีคุณลักษณะและเป้าหมายในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้วต้องการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ บางคนเป็นผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่ยังมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างต่ำ ต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อศึกษาต่อหรือพัฒนาคุณภาพชีวิต บางคนเป็นผู้นำของชุมชน ต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ บางคนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม นอกจากนี้ผู้ใหญ่วัยบางคนอาจมีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ไม่มีเวลาเรียน ขาดความมั่นใจ เรียนรู้บางเรื่องได้ช้า ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะเหล่านี้

2. การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการจัดสาระและกระบวนการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับทฤษฎีหลักสูตรตามแนวทางการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนธรรมชาติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้หลักการและศาสตร์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) รวมทั้งผู้สอนก็ต้องมีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่

3. การกำหนดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาผู้ใหญ่และปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งเน้นการส่งเสริม การวิเคราะห์สภาพสังคม และการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้และนำสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

4. ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการประกอบอาชีพได้ทันที ดังนั้น การจัดสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนดังกล่าวด้วย

ระดับการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่พ้นเกณฑ์ การศึกษาภาคบังคับหรือกลุ่มเป้าหมายที่พลาดและขาดโอกาสในการรับการศึกษาในระบบหรือพื้นที่ ที่สถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีให้ได้ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่จบการศึกษา ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า
2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่จบการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่จบ การศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาโดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้ยึดถือสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นเกณฑ์ในการ กำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษา ซึ่งสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าวได้กำหนดไว้ เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และสังคม เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนอกโรงเรียน โดยกำหนดสาระและมาตรฐาน การเรียน ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 9-12)

1. สาระการเรียนรู้

การกำหนดสาระการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียนได้ยึดกรอบสาระการเรียนรู้ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการ การเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน เพื่อนำ ความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพและการศึกษาต่อ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม หมวดวิชา ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน เป็นองค์ความรู้ที่เป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการ ดำเนินชีวิตตลอดจนเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต การงาน และอาชีพ และการพัฒนาสังคมและชุมชนของผู้เรียน ประกอบด้วย

1.1 หมวดวิชาภาษาไทย เพื่อเสริมสร้างทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการติดต่อสื่อสาร

1.2 หมวดวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะในทางคณิตศาสตร์ในเรื่องเกี่ยวกับจำนวน การวัด เรขาคณิต พีชคณิต และข้อมูลสถิติ

1.3 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะในการการคิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหาด้วยหลักของความเป็นเหตุเป็นผล การเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ

1.4 หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ เพื่อพัฒนาทักษะในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลและสืบค้นข้อมูลข่าวสารกับสังคมโลก ตลอดจนการแสวงหาความรู้เพื่ออาชีพที่ทำอยู่ให้ก้าวหน้ากับยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งสาระการเรียนรู้กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนวิชาภาษาอังกฤษทุกระดับการศึกษา ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ เป็นองค์ความรู้ที่เป็นทักษะชีวิต และทักษะอาชีพ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีสุนทรียภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เนื่องจากกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในชีวิตมาพอสมควร องค์ความรู้และสาระการเรียนรู้ที่จัดให้จึงพัฒนาให้เหมาะสมกับวัยและสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้ทันที ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครอง ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม

2.2 กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะชีวิตในด้านสุขภาพอนามัย วิธีการดูแลบำรุงรักษาร่างกายให้แข็งแรงและการป้องกันโรคภัย ตลอดจนความรู้ด้านกีฬา เช่น การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา เพื่อให้ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยดี

2.3 กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านศิลปะ มีความสุนทรียภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2.4 กลุ่มหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์ มองเห็นช่องทางและแนวทางในการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพ รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้และรู้จักเลือกทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับการงานอาชีพ

2. กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำมาลงมือประสบการณ์ และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ตามหลักสูตรไปพัฒนาความสามารถของตนตามศักยภาพเพิ่มเติมจาก กิจกรรมที่จัดให้เรียนรู้ในหมวดวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และ สังคม โดยใช้กระบวนการ "คิดเป็น" ในการดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานของ การมีส่วนร่วมและ กระบวนการกลุ่มอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม และมีความสุข ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็น เจือจางที่ผู้เรียนทุกคนต้องทำก่อนการจบหลักสูตร โดยผู้เรียนจะทำกิจกรรมดังกล่าวทุกภาคเรียน หรือภาคเรียนใดภาคเรียนหนึ่ง โดยสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมหรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคม มาบูรณาเป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตได้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การจัดการเรียนรู้โดยการพบกลุ่ม จะเน้นหนักการศึกษา การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็น หลัก มีการพบกลุ่มเพื่อนำสิ่งที่ได้ไปศึกษาค้นคว้ามานำเสนอ อภิปราย และสรุปร่วมกันในลักษณะ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
2. การจัดการเรียนรู้โดยการศึกษาทางไกล เป็นวิธีที่ผู้เรียนเรียนโดยผ่านสื่อการศึกษา ทางไกล ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้ยึดแนวทางที่สำคัญดังนี้ (กรมการศึกษา นอกโรงเรียน. 2546 : 26)

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยปรัชญา "คิดเป็น" ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันในการ คิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหา โดยเริ่มตั้งแต่รวบรวมและวิเคราะห์สภาพปัญหาการรวบรวม ข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาโดยใช้ข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลด้านตัวผู้เรียน ข้อมูล ด้านวิชาการ และข้อมูลด้านสังคมสิ่งแวดล้อมมาใช้ในกระบวนการคิดวิเคราะห์และหาแนวทางใน การแก้ปัญหาและหาแนวทางปฏิบัติด้วยหลักของความเป็นเหตุเป็นผลในการดำเนินชีวิตของตนเอง และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ในการจัดการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงจิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่ที่ ต้องการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพได้ ทันที
2. การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยยึดตามแนวทางการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนา ตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน

สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ นอกจากนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ยังต้องจัดสาระการเรียนรู้และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนรู้ในสาระต่าง ๆ จึงมีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล เน้นกระบวนการการเรียนรู้ตามสภาพจริง เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากวิถีชีวิต และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเหล่านี้เป็นต้น

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบกระบวนการ เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากสาระการเรียนรู้ในหมวดวิชาเดียวกันหรือสาระการเรียนรู้ต่างหมวดวิชามาร่วมกันบูรณาการร่วมกับสภาพวิถีชีวิตในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้ชี้แนะ ตลอดจนเป็นวิทยากรในสาขาวิชาที่นำมาบูรณาการ ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว การบูรณาการแบบคู่ขนาน การบูรณาการแบบสหวิทยาการ และการบูรณาการแบบโครงงาน

วิธีการเรียนรู้

ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากกลุ่ม การเรียนรู้จากการสอน และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 27)

1. การเรียนรู้จากกลุ่ม นอกจากผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเอง การเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ยังเน้นให้ผู้เรียนได้มีการพบกลุ่มสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง เพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ โครงการ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมานำเสนอและเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ประสพการณ์ การอภิปรายในหมวดวิชาที่ผู้เรียน ๆ แล้ว แต่ยังไม่ชัดเจนในประเด็นหรือข้อคำถามบางเรื่องมาเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดของตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้ให้คำปรึกษาและชี้แนะให้ความกระจ่างอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจัดให้มีการทดสอบย่อย

2. การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งรวบรวมสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสาร หนังสือและสื่อประเภทต่าง ๆ ที่หลากหลาย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิดีทัศน์ แผ่นเสียง ซีดีรอม สื่อบุคคล ได้แก่ ผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ สถานประกอบการ แหล่งท่องเที่ยว และสื่อการศึกษาทางไกล ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

3. การเรียนรู้จากการเสริมความรู้ เป็นการเรียนรู้โดยการสอนเสริม ผู้สอนต้องจัดตารางการสอนเสริมในกลุ่มสาระวิชาที่เป็นองค์ความรู้ ซึ่งเป็นทฤษฎี กฎเกณฑ์ที่มีเนื้อหาซับซ้อนและเข้าใจยาก โดยครูผู้สอนอาจจะสอนเสริมในกรณีที่มีคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ หรือเชิญวิทยากรหรือ

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชานั้น ๆ มาให้ความรู้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในศาสตร์นั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง

4. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้โดยผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ด้วยการปฏิบัติจริงจากการทำโครงการเหล่านี้ เป็นต้น

พฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ

ความหมายของพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ

พฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ (Information seeking behavior) เป็นกิจกรรมที่บุคคลกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่ตนต้องการ มีผู้ให้คำจำกัดความของพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศไว้ดังนี้

1. กิจกรรมที่บุคคลกระทำขึ้นเพื่อหาข้อมูล ข่าวสาร ที่จะสนองความต้องการของตน ความต้องการนี้จะแสดงออกและนำไปสู่พฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ กระบวนการแสวงหาสารสนเทศจะเริ่มขึ้นเมื่อบุคคลพบว่าตนต้องการสารสนเทศ เพื่อช่วยแก้ปัญหาหรือตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และยุติลงเมื่อบุคคลผู้นั้นไม่ต้องการสารสนเทศดังกล่าวอีกต่อไป (Chen; & Hernon. 1982 : 9)

2. พฤติกรรมที่บุคคลกระทำเพื่อให้ได้สารสนเทศที่จะสนองความต้องการของตน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสนใจส่วนตัว หน้าที่การงาน และการเรียนรู้ พฤติกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องการรู้ ศึกษา และวิเคราะห์เรื่องราว หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง และพบว่าความรู้ที่ตนมีอยู่ไม่เพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการได้ (Krikelas. 1983 : 6)

3. การกระทำของบุคคลในการค้นหาคำตอบเพื่อสนองความต้องการ โดยการค้นคว้า จากระบบสารสนเทศ การทำวิจัย การเข้าร่วมประชุม การสัมมนา และการฝึกอบรม (Verlegs. 1987 : 10)

4. บริบทใดก็ตามที่สารสนเทศได้รับการแสวงหา และครอบคลุมทุกรูปแบบของการแสวงหาสารสนเทศ (Ellis. 1997 : 216)

5. การกระทำของบุคคลในการสืบค้น หรือสอบถามเกี่ยวกับเนื้อหา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคลนั้น ๆ (Budd. 2001 : 256)

6. การแสวงหาสารสนเทศอย่างมีวัตถุประสงค์ โดยเป็นผลมาจากความต้องการใดความต้องการหนึ่ง โดยในระหว่างกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ บุคคลต้องมีปฏิสัมพันธ์กับระบบสารสนเทศ ซึ่งอาจเป็นระบบสารสนเทศโดยมนุษย์ เช่น ห้องสมุด หนังสือพิมพ์ หรือระบบสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์ เช่น เวิลด์ไวด์เว็บ เป็นต้น (Wilson. 2000 : 50)

7. กิจกรรมที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งกระทำเพื่อให้ได้สารสนเทศ ข้อมูลและข่าวสารที่จะสนองความต้องการของตน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสนใจส่วนตัว หน้าที่การงานและเพื่อการเรียนรู้ (จิรวรรณ ภักดีบุตร. 2533 : 177)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่บุคคลกระทำขึ้นเมื่อมีความต้องการสารสนเทศในด้านต่าง ๆ โดยการแสวงหาสารสนเทศ อาจจะแสวงหาจากระบบสารสนเทศโดยมนุษย์ หรือระบบสารสนเทศโดยคอมพิวเตอร์ ซึ่งพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศจะสิ้นสุดลงเมื่อบุคคลได้รับสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ โดยพฤติกรรมนี้ครอบคลุมทั้งการแสวงหาสารสนเทศที่ตนริเริ่มเอง (Active) เช่น การค้นหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต และที่ตนมิได้ริเริ่มเอง (Passive) โดยแบ่งพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศออกเป็น 4 ประเภท คือ (สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. 2545 : 57)

1. การตั้งใจที่ตนมิได้ริเริ่ม (Passive attention) เช่น การได้รับสารสนเทศจากรายการสารคดีทางวิทยุที่ตนฟังอยู่ แม้ว่าอาจไม่มีเจตนาที่จะแสวงหาสารสนเทศ แต่ถือว่าการได้รับสารสนเทศขึ้น

2. การค้นโดยตนมิได้ริเริ่ม (Passive search) หมายถึงการที่บุคคลหนึ่งได้รับสารสนเทศเรื่องหนึ่ง ในขณะที่กำลังค้นหาสารสนเทศอีกเรื่องหนึ่ง ดังนั้น สารสนเทศที่ได้รับไม่ใช่ที่ตน ตั้งใจไว้ แต่ถือว่าได้รับสารสนเทศเช่นกัน

3. การค้นที่ตนริเริ่มขึ้น (Active search) หมายถึงการที่บุคคลหนึ่งมุ่งค้นหาสารสนเทศจากระบบสารสนเทศในสถาบันบริการสารสนเทศหรือจากบริการสารสนเทศต่าง ๆ โดยทั่วไปการศึกษาวิจัยในสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์นั้นให้ความสนใจต่อการแสวงหาสารสนเทศประเภทนี้ เพราะถือว่าเป็นพฤติกรรมสำคัญในการใช้ระบบสารสนเทศหรือบริการในสถาบันบริการสารสนเทศ

4. การค้นที่ดำเนินการอยู่ (Ongoing search) เป็นการค้นหาสารสนเทศในเรื่องที่ผู้ค้นหรือผู้แสวงหาสารสนเทศมีความรู้หรือมีสารสนเทศอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องการแสวงหาสารสนเทศเพิ่มเติมเฉพาะด้าน เช่น เฉพาะเรื่องใหม่ หรือรายละเอียดเฉพาะเจาะจงที่ขาดหายไปเพิ่มเติมเท่านั้น

องค์ประกอบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ

พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ (ธณิศา สุขขารมย์. 2547 : 7, อ้างอิงจาก Chen; & Hernon. 1982 : 5-6)

1. บุคคลผู้มีความต้องการสารสนเทศ เริ่มต้นเมื่อบุคคลพบว่าตนเองมีความต้องการสารสนเทศ เพื่อนำมาช่วยในการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
2. ความต้องการสารสนเทศ เกิดขึ้นจากการที่บุคคลตระหนักถึงความไม่รู้หรือความไม่แน่ใจในการปฏิบัติงาน หรือเกิดจากความจำเป็นในการศึกษาหาความรู้หรือการปฏิบัติงานของแต่

ละบุคคล ส่งผลให้บุคคลนั้น ๆ เริ่มแสวงหาสารสนเทศเพื่อนำมาตอบประเด็นปัญหาเรื่องใด เรื่องหนึ่ง

3. แหล่งสารสนเทศ เกิดขึ้นจากการที่บุคคลตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศ เพื่อตอบคำถาม แก้ปัญหาหรือตัดสินใจ บุคคลจะพิจารณาแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อแสวงหาสารสนเทศ โดยจะตัดสินใจเลือกวิธีการในการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับสารสนเทศที่ตนต้องการ ซึ่งแหล่งสารสนเทศที่บุคคลต้องตัดสินใจเลือกเพื่อให้ได้สารสนเทศที่ต้องการนั้นมี 3 ระดับ ได้แก่ (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2532 : 29)

ระดับที่ 1 คือ การแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งที่สะดวกและประหยัดที่สุด โดยปกติแล้วผู้แสวงหาสารสนเทศจะใช้ข้อมูลที่อยู่ใกล้ตัวที่สุด ได้แก่ บุคคลในครอบครัว เพื่อน หรือเพื่อนร่วมงาน

ระดับที่ 2 คือ การแสวงหาสารสนเทศจากผู้ที่ทำงานในสถาบันที่เกี่ยวข้อง ที่เห็นว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องที่ต้องการนั้นและอาจรู้สถานการณ์ความต้องการสารสนเทศที่ผู้แสวงหาประสบอยู่

ระดับที่ 3 คือ การแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งที่ไม่ใช่บุคคล เช่น การใช้ห้องสมุด หรือศูนย์สารสนเทศต่าง ๆ

4. สารสนเทศที่สนองความต้องการของบุคคล เป็นกิจกรรมขั้นสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ สารสนเทศที่ได้รับนี้เป็นผลสืบเนื่องจากการที่บุคคลมีความต้องการและแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งที่บุคคลพึงพอใจที่สุด เพื่อนำสารสนเทศที่ได้นั้นมาใช้ตอบคำถาม ลดความสงสัยใคร่รู้ แก้ปัญหา หรือใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจดำเนินการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะนำมาใช้เพื่อการศึกษาหาความรู้จึงเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเกิดความต้องการและแสวงหาสารสนเทศ เพื่อตอบปัญหาหรือเรื่องที่ตนสงสัยได้ในที่สุด

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ

พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศนั้นสัมพันธ์โดยตรงกับความต้องการสารสนเทศและผู้ใช้สารสนเทศ ดังนั้นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ (สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. 2546 : 130-132)

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้สารสนเทศในระดับองค์กร ซึ่งหมายถึงหน่วยงาน หรือองค์กรที่ผู้ใช้สารสนเทศสังกัดหรือปฏิบัติงานอยู่ ปัจจัยสำคัญได้แก่

1.1 วัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายและพันธกิจขององค์กร เช่น ผู้ใช้ส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัยย่อมแสวงหาสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับภารกิจสำคัญคือ การเรียนการสอน การวิจัย บริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผู้ใช้ภายในโรงพยาบาลย่อมแสวงหา

สารสนเทศด้านการให้บริการการรักษาทางการแพทย์แก่ผู้ป่วย การจัดบริการทางการแพทย์หรือสาธารณสุข เป็นต้น

1.2 โครงสร้างและภารกิจขององค์กร ซึ่งย่อมสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ขององค์กร การศึกษาโครงสร้างและภารกิจขององค์กรย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้ในองค์กร เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในระบบ การศึกษาทางไกล ดังนั้น โครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัย และภารกิจด้านการเรียน การสอนของมหาวิทยาลัยจึงต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นในหลายด้าน เช่น คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุด วิชาทำหน้าที่ผลิตเอกสารการสอนและสื่อการสอนในชุดวิชาต่าง ๆ เป็นต้น โรงพยาบาลบางแห่ง อาจมีโครงสร้างที่สะท้อนภารกิจในการจัดบริการทางการแพทย์ รวมทั้งการเป็นเครือข่ายบริการ สาธารณสุขในระดับศูนย์ประจำภูมิภาคด้วย เป็นต้น

1.3 บริการสารสนเทศในองค์กร เช่น การจัดให้มีห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศใน องค์กรเพื่อให้บริการสารสนเทศแก่ผู้ปฏิบัติงาน องค์กรหลายแห่งมีการจัดบริการจัดส่ง สารสนเทศถึงผู้ใช้ ซึ่งเอื้อต่อการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้ เพราะสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้ สะดวก

1.4 โครงสร้างพื้นฐานด้านสารสนเทศในองค์กร ได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์และ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ในองค์กร ในปัจจุบัน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวนมากลงทุนด้าน โครงสร้างพื้นฐานด้านสารสนเทศ โดยจัดให้มีคอมพิวเตอร์ รวมทั้งระบบสารสนเทศและเครือข่าย คอมพิวเตอร์ทั้งภายในและเชื่อมโยงกับภายนอกองค์กรอย่างสะดวกและรวดเร็ว อันนับเป็น สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสวงหาสารสนเทศผ่านเครือข่ายสารสนเทศอย่างกว้างขวาง

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้สารสนเทศในระดับ กลุ่มผู้ใช้ ได้แก่

2.1 งานหรือภารกิจของผู้ใช้ ทั้งนี้อาจพิจารณาจากกลุ่มผู้ใช้ได้จากฝ่ายหรือแผนกที่ผู้ใช้ สังกัด เช่น หากเป็นผู้ปฏิบัติงานในแผนกบัญชี ผู้ใช้กลุ่มนี้ย่อมต้องใช้ระบบสารสนเทศภายในด้าน ระบบบัญชีและการเงิน และสนใจสารสนเทศที่เกี่ยวกับกฎระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.2 ระดับหรือตำแหน่งงาน เช่น ผู้ใช้ในระดับผู้บริหารย่อมมีลักษณะพฤติกรรม การแสวงหาสารสนเทศที่ต่างจากผู้ปฏิบัติงานทั่วไป โดยทั่วไป ผู้บริหารระดับสูงซึ่งรับผิดชอบใน การกำหนดกลยุทธ์ขององค์กรย่อมต้องการสารสนเทศภายในที่สรุปภาพการดำเนินงานของ องค์กร และสารสนเทศจากภายนอกที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ ขณะที่ผู้บริหารระดับกลางและระดับต้น จะต้องการสารสนเทศภายในที่มีรายละเอียดการดำเนินงานขององค์กรมากกว่าผู้บริหารระดับสูง และอาจแทบไม่สนใจสารสนเทศภายนอกนัก

2.3 สาขาวิชาที่ผู้ใช้ประกอบอาชีพและปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติวิชาชีพ เช่น แพทย์ วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ มีความต้องการสารสนเทศในสาขาวิชาของตนเพื่อการปฏิบัติงาน ปัจจุบันมักเรียกผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้ว่า ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้ (Knowledge Worker) เช่น

แพทย์ต้องติดตามแสวงหาสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการรักษาโรคในสาขาที่ตนชำนาญ หรือนักวิทยาศาสตร์ซึ่งต้องติดตามสารสนเทศประกอบการทดลองวิจัยในสาขาของตน เป็นต้น

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้ในระดับผู้ใช้แต่ละคน ได้แก่

3.1 สาขาวิชาที่ได้ศึกษามา หรือมีพื้นฐานและความสนใจ สาขาวิชาเป็นสิ่งที่กำหนดความใส่ใจเบื้องต้นในการแสวงหาสารสนเทศ เช่น นักศึกษาในสาขาวิชาคณิตศาสตร์อาจต้องการใช้และค้นหาสารสนเทศน้อยกว่านักศึกษาในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ ในขณะเดียวกัน ผู้ใช้มักจะสนใจค้นหาสารสนเทศที่ตรงหรือเกี่ยวข้องกับสาขาของตน ทั้งโดยการได้รับการศึกษาอบรมในวิชานั้นหรือโดยความสนใจก็ตาม

3.2 ระดับการศึกษาของผู้ใช้ หมายถึง ความรู้ระดับต่าง ๆ เช่น ระดับวิชาชีพ ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เป็นต้น ระดับการศึกษามีผลต่อพฤติกรรมกรรมการแสวงหาและการใช้สารสนเทศ ผู้ใช้มีระดับการศึกษาสูงอาจต้องการสารสนเทศที่ลึกซึ้ง เจาะลึกเฉพาะด้านหรือหัวข้อยิ่งขึ้น อาจต้องการสารสนเทศเพิ่มเติมจากแหล่งสารสนเทศในภาษาต่างประเทศด้วย

3.3 ระดับการรู้สารสนเทศของผู้ใช้ (Information literacy) หมายถึง ความเข้าใจถึงความสำคัญในการใช้สารสนเทศในการแก้ปัญหา ทั้งในการดำรงชีวิต และการปฏิบัติงาน ผู้ใช้ที่มีระดับการรู้สารสนเทศในระดับสูงจะสามารถแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ รู้วิธีการรวบรวมสารสนเทศ ประเมินหรือตรวจสอบสารสนเทศ รวมทั้งประยุกต์สารสนเทศในการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 ระดับการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้ใช้ (Information technology literacy) หมายถึง ความเข้าใจและความสามารถพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อันได้แก่ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ทั้งด้านฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ และเทคโนโลยีด้านโทรคมนาคมหรือเครือข่ายการสื่อสารต่าง ๆ ผู้ใช้ที่รู้เทคโนโลยีสารสนเทศจะเข้าใจศัพท์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้าใจข้อดีและข้อจำกัดของเทคโนโลยีเหล่านี้ และสามารถประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของตนได้

3.5 สภาพแวดล้อมส่วนตัว เช่น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม อายุ ประสบการณ์ในการทำงาน และความสนใจส่วนตัว ที่อาจมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการทำงานของผู้ใช้สารสนเทศแต่ละบุคคล เช่น ชาวชนบทอาจรับสารสนเทศและข่าวสารจากทางวิทยุมากกว่ารับจากการอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสาร เป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศ

พฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้และระบบสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นระบบสารสนเทศโดยมนุษย์ หรือระบบสารสนเทศโดยคอมพิวเตอร์ เพราะระบบสารสนเทศล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมสารสนเทศหรือข้อมูลด้านใดด้านหนึ่ง อันจะเป็น

ประโยชน์ในการค้นหาของผู้ใช้ โดยมีผู้ให้บริการเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาระบบสารสนเทศและบริการที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้ พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศยังมีพื้นฐานจากความต้องการสารสนเทศที่ซับซ้อนในระดับต่าง ๆ รวมทั้งลักษณะส่วนตัวของผู้ใช้เองด้วย เช่น ผู้ใช้บางคนชอบแสวงหาสารสนเทศด้วยตนเอง ขณะที่ใช้อีกจำนวนหนึ่งนิยมใช้การสอบถามจากเพื่อน หรือผู้รู้เสียก่อน เป็นต้น

การศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศจึงทำให้เข้าใจผู้ใช้ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในระบบสารสนเทศ รวมทั้งการนำผลการศึกษาไปปรับปรุงระบบสารสนเทศและระบบบริการสารสนเทศเพื่อให้เหมาะสมกับผู้ใช้ และเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ให้มากที่สุด ซึ่งนับเป็นจุดเด่นของสารสนเทศศาสตร์ที่มุ่งเน้นผู้ใช้และการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งต่าง ๆ เป็นสำคัญ

นอกจากนี้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศในช่วงนับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ทำให้เกิดความเข้าใจถึงพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักวิชาการ นักวิชาชีพ และอาจแบ่งออกอย่างกว้าง ๆ เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (สมพร พุทธาพิทักษ์ ผล. 2546 : 130)

1. การศึกษาวิจัยที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ระบบสารสนเทศ (System-centered study) คือให้ความสำคัญกับระบบสารสนเทศ โดยมุ่งออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศให้มีสมรรถนะสูงในระยะหลังได้มีการพัฒนาระบบสารสนเทศผ่านระบบเครือข่ายจำนวนมาก โดยเฉพาะเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งขยายตัวจนเป็นเครือข่ายสากลขนาดใหญ่ ทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างกว้างขวางขึ้นกว่าเดิมได้อย่างสะดวก
2. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้ใช้และพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ หรือการศึกษาวิจัยที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ใช้ (User-centered study) เช่น การแสวงหาสารสนเทศในสถาบันบริการสารสนเทศต่าง ๆ หรือระบบสารสนเทศที่มีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการพัฒนาระบบสารสนเทศที่เหมาะสมกับผู้ใช้ที่สุด

ตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ

ตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเป็นการอธิบายให้เข้าใจถึงกระบวนการในการแสวงหาสารสนเทศ โดยชี้ให้เห็นถึงเหตุและผลในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ ทั้งในรูปแบบของอิลีกทรอนิกส์ และไม่ใช่อิลีกทรอนิกส์

การศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้ นอกจากศึกษาตามสภาพความเป็นจริงแล้ว บางครั้งอาจจำเป็นต้องศึกษาจากตัวแบบ (Model) ที่มีผู้พัฒนาขึ้นไว้ก่อนแล้ว เนื่องจากตัวแบบอาจแสดงให้เห็นกรอบความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศในขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ตัวแบบพฤติกรรมสารสนเทศโดยทั่วไปมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแผนภาพที่อธิบายกิจกรรม สาเหตุ และผลลัพธ์ของพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ หรือ

อธิบายความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องของพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศในแต่ละขั้นตอน (Wilson. 1999 : 250)

ตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศที่เป็นที่รู้จัก และได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางในแวดวงบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีอยู่หลายตัวแบบด้วยกัน ซึ่งแต่ละตัวแบบมีรูปแบบและมุมมองที่แตกต่างกันออกไป ตัวแบบเกี่ยวกับการแสวงหาสารสนเทศที่มีผู้นำไปอ้างอิงอย่างกว้างขวาง ได้แก่

1. ตัวแบบกระบวนการค้นหาสารสนเทศของคัลธธา (Kuhlthau's Information Search Process : ISP)

ตัวแบบกระบวนการค้นหาสารสนเทศของคัลธธา หรือ ISP เป็นตัวแบบที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยเรื่องการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้ในห้องสมุด เนื่องจากคัลธธาพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ห้องสมุดของนักเรียนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ พฤติกรรมการใช้ห้องสมุดของนักเรียนจะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในรูปแบบเดิม ๆ โดยคัลธธาได้ทำการวิจัยรวม 5 ครั้ง ผลการวิจัยในครั้งแรก คัลธธาพบรูปแบบกระบวนการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้จำนวนหนึ่งที่มีลักษณะเหมือนกัน ซึ่งคัลธธาได้พัฒนาขึ้นเป็น ตัวแบบกระบวนการค้นหาสารสนเทศ (Model of the Information Search : ISP) ส่วนการวิจัยอีก 4 ครั้งต่อมาเป็นการยืนยันถึงความถูกต้องของตัวแบบและช่วยขัดเกลาให้ตัวแบบสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (สายลม วุฒิสมนุญ. 2546 : 17)

ตัวแบบกระบวนการค้นหาสารสนเทศของคัลธธามีขั้นตอนทั้งหมด 6 ขั้นตอน ดังนี้ (Kuhlthau. 1993 : 342-344)

1.1 การริเริ่ม (Initiation) เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลเริ่มตระหนักถึงภาวะของการขาดความรู้ความเข้าใจ หรือเมื่อเกิดความรู้สึกไม่แน่ใจหรือไม่เข้าใจต่อประเด็นปัญหาบางประการ บุคคลจึงรู้สึกที่ตนเองมีความต้องการสารสนเทศที่จะนำมาพิจารณาหรือทำความเข้าใจกับปัญหาที่กำลังประสบ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในขณะนั้นยังคงคลุมเครือ และยากที่จะกำหนดจุดสำคัญหรือขอบเขตของปัญหาได้อย่างชัดเจน

1.2 การเลือก (Selection) เป็นขั้นตอนที่ 2 ของกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความต้องการสารสนเทศขึ้นแล้ว บุคคลนั้นจึงจะระบุหรือเลือกเรื่องที่จะตรวจสอบหรือค้นหาอย่างกว้าง ๆ หลังจากที่บุคคลนั้นสามารถเลือกแนวทางการค้นหาสารสนเทศได้แล้วและพร้อมที่จะเริ่มต้นการค้นหาสารสนเทศ ความคิดจึงติดอยู่กับการเปรียบเทียบสิ่งที่คาดหวังกับเกณฑ์ที่บุคคลนั้นสนใจ ภาระงานที่ได้รับมอบหมาย สารสนเทศที่พอจะหาได้ และเวลาที่ต้องใช้เพื่อการค้นหาสารสนเทศ ผู้ค้นหาสารสนเทศจะทำนายผลของการค้นหาในแต่ละทางเลือกที่เป็นไปได้เพื่อตัดสินใจเลือกวิธีการค้นหาที่คาดว่าจะประสบความสำเร็จมากที่สุด แต่หากมีเหตุที่ทำให้การเลือกวิธีการค้นหาสารสนเทศต้องล่าช้าหรือต้องเลื่อนระยะเวลาออกไป ผู้ค้นหาจะรู้สึกกระวนกระวายใจมากขึ้นจนกว่าจะสามารถเลือกแนวทางการค้นหาสารสนเทศที่เหมาะสมได้ พฤติกรรมในขั้นตอนนี้จึงมักเกี่ยวข้องกับประสบการณ์การแสวงหาสารสนเทศในอดีตของบุคคลนั้น

1.3 การสำรวจ (Exploration) มักเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดของผู้ค้นหาสารสนเทศ และมักก่อให้เกิดความเข้าใจผิดมากที่สุดในกลุ่มของผู้ค้นหาสารสนเทศที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ใช้สารสนเทศและระบบสารสนเทศ (Intermediary) ความรู้สึกสับสน ไม่แน่ใจ และขงใจ จะเพิ่มมากขึ้นในขั้นตอนนี้ ผู้ค้นหาสารสนเทศจะตรวจสอบสารสนเทศในเรื่องนั้นอย่างกว้าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจ ความคิดจะจดจ่อกับผลที่ตามมาและความเพียงพอของสารสนเทศที่จะสร้างจุดสนใจเฉพาะให้แก่บุคคลนั้น ในขั้นตอนนี้ การขาดความสามารถที่จะระบุถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างแม่นยำชัดเจนทำให้กระบวนการค้นหาสารสนเทศเป็นไปอย่างล่าช้า การกระทำในขั้นตอนนี้มักเกี่ยวข้องกับการมองหาแหล่งสารสนเทศที่มีความสัมพันธ์กับตัวปัญหาโดยทั่ว ๆ ไป ความรู้สึกไม่แน่ใจในขั้นตอนนี้เกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ ความไม่แน่ใจจากธรรมชาติของการสร้างกรอบแนวคิด (Conceptual nature) เช่น สารสนเทศใดเป็นสารสนเทศที่ผู้ใช้กำลังแสวงหา และความไม่แน่ใจที่เกิดจากเครื่องมือค้นหาสารสนเทศที่ใช้ เช่น ฐานข้อมูล เป็นต้น

1.4 การสร้างกรอบแนวคิดของหัวเรื่องที่ต้องการ (Formulation) เป็นขั้นตอนที่เป็นจุดหักเหของกระบวนการค้นหาสารสนเทศ ความรู้สึกไม่แน่ใจของผู้ค้นหาจะลดลง ในขณะที่ความเชื่อมั่นจะเพิ่มมากขึ้น เมื่อผู้ค้นหาสารสนเทศสร้างกรอบแนวคิดของเรื่องขึ้นจากสารสนเทศที่ค้นหาได้ ความเข้าใจในประเด็นปัญหาก็จะชัดเจนมากขึ้น

1.5 การรวบรวม (Collection) เป็นขั้นตอนซึ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้กับระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้ใช้จะรวบรวมสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ในขณะที่กรอบแนวคิดของเรื่องจะชัดเจนและสามารถระบุถึงความต้องการที่เฉพาะเจาะจงได้ ความเชื่อมั่นของผู้ค้นหาจะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความไม่แน่ใจจะลดลง และผู้ใช้จะเกิด ความสนใจในประเด็นปัญหานั้นในเชิงลึกมากขึ้น

1.6 การนำเสนอ (Presentation) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการค้นหา ผู้ค้นหาสารสนเทศจะยุติการค้นหาอย่างสมบูรณ์และนำสารสนเทศที่ค้นหาได้ไปแก้ไขหรือทำความเข้าใจกับปัญหา โดยที่ผู้ค้นหาจะรู้สึกผ่อนคลายและพึงพอใจเมื่อการค้นหาสารสนเทศสำเร็จลงด้วยดี หรืออาจจะผิดหวังเมื่อการค้นหาสารสนเทศไม่ประสบความสำเร็จ

ตัวแบบกระบวนการแสวงหาสารสนเทศของคัลเฮา มีเอกลักษณ์เฉพาะของตัวแบบ คือ การผนวกปัจจัยด้านจิตพิสัยเข้ากับกระบวนการค้นหาสารสนเทศ และแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของความรู้สึกนึกคิดของบุคคล นับตั้งแต่ความไม่แน่ใจเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเริ่มตระหนักถึงปัญหาในขั้นริเริ่ม ไปสู่ความเบิกบานใจเมื่อสามารถระบุเรื่องที่ต้องการค้นหาได้ในขั้นตอนการเลือก หรือรู้สึกกระวนกระวายใจมากขึ้นหากขั้นตอนนี้ต้องล่าช้าหรือยืดยาวออกไป และความรู้สึกจะกลับมาสู่ความสับสน ความสงสัย กระวนกระวายใจ ในขั้นตอนการสำรวจ หลังจากนั้น ความรู้สึกจะเปลี่ยนเป็นความมั่นใจในขั้นตอนการสร้างกรอบแนวคิดของหัวเรื่องที่ต้องการและขั้นตอนการรวบรวมสารสนเทศ และท้ายที่สุดเป็นความรู้สึกโล่งใจ พึงพอใจ หรือรู้สึกผิดหวังเมื่อกระบวนการค้นหาสารสนเทศสิ้นสุดลง

2. ตัวแบบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของเอลลิส (Ellis' Behavioral Model of Information Seeking)

ตัวแบบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของเอลลิส เป็นผลจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเอลลิสใช้วิธีสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ 3 กลุ่ม ที่มหาวิทยาลัยเซฟฟิลด์ คือ (1) นักวิจัยในหน่วยวิจัยต่าง ๆ และนักวิชาการในสาขาจิตวิทยา (2) นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ และ (3) นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ที่ได้ค้นหาสารสนเทศออนไลน์ โดยตัวแบบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศที่เอลลิสพัฒนาขึ้นจากงานวิจัยชิ้นนี้ประกอบด้วยพฤติกรรม 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเริ่มต้น (Starting) การเชื่อมโยงร้อยเรียง (Chaining) การสำรวจเลือกดู (Browsing) การแยกแยะ (Differentiating) การตรวจตรา (Monitoring) และการดึงสารสนเทศออกมา (Extracting)

งานวิจัยอีก 3 ชิ้นของ คอกซ์ ฮอลล์ และสมิธ (Cox; Hall & Smith) ได้ศึกษากระบวนการแสวงหาสารสนเทศของนักวิจัยทางฟิสิกส์ เคมี และวรรณคดีอังกฤษตามลำดับ งานวิจัยเหล่านี้ใช้กรอบทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยเดียวกับงานวิจัยของเอลลิส เอลลิสได้นำผลการวิจัยทั้ง 3 ชิ้นมาเปรียบเทียบกับงานวิจัยของเขา และพบว่าแม้งานวิจัยเหล่านี้จะแตกต่างในเรื่องการใช้คำและรายละเอียดต่าง ๆ แต่ก็สะท้อนให้เห็นกิจกรรมหลัก ๆ ในการแสวงหาสารสนเทศที่เหมือนกันของนักวิชาการและนักวิจัยในสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ (อารีย์ ชื่นวัฒนา. 2545ก : 117) เอลลิสได้ปรับปรุงตัวแบบเดิมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเพิ่มพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศอีก 2 ขั้นตอน ได้แก่ การตรวจสอบ (Verifying) และการจบ (Ending) รวมเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การเริ่มต้น (Starting) เป็นขั้นตอนการสำรวจสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการะงานหรือโครงการที่จะเริ่มต้นใหม่อย่างคร่าว ๆ อาจเริ่มต้นจากการสอบถามเพื่อนร่วมงานหรือผู้รู้

2.2 การเชื่อมโยงร้อยเรียง (Chaining) เป็นขั้นตอนการเชื่อมโยงสารสนเทศจากการอ้างอิงหรือบรรณานุกรม โดยอาจเป็นการเชื่อมโยงย้อนหลัง (Backward chaining) คือเชื่อมโยงจากรายการอ้างอิงหรือบรรณานุกรมในเอกสารที่มีอยู่ หรือการเชื่อมโยงข้างหน้า (Forward chaining) คือเชื่อมโยงว่ามีเอกสารใดอ้างอิงถึงเอกสารที่มีอยู่บ้าง

2.3 การสำรวจเลือกดู (Browsing) เป็นขั้นตอนการสำรวจเลือกดูสารสนเทศ ทั้งสารสนเทศจากแหล่งปฐมภูมิและแหล่งทุติยภูมิ

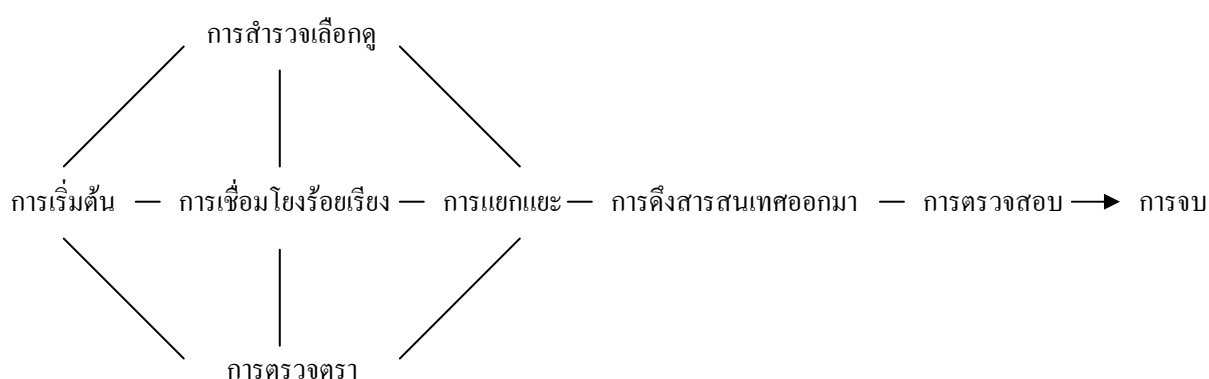
2.4 การแยกแยะ (Differentiating) เป็นการแยกแยะสารสนเทศที่แสวงหาได้ โดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่อวารสาร เป็นต้น

2.5 การตรวจตรา (Monitoring) เป็นขั้นตอนการติดตามความก้าวหน้าและเทคโนโลยีต่าง ๆ ในสาขาใดสาขาหนึ่ง จากแหล่งสารสนเทศที่ติดตามอยู่อย่างสม่ำเสมอ ทั้งจากช่องทางสารสนเทศที่เป็นทางการ (Formal information channel) และช่องทางที่ไม่เป็นทางการ (Informal information channel)

2.6 การดึงสารสนเทศออกมา (Extracting) เป็นขั้นตอนการสำรวจสารสนเทศที่พบตลอดทั้งชั้น เพื่อมองหาเนื้อความที่สนใจจากสารสนเทศนั้น ๆ เป็นการดึงสารสนเทศที่ต้องการสารสนเทศที่ดึงออกมาจะเฉพาะเจาะจง เป็นสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ได้ทันที

2.7 การตรวจสอบ (Verifying) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของสารสนเทศที่ได้รับ เช่น อาจตรวจซ้ำจากเอกสารหรือฐานข้อมูลอื่นว่าสารสนเทศตรงกันหรือไม่ เป็นต้น

2.8 การจบ (Ending) เป็นการแสวงหาสารสนเทศขั้นสุดท้ายเพื่อเก็บรวบรวมสารสนเทศที่แสวงหาได้ทั้งหมดเข้าด้วยกัน และให้เกิดความแน่ใจว่าได้สารสนเทศในระดับที่ต้องการแล้ว

ภาพประกอบ 1 ตัวแบบพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศของเอลลิส

ที่มา : T. D. Wilson. (1999, June). Models in Information Behaviour Research. *Journal of Documentation*. 55(3) : 249-270.

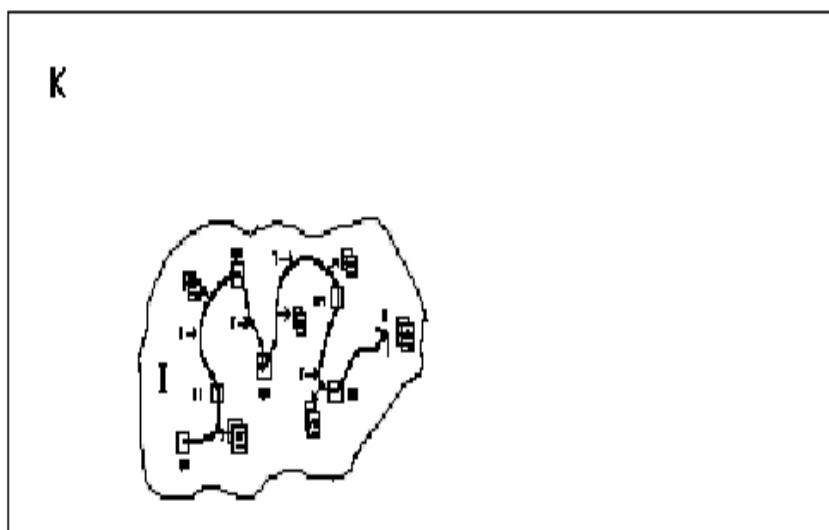
เอลลิสสรุปว่าตัวแบบกระบวนการแสวงหาสารสนเทศของเขาทำให้ทราบถึงการรับรู้ของบุคคลหรือกลุ่มเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสารสนเทศ ตลอดจนบทบาทของสารสนเทศที่มีต่อกิจกรรมของบุคคลเหล่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการแสวงหาสารสนเทศที่ถูกต้องเป็นจริงมากกว่าตัวแบบพื้นฐาน และสามารถนำตัวแบบไปใช้ประโยชน์ในการออกแบบระบบการค้นคืนสารสนเทศที่สนองตอบความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้ได้ดีขึ้น

3. ตัวแบบเบอริฟีกิงของเบทส์ (Bates' Berrypicking Model)

เบทส์ได้นำเสนอรูปแบบของกระบวนการแสวงหาสารสนเทศที่เรียกว่า ตัวแบบเบอริฟีกิง (Berrypicking Model) ซึ่งตัวแบบเบอริฟีกิงนี้มีลักษณะต่างจากตัวแบบพื้นฐานที่เน้นระบบเป็นศูนย์กลาง 4 ประการ คือ 1) ลักษณะข้อคำถามจะไม่คงที่แต่จะมีวิวัฒนาการไปเรื่อย ๆ 2) ผู้ใช้จะได้รับสารสนเทศที่ละเอียดที่น้อยแทนที่จะได้รับสารสนเทศคร่าว ๆ 3) ผู้ค้นหาสารสนเทศจะใช้เทคนิคที่หลากหลายมากกว่าการค้นคืนจากรายการบรรณานุกรมใน

ฐานข้อมูลเพียงอย่างเดียว และ 4) ผู้ใช้จะแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศที่หลากหลายมากขึ้นกว่าการใช้เพียงแค่การค้นคืนสารสนเทศจากฐานข้อมูลบรรณานุกรมเท่านั้น

ตัวแบบเบอร์พิกกิงมีแนวคิดว่าการค้นคืนสารสนเทศไม่ได้มีขั้นตอนที่เป็นลำดับขั้น ผู้ใช้จะค้นคืนสารสนเทศจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่งโดยการเริ่มต้นจากการหาหัวข้อกว้าง ๆ หรือรายการอ้างอิงจากรายการใดรายการหนึ่งก่อน จากนั้นผู้ใช้ก็จะค้นหาสารสนเทศต่อไปยังแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งผู้ใช้จะค้นพบแนวความคิดใหม่ ๆ และค้นพบแนวทางที่จะค้นคืนต่อ ๆ ไป ซึ่งจะเกิดข้อคำถามใหม่ ๆ และผู้ค้นก็จะค้นคืนสารสนเทศใหม่ ๆ โดยไม่ได้คาดคิดมาก่อน (Bates. 1989; อ้างถึงในสายลม วุฒิสมบุญย์. 2546 : 20) ดังภาพประกอบที่ 2

K = universe of knowledge

I = universe of interest

ภาพประกอบ 2 ตัวแบบเบอร์พิกกิงของเบทส์

ที่มา : Marcia J. Bates. (2004, December). The Design of Browsing and Berrypicking Techniques for the Online Search Interface. (Online).

ตัวแบบเบอร์พิกกิงไม่ได้เน้นขั้นตอนของการค้นคืนสารสนเทศ แต่เป็นการนำเสนอกลยุทธ์การค้นคืนสารสนเทศที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่

3.1 การติดตามเชิงอรรถ (Footnote chasing) เป็นเทคนิคการติดตามแสวงหาสารสนเทศจากรายการอ้างอิงในเชิงอรรถที่พบในหนังสือหรือบทความที่สนใจ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในกลุ่มนักวิจัย ด้วยกลยุทธ์ดังกล่าวผสมผสานกับการเชื่อมโยงร้อยเรียงวิธีการอื่น ๆ ผู้ใช้จะสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดจากการที่ต้องแสวงหาสารสนเทศทั้งหมดจากสารสนเทศที่เกี่ยวข้องได้

3.2 การค้นหารายการอ้างอิง (Citation index) เป็นการค้นหาสารสนเทศโดยเริ่มจากรายการอ้างอิงรายการใดรายการหนึ่งในบรรดารายการอ้างอิง เพื่อสำรวจดูว่ามีผู้ได้นำผลงานดังกล่าวไปอ้างอิงบ้าง

3.3 การค้นหาจากตัวเล่มวารสาร (Journal run) เป็นการค้นหาสารสนเทศจากวารสารสำคัญ ๆ ในสาขาวิชานั้น ๆ แล้วสำรวจดูว่าวารสารดังกล่าวนั้นตีพิมพ์ในช่วงปีใดบ้าง จากนั้นก็ค้นหาวารสารฉบับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังค้นหา เทคนิคดังกล่าวเป็นหลักประกันว่าผู้ใช้จะสามารถแสวงหาสารสนเทศที่ต้องการได้จากวารสารรายการนั้น ๆ หากเป็นวารสารที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้ค้นหา

3.4 การกราดตรวจบริเวณที่เก็บเอกสาร (Area scanning) เป็นการสำรวจเลือกดู (Browsing) จากแหล่งเก็บเอกสารโดยตรง เป็นเทคนิคการค้นคืนที่มีประสิทธิภาพและได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้ใช้ในยุคต้น ๆ

3.5 การค้นเรื่องในบรรณานุกรมและบริการสาระสังเขปและดรรชนี (Subject searches in bibliographies and abstracting and indexing services) เป็นกลยุทธ์การค้นคืนสารสนเทศแบบพื้นฐานดั้งเดิม โดยการค้นคืนสารสนเทศจากบรรณานุกรม สาระสังเขปและดรรชนีจำนวนมากที่จัดรายการตามหัวเรื่องในบริการรายการบรรณานุกรม สาระสังเขปและดรรชนี

3.6 การค้นชื่อผู้แต่ง (Author searching) เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการค้นคืน แม้ว่าการค้นโดยใช้ชื่อผู้แต่งจะแตกต่างจากการค้นด้วยหัวเรื่องในแคตตาล็อก แต่ผู้แต่งบางรายก็อาจมีผลงานหลายชิ้นที่เขียนขึ้นในเรื่องเดียวกัน

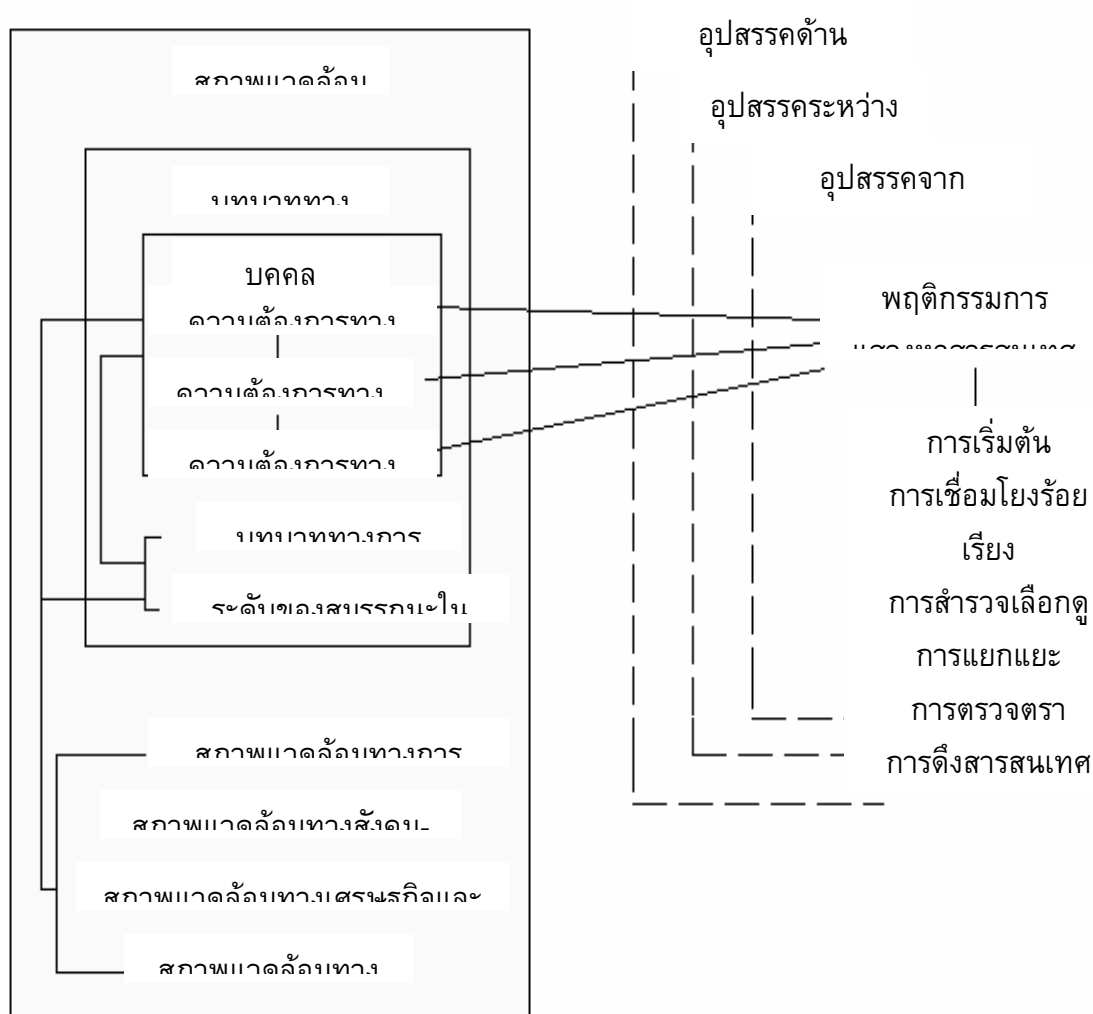
4. ตัวแบบพฤติกรรมการณ์การแสวงหาสารสนเทศของวิลสัน (Wilson's Information-Seeking Behaviour Model)

วิลสันได้ศึกษาความต้องการสารสนเทศ และพฤติกรรมอันเกิดจากความต้องการสารสนเทศของบุคคล โดยมีฐานแนวคิดว่า ความต้องการสารสนเทศของแต่ละบุคคลนั้นนำไปสู่พฤติกรรมต่างกัน หรืออีกนัยหนึ่งเขาไม่เห็นด้วยกับนักวิจัยด้านสารสนเทศศาสตร์จำนวนหนึ่งที่ว่า ผู้มีความต้องการสารสนเทศต้องแสวงหาสารสนเทศเสมอ ในทางกลับกันเขาเชื่อว่า ความต้องการสารสนเทศไม่จำเป็นต้องทำให้ผู้ใช้แสวงหาสารสนเทศเสมอไป เพราะอาจเกิดภาวะที่ขัดขวางหรือเป็นอุปสรรค อันทำให้ผู้ใช้ไม่สามารถแสวงหาสารสนเทศที่สนองตอบ ความต้องการของตนได้ (Wilson. 1999; อ้างถึงในสมพร พุทธาพิทักษ์ผล. 2545 : 50)

ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมการณ์การแสวงหาสารสนเทศจึงไม่สามารถจะศึกษาเพียงแค่ผู้ใช้หรือผู้แสวงหาสารสนเทศที่มีปฏิสัมพันธ์กับระบบสารสนเทศในขณะที่แสวงหาสารสนเทศเท่านั้น แต่จำเป็นต้องศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้นับแต่เมื่อเกิดความต้องการสารสนเทศ นั่นคือ การศึกษาพฤติกรรมการณ์การแสวงหาสารสนเทศนั้นไม่ควรเน้นที่ระบบ แต่ควรหันมาสู่การศึกษาที่มีผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง

จากการศึกษาและวิจัยเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้สารสนเทศ วิลสันได้พัฒนาและปรับปรุงตัวแบบที่ใช้อธิบายพฤติกรรมสารสนเทศขึ้น ตัวแบบแรกของเขาที่มีชื่อเรียกว่า “ตัวแบบพฤติกรรมสารสนเทศ” และต่อมา วิลสันได้ศึกษาวิจัยเพิ่มเติม และปรับปรุงตัวแบบพฤติกรรมสารสนเทศโดยลำดับ จนได้ตัวแบบที่สอง ซึ่งเรียกว่า “ตัวแบบทั่วไปของพฤติกรรมสารสนเทศ”

นอกจากตัวแบบของพฤติกรรมสารสนเทศทั้ง 2 ตัวแบบแล้ว ในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว วิลสันยังได้นำผลการวิจัยพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศของเอลลิสมานวนกับตัวแบบของเขา เพื่อแสดงรูปแบบของกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ตัวแบบพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศของวิลสัน

ที่มา : T. D. Wilson. (1999, June). Models in Information Behaviour Research. *Journal of Documentation*. 55(3) : 249-270.

ตัวแบบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้านคือ

1. บริบทของความต้องการสารสนเทศ พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเกิดจากความต้องการสารสนเทศ ซึ่งมีบริบทเฉพาะตัวของผู้แสวงหาสารสนเทศ เช่น ลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น

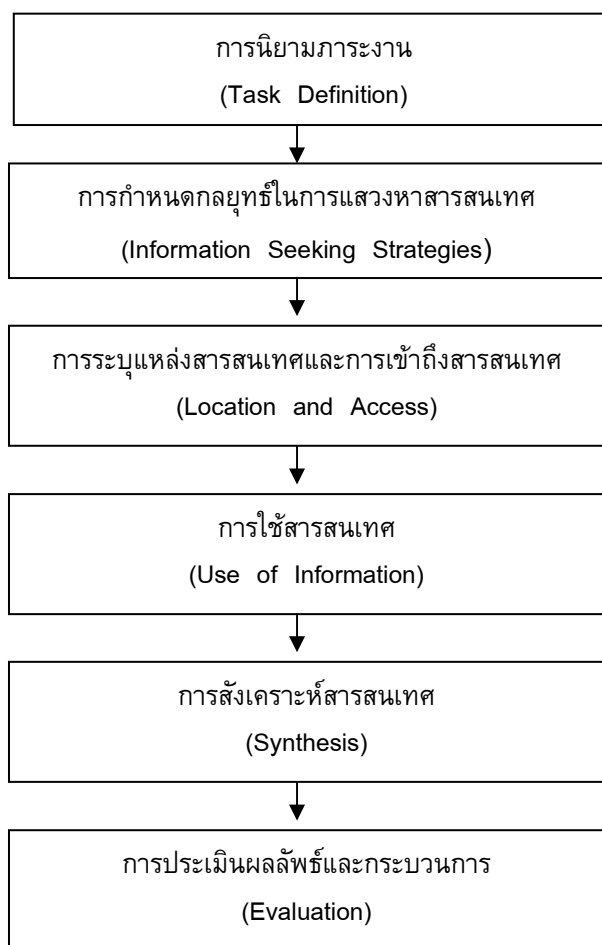
2. อุปสรรคที่ขัดขวางการแสวงหาสารสนเทศ มีหลายประการ เช่น อุปสรรคในการเข้าถึงสารสนเทศ พื้นความรู้ของผู้แสวงหาสารสนเทศ ตำแหน่งงานและหน้าที่ของผู้แสวงหาสารสนเทศ เป็นต้น

3. พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ วิลสันได้ผนวกรูปแบบกระบวนการแสวงหาสารสนเทศของเอลลิส ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 8 ขั้นตอนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยขั้นตอนเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นนับแต่ขั้นแรกไปจนถึงขั้นสุดท้ายตามลำดับ

5. ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศ “บีกซิกส์” ของไอเซนเบิร์ก และเบอร์โควิทซ์ (Eisenberg; & Berkowitz' Information Problem – Solving : Big6 Skills Model)

ตัวแบบบีกซิกส์เป็นตัวแบบที่ไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ พัฒนาขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1988 กล่าวได้ว่าเป็นที่รู้จักแพร่หลายและใช้กันมากที่สุด ทั้งในโรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา โครงการการศึกษาฝึกอบรมผู้ใหญ่ ตัวแบบนี้ อธิบายกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือการตัดสินใจ นอกจากนี้จะเป็นตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศแล้ว ยังเป็นตัวแบบการสอนทักษะการรู้สารสนเทศ (Information Literacy Skills Model) และตัวแบบของการศึกษาค้นคว้าวิจัย (Research Model) กระบวนการแก้ปัญหาสารสนเทศดังกล่าวมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การนิยามภาระงาน 2) การกำหนดกลยุทธ์ในการแสวงหาสารสนเทศ 3) การระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศ 4) การใช้สารสนเทศ 5) การสังเคราะห์สารสนเทศ และ 6) การประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ ใน ค.ศ. 1997 ไอเซนเบิร์ก ได้ทำวิจัยเพื่อทดสอบตัวแบบบีกซิกส์ในการแก้ปัญหา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้กลยุทธ์บีกซิกส์ในการแก้ปัญหาทั้ง ๆ ที่ไม่รู้จักตัวแบบมาก่อน และหลังจากที่ได้เรียนรู้แนวทางบีกซิกส์ กลุ่มตัวอย่างลงความเห็นว่าตัวแบบนี้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการแก้ปัญหาสารสนเทศ (Eisenberg. 2004)

ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบีกซิกส์ของไอเซนเบิร์ก และเบอร์โควิทซ์ มีรายละเอียดดังภาพประกอบ 4

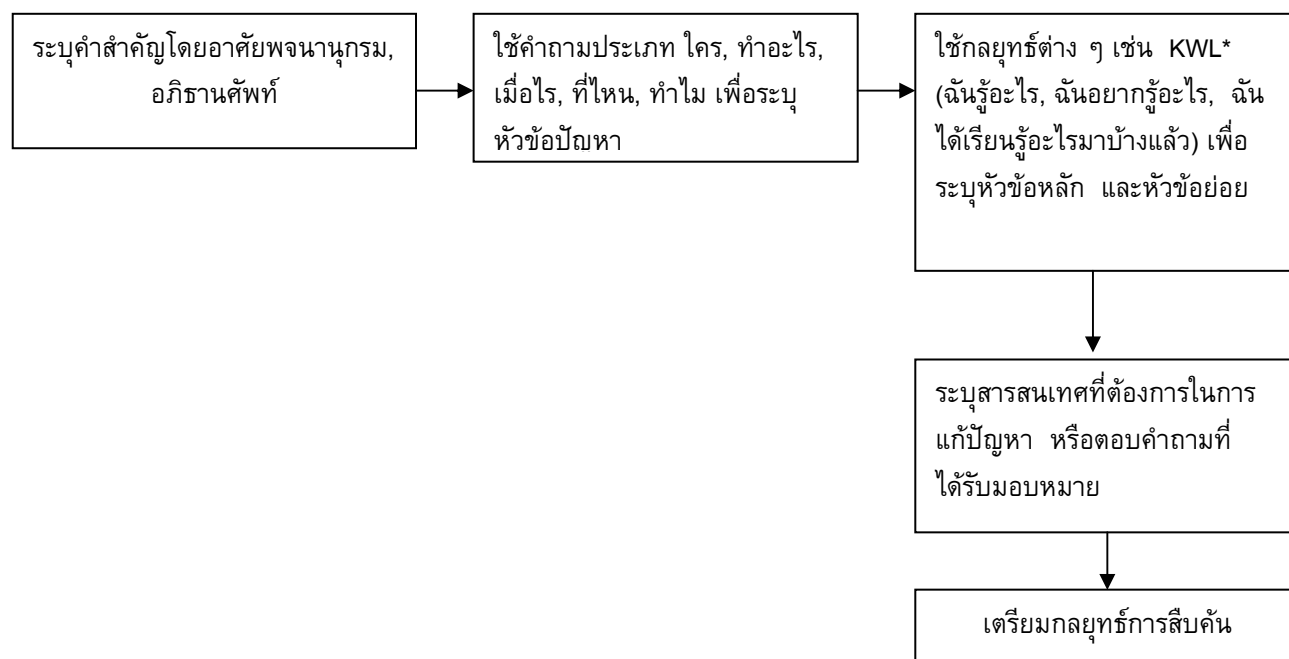

ภาพประกอบ 4 ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศ

ที่มา : Mike Eisenberg. (2004, December). A Big6 Skills Overview.
(Online).

5.1 การนิยามภาระงาน (Task definition)

การแก้ปัญหาโดยใช้สารสนเทศ เริ่มต้นจากการเข้าใจว่าปัญหานั้นคืออะไร สามารถระบุปัญหา และระบุสารสนเทศที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหานั้น ในขั้นตอนการนิยามภาระงาน อาจมีกิจกรรมเกี่ยวข้องหลายอย่างดังแสดงในภาพประกอบ 5 กิจกรรมเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับดังปรากฏในภาพ แต่อาจกระทำไปในเวลาเดียวกัน

*KWL = What I know, What I would like to know, What I have already learnt.

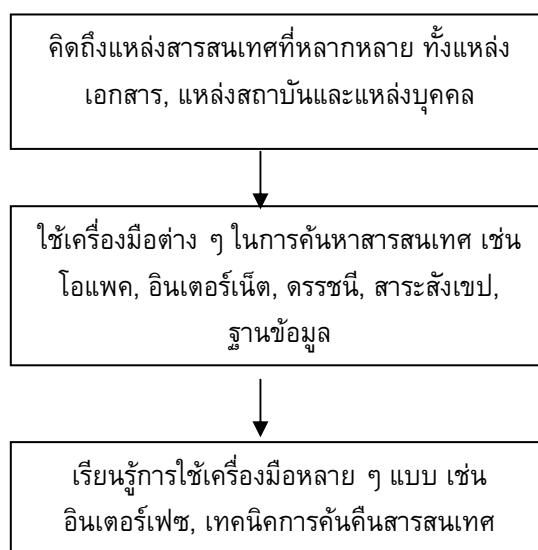
ภาพประกอบ 5 กระบวนการการนิยามภาระงาน

ที่มา : G.G. Chowdhury; & Sudatta Chowdhury. (2001). *Searching CD-ROM and Online Information Sources*. p. 5.

5.2 การกำหนดกลยุทธ์ในการแสวงหาสารสนเทศ (Information seeking strategies)

เมื่อนิยามภาระงานได้อย่างชัดเจนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือระบุแหล่งสารสนเทศที่นำมาใช้แก้ปัญหาได้ ขั้นตอนนี้อาศัยการตัดสินใจเกี่ยวกับความเหมาะสมของแหล่งสารสนเทศที่จะนำมาใช้

แหล่งสารสนเทศสามารถแบ่งออกเป็น 3 แหล่ง คือ แหล่งสารสนเทศประเภทเอกสาร (วัสดุตีพิมพ์หรือวัสดุไม่ตีพิมพ์ และ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ฐานข้อมูลเฉพาะ ฐานข้อมูลทั่วไป) แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน เช่น ห้องสมุด ศูนย์เอกสาร และแหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล (บุคลากรผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ) โดยทั่วไปแล้วไม่สามารถระบุได้ว่าแหล่งสารสนเทศใดดีที่สุดสำหรับปัญหาหรือคำถามหนึ่ง ๆ การใช้แหล่งสารสนเทศที่หลากหลายจะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ กระบวนการของขั้นตอนนี้ได้แสดงให้เห็นดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 กระบวนการกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศ

ที่มา : G.G. Chowdhury; & Sudatta Chowdhury. (2001). *Searching CD-ROM and Online Information Sources*. p.6.

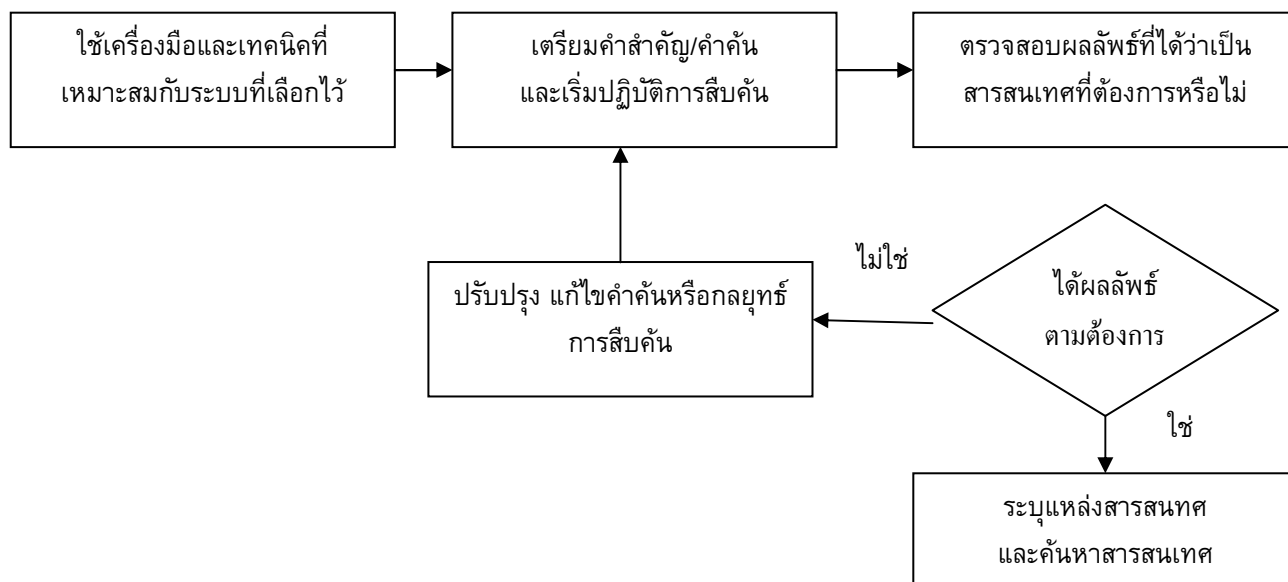
5.3 การระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศ (Location and access)

ขั้นตอนนี้สืบเนื่องจากการกำหนดกลยุทธ์ในการแสวงหาสารสนเทศ หลังจากตัดสินใจว่าจะใช้แหล่งสารสนเทศใด ผู้ใช้จะใช้กลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศเพื่อค้นคืนสารสนเทศที่ต้องการจากแหล่งสารสนเทศที่แตกต่างกัน เช่น จากหนังสือ, ฐานข้อมูล, ซีดีรอม, โอแพค หรือแหล่งสารสนเทศออนไลน์อื่น ๆ แต่ละแหล่งมีวิธีการจัดระบบสารสนเทศแตกต่างกัน จึงทำให้วิธีการเข้าถึงและค้นคืนต่างกัน ผู้ใช้จึงต้องแสวงหาช่องทางในการเข้าถึงและค้นคืนสารสนเทศอย่างเหมาะสม

ผลของสารสนเทศที่ได้จากการสืบค้นอาจจะเป็นรายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสือจากการสืบค้นโอแพค อาจจะเป็นบรรณานุกรมพร้อมกับสารสังเขป หรือฉบับเต็มของบทความวารสารจากซีดีรอมหรือฐานข้อมูล หรือเป็นเอกสารไฮเปอร์มีเดียที่มีทั้งข้อความ ภาพและเสียงจากเวปไซด์เว็บบ

ภาพประกอบ 7 แสดงให้เห็นขั้นตอนต่าง ๆ ในการระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึง ซึ่งอาจเป็นกระบวนการที่ยาวนานและซับซ้อน ขึ้นอยู่กับสารสนเทศที่ต้องการและระบบที่เลือกใช้ ผู้ใช้จึงควรได้รับการฝึกอบรมที่เหมาะสม ตลอดจนการฝึกใช้ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์เฉพาะด้าน เพื่อให้ได้ผลการค้นคืนที่ดีที่สุด ผู้ใช้ควรได้รับการฝึกปฏิบัติเทคนิคการสืบค้นหลาย ๆ แบบเช่น โอแพค แหล่งสารสนเทศซีดีรอมและแหล่งสารสนเทศออนไลน์ เช่น ไลบรารี และ

เว็ลด์ไวต์เว็บ ผู้ใช้ต้องมีความคุ้นเคยกับแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย และการจัดรูปแบบสารสนเทศ เนื้อหา ลักษณะพิเศษในการค้นคืน เป็นต้น

ภาพประกอบ 7 กระบวนการแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึง

ที่มา : G.G. Chowdhury; & Sudatta Chowdhury. (2001). *Searching CD-ROM and Online Information Sources*. p.7.

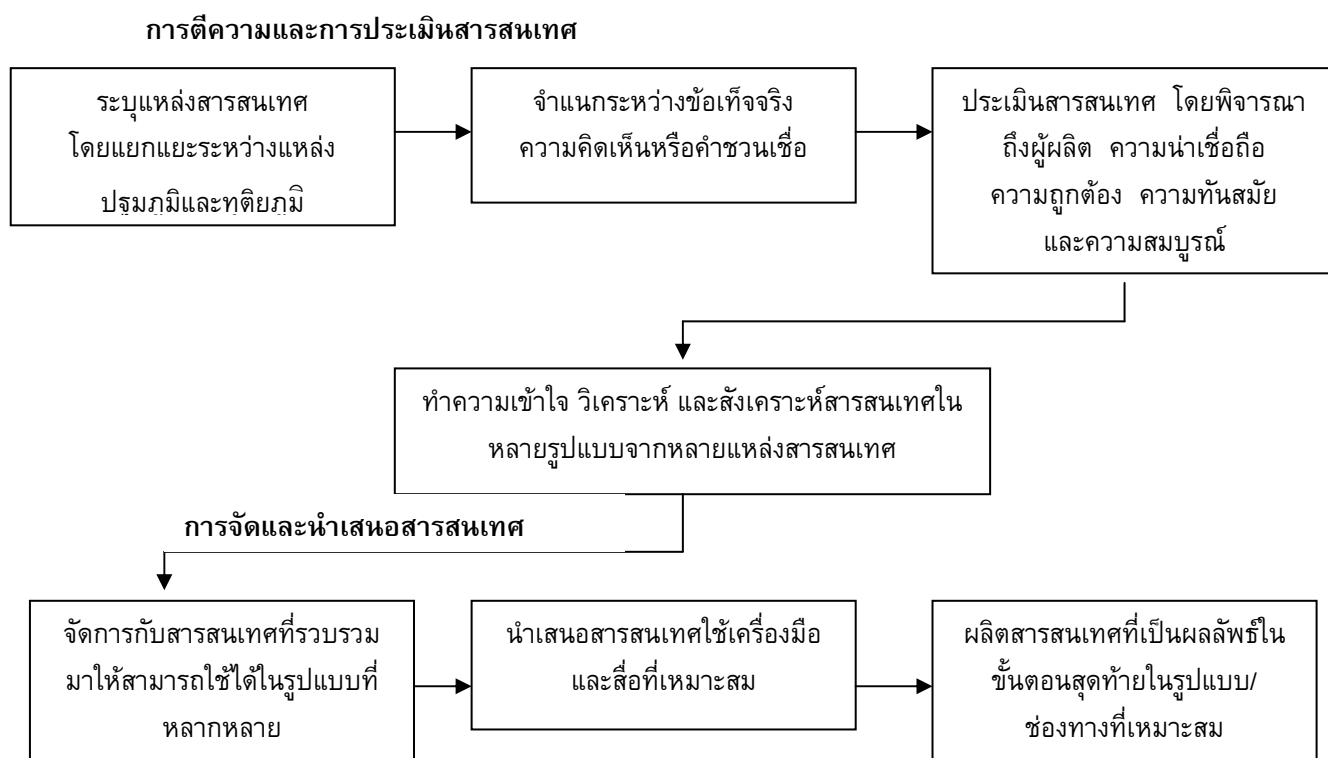
5.4 การใช้สารสนเทศ (Use of information)

หลังจากค้นหาสารสนเทศที่เหมาะสมได้แล้ว ผู้ใช้จึงนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ สารสนเทศที่ค้นหาได้อาจมีรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น เป็นข้อความ ตัวเลขหรือตาราง รูปภาพ โสตทัศน์ เป็นต้น มีทรัพยากรสารสนเทศบางชนิดที่ต้องมีการฝึกอบรมก่อนการใช้ ตัวอย่างเช่น แผนที่ ฐานข้อมูล สารสนเทศมัลติมีเดียที่ประกอบด้วยภาพและเสียง ผู้ใช้ที่มีระดับความรู้ต่างกัน ต้องการทักษะที่จำเป็นซึ่งช่วยให้สามารถใช้สารสนเทศได้ทุกรูปแบบ

5.5 การสังเคราะห์สารสนเทศ (Synthesis)

การสังเคราะห์สารสนเทศ หมายถึง การนำสารสนเทศที่ค้นคืนได้ทั้งหมดมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหา หรือตอบคำถามภาระงานที่นิยามไว้ในขั้นตอนที่ 1 ในการสังเคราะห์ อาจจะต้องจัดกระทำกับสารสนเทศให้อยู่ในรูปแบบใหม่ให้เหมาะสมกับภาระงาน ถ้าเป็นภาระงานง่าย ๆ เช่น ค้นหาเมืองหลวงต่าง ๆ หรือค้นหาวนเดือนปีเกิดและที่อยู่ของบุคคล การสังเคราะห์ก็เป็นเพียงการสื่อสารหรือนำสารสนเทศไปใช้อย่างเหมาะสม แต่ถ้าเป็นภาระงานที่มีความซับซ้อน เช่น การเตรียมรายงานสำหรับโครงการหรือการเขียนรายงานการวิจัย ซึ่งอาศัยสารสนเทศที่

หลากหลายรวบรวมจากแหล่งสารสนเทศหลายแหล่ง และนำเสนอในรูปแบบที่แตกต่างกัน ในกรณีเช่นนี้ การสังเคราะห์สารสนเทศประกอบด้วยกิจกรรมหลายอย่าง ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) การตีความและการประเมินสารสนเทศ และ2) การจัดและการนำเสนอสารสนเทศ ดังภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 กระบวนการสังเคราะห์สารสนเทศ

ที่มา : G.G. Chowdhury; & Sudatta Chowdhury. (2001). *Searching CD-ROM and Online Information Sources*. p.8.

5.6 การประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ (Evaluation)

การประเมินผลเป็นการตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการสืบค้นสารสนเทศ และกระบวนการแก้ไขปัญหาสารสนเทศ เพื่อให้รู้ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล คำถามที่ใช้ในการประเมินได้แก่

- 5.6.1 ปัญหาที่ระบุไว้ตอนนิยามภาระงานได้รับการแก้ไขหรือไม่
- 5.6.2 สารสนเทศที่ได้รับตรงกับความต้องการหรือไม่
- 5.6.3 สามารถนำสารสนเทศที่ค้นหาได้มาใช้ในการตัดสินใจหรือไม่
- 5.6.4 สถานการณ์หรือภาระงานที่เป็นปัญหาคเลี่ยหายหรือไม่

5.6.5 ผลลัพธ์ที่ได้สร้างความพอใจตามความต้องการที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่เริ่มต้นหรือไม่

ดังนั้น การประเมินผลจึงเป็นการประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการแก้ไขปัญหาสารสนเทศทั้งหมด

ตัวแบบเกี่ยวกับพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศยังมีอีกหลายตัวแบบ แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบีกซิกส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ เป็นตัวแบบที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายและใช้กันมากที่สุด ทั้งในโรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา โครงการการศึกษา/ฝึกอบรมผู้ใหญ่ ตัวแบบนี้อธิบายกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาการตัดสินใจ มีขั้นตอนที่ครอบคลุมครบทุกกระบวนการ จึงสามารถนำมาใช้ศึกษาพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศของนักเรียน นักศึกษาได้อย่างชัดเจน อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเป็นนักศึกษาที่ศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกระบบที่มีการจัดการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะอันพึงประสงค์ของการศึกษานอกโรงเรียนที่ผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ เห็นคุณค่าและรู้จักเลือกใช้วิทยาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 : 7) ผู้วิจัยจึงใช้ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศ “บีกซิกส์” ของไอเซนเบิร์ก และเบอร์โควิทซ์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ

ในการเข้าถึงสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ นั้นย่อมมีอุปสรรคไม่มากนักน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เดอร์วินได้จำแนกอุปสรรคออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 37 ; อ้างอิงจาก Dervin. 1973 : 8-42)

1. อุปสรรคทางสังคม เป็นอุปสรรคที่เกิดจากระบบทางสังคมมีข้อจำกัด ข้อห้ามต่าง ๆ หรือขัดขวางไม่ให้ผู้แสวงหาสารสนเทศเข้าถึงสารสนเทศ
2. อุปสรรคของสถาบัน เป็นอุปสรรคที่เกิดจากสถาบันผู้จัดสรรสารสนเทศไม่เต็มใจหรือไม่สามารถเผยแพร่สารสนเทศที่ต้องการให้แก่ผู้แสวงหา
3. อุปสรรคทางจิตวิทยา เป็นอุปสรรคที่บุคคลนั้น ๆ ไม่ตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศ หรือไม่ได้รับสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศที่เหมาะสม หรือไม่ยอมรับว่าตนเองได้รับการสนองความต้องการสารสนเทศแล้ว
4. อุปสรรคทางกายภาพ เป็นอุปสรรคที่เกิดจากตัวผู้แสวงหาสารสนเทศเอง ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศได้เนื่องจากเกิดปัญหาทางกายภาพ เช่น ห้องสมุดไม่มีทางขึ้นลงสำหรับผู้พิการ เป็นต้น

5. อุปสรรคทางปัญญา เป็นอุปสรรคที่เกิดเมื่อบุคคลนั้นขาดการฝึกฝน ขาดความชำนาญในการค้นหาสารสนเทศ

ส่วนยูเนสโกได้จำแนกอุปสรรคตามขั้นตอนของการถ่ายทอดและการใช้สารสนเทศออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2543 : 114-115 ; อ้างอิงจาก Unesco. 1984 ; 84)

1. อุปสรรคในการเข้าถึงสารสนเทศ เช่น ขาดรายการบรรณานุกรมระดับชาติ ขาดเงินที่จะเข้าถึงฐานข้อมูลต่างประเทศ ขาดบุคคลที่ได้รับการอบรมทางด้านสารสนเทศ ข้อมูลเป็นภาษาต่างประเทศ ขาดบริการชี้แนะแหล่งที่เหมาะสม

2. อุปสรรคเกี่ยวกับความพร้อมของเอกสาร เช่น ปัญหาเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ ข้อจำกัดทางการเมืองที่คำนึงถึงความปลอดภัยของชาติ ขาดนโยบายที่เกี่ยวกับการนำส่งเอกสาร

3. อุปสรรคในการรับสารสนเทศและใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ระดับการศึกษาของผู้ใช้ การบรรจุและการนำเสนอสารสนเทศไม่ดีพอ อุปสรรคทางภาษาและขาดบริการแปล ขาดแรงจูงใจในการใช้สารสนเทศ ขาดนโยบายสารสนเทศที่เหมาะสม การให้บริการที่ไม่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสวงหาสารสนเทศในประเทศไทย พิมพ์รำไพ เปรมสมิทธิ์ (2533 : 16-17) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคการแสวงหาสารสนเทศไว้ดังนี้

1. ไม่ทราบแหล่งสารสนเทศ
2. ไม่มีแหล่งสารสนเทศที่ให้ข้อมูลในเรื่องที่กำลังแสวงหา
3. อยู่ไกลแหล่งสารสนเทศ ไม่สะดวกกับการใช้แหล่งสารสนเทศนั้น
4. ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงเพื่อให้ได้สารสนเทศ
5. ใช้เวลามาก กว่าจะได้สารสนเทศที่ต้องการ
6. ไม่ได้รับข้อมูลที่ทันสมัย
7. ข้อมูลที่ได้รับไม่สมบูรณ์
8. ได้รับข้อมูลผิดพลาด
9. แหล่งสารสนเทศไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้
10. ข้อมูลกระจัดกระจายไม่รวมอยู่แหล่งเดียวกัน

และจากการนำเสนอรายงานการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันและวอลซ์ (Wilson ; & Walsh : Online) ซึ่งเป็นการศึกษางานวิจัยของนักวิชาการในสาขาอื่น ๆ ในด้านพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ ความต้องการสารสนเทศทางด้านสุขภาพ ตัวแปรแทรกที่เป็นอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ การแสวงหาสารสนเทศ การประมวลผลสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ โดยในด้านอุปสรรคหรือตัวแปรแทรก (Intervening variable) ที่ขัดขวางการแสวงหาสารสนเทศนั้น วิลสันและวอลซ์ได้ทำการวิเคราะห์รายงานการวิจัยกว่า 30 เรื่อง (ระหว่างปี ค.ศ. 1961 - 1994) และจำแนกอุปสรรคที่ขัดขวางการแสวงหาสารสนเทศซึ่งพบในรายงานการวิจัยทั้งหมดออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1. ลักษณะเฉพาะของบุคคล (Personal characteristic) ได้แก่ ความสับสนจากการได้รับสารสนเทศที่ขัดแย้งกัน ลักษณะทางกายภาพ เช่น ความพิการทางด้านร่างกาย ความบกพร่องทางการพูดหรือการได้ยิน สถิติปัญหาและอารมณ์ของผู้แสวงหาสารสนเทศ ระดับการศึกษาและพื้นความรู้เดิม และตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ เช่น อายุ เพศ เป็นต้น
2. อุปสรรคทางด้านเศรษฐกิจ (Economic barrier) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายโดยตรงจากการแสวงหาสารสนเทศ เช่น ค่าเดินทาง ค่าเข้าใช้บริการแหล่งสารสนเทศ และเวลาที่สูญเสียไปกับการแสวงหาสารสนเทศ
3. อุปสรรคทางสังคมหรืออุปสรรคระหว่างบุคคล (Social/interpersonal barrier) เกิดจากการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งบุคคลหรือจากแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในสังคม เช่น การสื่อสารระหว่างผู้แสวงหาสารสนเทศกับผู้ให้สารสนเทศ ความร่วมมือของผู้ใช้สารสนเทศ เป็นต้น
4. อุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์ (Environmental/situational barrier) ได้แก่ ข้อจำกัดทางด้านเวลา สภาพทางภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมชุมชน
5. ลักษณะเฉพาะของแหล่งสารสนเทศ (Information source characteristic) ได้แก่ ความสะดวกในการเข้าถึงสารสนเทศ ความน่าเชื่อถือของแหล่งสารสนเทศ และช่องทางการรับ/เผยแพร่สารสนเทศ

สำหรับเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ ผู้วิจัยเลือกใช้กรอบแนวคิดเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันและวอลซ์ เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เนื่องจากกรอบแนวคิดของวิลสันและวอลซ์ เป็นกรอบแนวคิดที่เกิดจากการสังเคราะห์อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศที่พบในงานวิจัยของนักวิชาการในหลากหลายสาขาวิชากว่า 30 เรื่อง จึงครอบคลุมทุกประเด็น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่ากรอบแนวคิดของวิลสันและวอลซ์มีความเหมาะสมที่จะนำมาศึกษาอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน

ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค

สภาพทั่วไปของศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค

ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค เป็นสถานศึกษาซึ่งตั้งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 1 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1/2540 ปัจจุบันมีนางวรรณรา บุญยืน ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ฯ แต่เดิมนั้นศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค ใช้ชื่อว่าศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตภาษีเจริญ มีที่ตั้งอยู่ที่สำนักงานชั่วคราว ถนนวงแหวนรอบนอก แขวงบางแค เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ต่อมาได้ย้ายสำนักงานมาตั้งอยู่ที่อาคารพระปรีดิธรรม วัดศาลาแดง ถนนเลียบคลองทวีวัฒนา แขวงบางไผ่ เขตบางแค

กรุงเทพมหานคร โดยได้รับความอนุเคราะห์จากท่านพระครูสุนทรพิพัฒน์โกศล เจ้าอาวาสวัดศาลาแดง ให้ใช้อาคารพระปริยัติธรรม 3 ชั้น ชั้นล่างเป็นสำนักงาน มีห้องเรียนซึ่งจัดเป็นของนักศึกษา ระดับประถมศึกษา 1 ห้อง ชั้น 2 เป็นห้องเรียนของนักศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ห้อง และชั้นที่ 3 เป็นห้องเรียนของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ห้อง

ในปีการศึกษา 2548 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคมีครูชำนาญการพิเศษซึ่งเป็นข้าราชการ จำนวน 1 คน ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 2 คน ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 6 คน เจ้าหน้าที่ จำนวน 2 คน และมีนักศึกษา จำนวน 673 คน มีสถานที่พบบกลุ่มตามศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 8 แห่ง คือ ศูนย์การเรียนรู้วัดศาลาแดง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนศิริเกษมพัฒนา (ศาลารวมใจ) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนศิริเกษม 1 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพึงธรรม ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนงามปัญจะ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค 2 และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหลัง สน.เพชรเกษม

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคได้รับรางวัลศูนย์การเรียนรู้ดีเด่นจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนประจำปี 2540 เกียรติบัตรศูนย์การเรียนรู้ตัวอย่างจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนประจำปี 2542 และรางวัลศูนย์การเรียนรู้ดีเด่นจากสำนักบริหารการการศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียนเดิม) ประจำปี 2546 โดยปัจจัยที่ทำให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคได้รับรางวัลศูนย์การเรียนรู้ดีเด่นได้แก่

1. การบริหารจัดการ

มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนวัดศาลาแดงและอาสาสมัคร เพื่อร่วมกันวางแผนและพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่

มีการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งงานการศึกษาพื้นฐาน งานการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ งานการศึกษาทักษะชีวิต และงานการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ชุมชน ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้แก่ บอร์ดประชาสัมพันธ์ การแนะนำการศึกษาต่อ การแนะนำการรับสมัครงาน หอกระจายข่าวชุมชน แผ่นพับ สื่อวิทยุ มีการจัดกิจกรรมโดยประสานกับนักศึกษา กรรมการวัดศาลาแดง และประชาชนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทย อนุรักษ์ต่อต้านภัยยาเสพติด การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ จัดกิจกรรมต้านภัยยาเสพติดและการใช้รถใช้ถนนให้ปลอดภัยโดยได้รับความร่วมมือในการบรรยายเผยแพร่ความรู้จากสถานีตำรวจนครบาลเพชรเกษม ศาลาแดง และหลักสอง การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ การอบรมขัดเกลาจิตใจโดยพระภิกษุเพื่อปลูกให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกในการประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของชุมชนและสังคม เพื่อก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในอนาคต

มีการนำแผนชุมชนมาใช้ ประสานแผนร่วมกับชุมชนมาปรับเข้ากับแผนปฏิบัติงาน ศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้การดำเนินงานร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น งานประจำปีวัด

ศาลาแดง กิจกรรมวันลอยกระทง กิจกรรมการแห่เทียนเข้าพรรษา การฟังเทศน์มหาชาติ
กิจกรรมกีฬาต้านภัยยาเสพติด

ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยนักศึกษาและประชาชน จัดระเบียบหนังสือและสื่อต่าง ๆ ร่วมทำความสะอาดศูนย์การเรียนรู้และบริเวณรอบวัดศาลาแดง อีกทั้งบริเวณโดยรอบชุมชนวัดศาลาแดงเป็นพื้นที่สีเขียว มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ให้ปลูกที่พื้กออาศัยเกิน 2 ชั้น อาคารพาณิชย์เกิน 3 ชั้น ไม่ให้ประกอบการอุตสาหกรรมอันเป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และทางพื้นดิน

2. การให้บริการ มีการให้บริการแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม ได้แก่ ห้องสมุด โดยให้บริการสื่อการเรียนรู้ ทั้งเอกสารสิ่งพิมพ์ ซีดีรอม วีซีดี วีดิทัศน์ ในเรื่องที่เป็นสาระการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นประจำทุกวัน โดยครูศูนย์การเรียนรู้ได้ประสานความร่วมมือกับวัดศาลาแดงและประชาสัมพันธ์เป็นระยะ ๆ

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ เพื่อร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมแอโรบิคเพื่อสุขภาพ โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชน

การจัดการเรียนการสอนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคจัดการเรียนการสอนตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 แบ่งการเรียนการสอนออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งสาระการเรียนรู้ออกเป็น 2 กลุ่มหมวดวิชา ได้แก่ กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ ประกอบด้วย พัฒนาสังคมและชุมชน (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม) พัฒนาทักษะชีวิต 1 (สุขศึกษาและพลศึกษา) พัฒนาทักษะชีวิต 2 (ศิลปะ) และพัฒนาอาชีพ (การงานอาชีพและเทคโนโลยี)

นอกจากสาระการเรียนรู้พื้นฐานที่ต้องเรียนในแต่ละระดับการศึกษาแล้ว ศูนย์ฯ ยังจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ตามหลักสูตรไปพัฒนาความสามารถของตนตามศักยภาพเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่จัดให้เรียนรู้ในหมวดวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นเงื่อนไขที่ผู้เรียนทุกคนต้องทำก่อนการจบหลักสูตร ทั้งนี้กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถแบ่งได้เป็น กิจกรรมพัฒนาตนเองและครอบครัว และกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม โดยกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ศูนย์ฯ จัดให้แก่นักศึกษาได้แก่ กิจกรรมทัศนศึกษา กิจกรรมเข้าค่ายพักแรม กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันงดสูบบุหรี่โลก วันเข้าพรรษา วันสิ่งแวดล้อมโลก

เป็นต้น อีกทั้งยังมีการจัดอบรมอาชีพต่าง ๆ แก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไปที่สนใจ เช่น การจัดอบรมการนวดแผนไทย การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การทำผ้าบาติก โดยทางศูนย์ฯ จะจัดหาผู้ที่มีความรู้หรือความชำนาญในชุมชนมาเป็นผู้อบรม

ลักษณะการเรียนการสอนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค จะจัดนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 40 คน เวลาเรียนขึ้นอยู่กับความต้องการของนักศึกษา แต่ส่วนมากนักศึกษาจะเลือกเรียนในวันอาทิตย์ เนื่องจากเป็นวันหยุดไม่ต้องเดินทางไปทำงาน มีครูประจำกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนการสอนทั้งหมด โดยในแต่ละวิชาหากเป็นกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ ครูประจำกลุ่มจะสอนเนื้อหาเพียงเล็กน้อย แล้วส่งงานให้นักศึกษาไปค้นคว้าต่อเนื่อง และนำมารายงานในครั้งถัดไป แต่หากเป็นหมวดวิชาพื้นฐาน ครูประจำกลุ่มจะสอนเนื้อหาทั้งหมด แต่ในบางหมวดวิชา เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ครูประจำกลุ่มอาจจะจัดให้มีการสอนเสริมโดยการจัดหาผู้มีความรู้หรือมีความเชี่ยวชาญจากภายนอกมาเป็นผู้สอนในหมวดวิชานั้น ๆ

แหล่งสารสนเทศของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

แหล่งสารสนเทศที่อยู่ภายในพื้นที่เขตบางแคที่นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคสามารถแสวงหาสารสนเทศได้สะดวก ได้แก่

1. แหล่งสารสนเทศภายใน

1.1 ห้องสมุด ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคได้จัดตั้งห้องสมุดขึ้นเพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไป โดยเป็นอาคารชั้นเดียว มีพระภิกษุประจำอยู่ 1 รูป มีครูศูนย์การเรียนเป็นผู้ดูแล ทรัพยากรสารสนเทศภายในห้องสมุดประกอบด้วย หนังสือทั่วไป วารสาร วีดิโอ และเทปเสียง ซึ่งได้รับจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน และได้รับบริจาคจากเจ้าอาวาสวัดศาลาแดง และบุคคลทั่วไป การจัดการทรัพยากรสารสนเทศ หนังสือทั่วไปจะใช้การแบ่งหมู่หนังสือตามระบบทศนิยมดิวอี้ โดยแบ่งหมวดหมู่ตั้งแต่หมวด 000-900 แต่ไม่มีการแบ่งหมวดหมู่ย่อย มีการลงทะเบียนหนังสือ แต่ลงทะเบียนเพียงแค่ช่วงปีแรกของการดำเนินงานห้องสมุดเท่านั้น ไม่ได้มีการลงทะเบียนอย่างต่อเนื่อง ส่วนวารสารจะเป็นวารสารล่วงหน้า ให้บริการโดยจัดเรียงใส่กล่องเป็นชื่อเรื่อง ไม่ได้มีการลงทะเบียนวารสาร วิดีทัศน์และเทปเสียง ให้บริการโดยจัดใส่ตู้เหล็ก หากนักศึกษาต้องการใช้บริการต้องแจ้งที่ครูศูนย์การเรียนที่ดูแลห้องสมุด วิดีทัศน์และเทปเสียงนี้จะไม่ให้นักศึกษาใช้บริการ เนื่องจากมีเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน ทรัพยากรสารสนเทศที่อยู่ในห้องสมุดไม่ได้มีการจัดทำสถิติว่าสารสนเทศแต่ละประเภทมีจำนวนเท่าใด การจัดการทรัพยากรสารสนเทศดังกล่าวไม่ได้เป็นไปตามระเบียบวิธีทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เนื่องจากครูศูนย์การเรียนที่มีหน้าที่ดูแลห้องสมุดไม่มีความรู้ความชำนาญทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ อีกทั้งยังไม่เคยได้รับการอบรมความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ จึงทำให้การจัดการทรัพยากร

สารสนเทศภายในห้องสมุดศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

1.2 มุมหนังสือ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคได้จัดมุมหนังสือบริเวณหน้าห้องสำนักงาน เพื่อให้บริการหนังสือแบบเรียนแก่นักศึกษา หนังสือแบบเรียนจะได้รับจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน โดยจะได้รับเป็นภาคการศึกษา แต่จะไม่ได้รับทุกภาคการศึกษา หนังสือแบบเรียนที่ได้รับจะได้รับครบทุกหมวดวิชา แต่ในแต่ละหมวดวิชาจะได้รับจำนวนที่ไม่เท่ากัน เมื่อทางศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคได้รับหนังสือแบบเรียนจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว ทางศูนย์ฯ จะจัดสรรหนังสือแบบเรียนดังกล่าวให้แก่ศูนย์การเรียนชุมชนที่อยู่ในกำกับดูแลทั้ง 8 ศูนย์ ศูนย์ละเท่า ๆ กัน จากนั้นจึงนำหนังสือแบบเรียนที่จัดสรรแล้วไปวางให้บริการที่มุมหนังสือหน้าห้องสำนักงาน เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้บริการหนังสือแบบเรียนที่ทางศูนย์ฯ ได้รับจะมีการทำสถิติว่าได้รับครั้งละเท่าไร แต่จะไม่มีการลงทะเบียนหนังสือ เนื่องจากครูศูนย์การเรียนที่มีหน้าที่รับผิดชอบมีภาระงานอื่นที่รับผิดชอบมากอยู่แล้ว

2. แหล่งสารสนเทศภายนอก

แหล่งสารสนเทศภายนอกของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคที่นักศึกษาสามารถใช้แสวงหาสารสนเทศได้แก่

2.1 ห้องสมุดประชาชน ภายในพื้นที่เขตบางแคไม่มีห้องสมุดประชาชนเปิดให้บริการ แต่มีห้องสมุดประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงที่นักศึกษาสามารถใช้บริการได้สะดวกที่สุดได้แก่ ห้องสมุดประชาชนเขตภาษีเจริญ (ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ เขตภาษีเจริญ) ห้องสมุดประชาชนเขตภาษีเจริญเป็นห้องสมุดประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคมากที่สุด เปิดให้บริการวันอังคาร – อาทิตย์ เวลา 08.00 – 18.00 น. ปิดให้บริการวันจันทร์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ลักษณะทางกายภาพของห้องสมุดเป็นอาคาร 3 ชั้น มีสนามหญ้าไว้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ เป็นต้น ทรัพยากรสารสนเทศที่มีให้บริการได้แก่ หนังสือทั่วไป วารสาร และเอกสารประกอบการเรียนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ใช้การจัดหมู่หนังสือระบบทศนิยมดิวอี้ ห้องสมุดประชาชนเขตภาษีเจริญมีหน้าที่ให้บริการทรัพยากรสารสนเทศ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านแก่บุคคลทั่วไป

การเดินทางจากศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคมายังห้องสมุดประชาชนเขตภาษีเจริญ เดินทางได้โดยรถโดยสารประจำทางสาย 80ก หรือโดยสารรถสองแถวจากศูนย์ฯ ออกมายังถนนเพชรเกษมแล้วต่อรถโดยสารประจำทางสาย 80 81 123 และ ปอ.80

2.2 ร้านอินเทอร์เน็ต ภายในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคไม่มีร้านอินเทอร์เน็ตให้บริการ นักศึกษาจึงใช้บริการอินเทอร์เน็ตจากที่อยู่อาศัยของนักศึกษาเอง และใช้บริการจากร้านอินเทอร์เน็ตที่เปิดให้บริการในห้างสรรพสินค้า

2.3 ร้านหนังสือ ภายในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคไม่มีร้านหนังสือเปิดให้บริการ หากแต่ในบริเวณพื้นที่เขตบางแคจะมีร้านหนังสือที่

นักศึกษาไปใช้บริการ ได้แก่ ร้านหนังสือที่อยู่ในห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ สาขาบางแค ฟิวเจอร์พาร์ค สาขาบางแค คาร์ฟูร์ สาขาเพชรเกษม บิ๊กซี สาขาเพชรเกษม และโลตัส สาขาเพชรเกษม

ภาพประกอบ 9 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

ภาพประกอบ 10 มุมหนังสือแบบเรียนหน้าห้องสำนักงาน

ภาพประกอบ 11 ห้องสมุดศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

ภาพประกอบ 12 ห้องสมุดประชาชนเขตภาษีเจริญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ ซึ่งมีทั้งพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศที่เน้นที่ตัวระบบ และเน้นที่ตัวผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ดังนี้

เดอร์วินและคณะได้ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการสารสนเทศและการแสวงหาสารสนเทศจากผู้ใช้งานสารสนเทศหลายกลุ่ม โดยใช้ทฤษฎีเซนส์เมกกิง (Sense-Making) ผลการวิจัยพบว่าบุคคลต้องการสารสนเทศเพื่อปิดช่องว่างทางความรู้เมื่อประสบปัญหา 8 ประการ ได้แก่ เมื่อเกิดปัญหาที่ต้องการการตัดสินใจ เมื่อพบอุปสรรค เมื่อพบกับปัญหาที่ไม่มีทางออก เมื่อพบกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน เมื่อมีปัญหที่ต้องแก้ไข เมื่อต้องการรับรู้สถานะข้างหน้า เมื่อต้องการทราบสถานการณ์ และเมื่อต้องการรับรู้สภาพของสังคม โดยทฤษฎีเซนส์เมกกิงของเดอร์วินประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ สถานการณ์ (Situation) ช่องว่าง (Gap) และการใช้สารสนเทศเพื่อเชื่อมโยงช่องว่าง (Use) (Dervin. อ้างถึงในChoo. 1999)

เบอร์โควิทซ์ (Berkowitz. 2001) เป็นที่ปรึกษาของ สก็อตต์ ฮ็อพซิกเกอร์ (Scott Hopsicker) ครูสอนด้านสังคมศาสตร์ที่โรงเรียนมัธยมเวย์นส์ (Wayne Central High School) รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เรื่องการใช้บิกซิกส์ช่วยในการจัดการเรียนการสอน โดยฮ็อพซิกเกอร์สอนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกา 3 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 59 คน ในปี 1997 – 1998 นักเรียนของเขาผ่านการสอบประจำรัฐเพียงร้อยละ 53 ซึ่งถือว่าน้อยมาก ฮ็อพซิกเกอร์จึงได้

เริ่มต้นทำงานร่วมกับเบอร์โควิทซ์ในปี 1998 เบอร์โควิทซ์ได้อธิบายถึงแนวคิดบิกซิกซ์ว่าเป็นกระบวนการที่มุ่งช่วยเหลือให้นักเรียนแก้ปัญหาสารสนเทศ แล้วยังได้วิเคราะห์หลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์อเมริกาและการสอบประจำรัฐโดยใช้มุมมองแบบบิกซิกซ์ อีกทั้งยังได้ใช้ความรู้ความเข้าใจด้านกระบวนการสารสนเทศของเขาสอบแบบชุดเครื่องมือที่จะช่วยนักเรียนเรียนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกาได้ง่ายขึ้นและสามารถทำข้อสอบประจำรัฐได้เพิ่มมากขึ้นโดยผ่านการเขียนการทำโครงการและการสอบ โดยชั้นเรียนประวัติศาสตร์อเมริกาในปี 1996-1997 กับปี 1997-1998 ไม่มีความแตกต่างกันทั้งเรื่องขั้นตอนการเรียนรู้ โครงสร้างหลักสูตร การรวมกลุ่ม ตารางเรียน และตำราเรียน เพียงแต่ในปี 1997-1998 มีการนำบิกซิกซ์มาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งจากการนำบิกซิกซ์มาใช้ในการเรียนการสอนทำให้การสอบประจำรัฐในปี 1997-1998 นักเรียนของฮ็อพซิกเกอร์ผ่านการสอบประจำรัฐถึง 54 คน คิดเป็นร้อยละ 91 และมีนักเรียนถึงร้อยละ 83 ที่ได้คะแนนตั้งแต่ 70 คะแนนขึ้นไป

ฟอร์ด มิลเลอร์ และมอสส์ (Ford; Miller; & Moss. 2002 : Abstract) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์การค้นหาสารสนเทศบนเว็บและประสิทธิผลของการค้นคืน กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักศึกษาปริญญาโทของมหาวิทยาลัยเซฟฟิลด์ (University of Sheffield) ประเทศอังกฤษ ที่เข้าศึกษาใน 3 สาขาวิชา คือ บรรณารักษศาสตร์ การจัดการสารสนเทศ และระบบสารสนเทศ จำนวน 69 คน โดยให้ค้นหาสารสนเทศบนเว็บตามหัวข้อที่กำหนดด้วยเทคนิคการค้นคืน 3 แบบ คือ การใช้บูลีน (Boolean) ใช้วิธีจับคู่ (Best-match) และใช้เทคนิคผสม (Combined) ผลการวิจัยพบว่า การค้นคืนโดยใช้บูลีนเพียงอย่างเดียวเป็นการค้นคืนที่มีประสิทธิผลต่ำ ให้ผลการค้นคืนต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการค้นคืนด้วยวิธีจับคู่ตรงกันและใช้เทคนิคผสม

จอห์นสัน (Johnson. 2003 : Abstract) ศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศประจำวันของประชาชนในกรุงอูลันบาตอ (Ulaanbaatar) มองโกเลีย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 313 คน และทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะลึก (In-depth interview) ซ้ำอีก จำนวน 18 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเลือกบุคคลที่มีความแตกต่างจากตนเองและคนอื่น ๆ ในสังคมเป็นแหล่งสารสนเทศ ซึ่งเป็นแหล่งที่มีคุณภาพเนื่องจากระดับการศึกษาและหน้าที่การงานของบุคคลนั้น ๆ การเลือกแหล่งสารสนเทศบุคคลเป็นการเลือกแบบเจาะจงไปที่ความสำคัญของบุคคลนั้น ๆ โดยไม่คำนึงถึงความสะดวกหรือเหตุผลอื่น ๆ ซึ่งสรุปได้ว่า การเข้าถึงเครือข่ายสังคมทำให้กลุ่มตัวอย่างค้นพบสารสนเทศที่มีประโยชน์ ในขณะที่ประชาชนที่มีต้นทุนทางสังคมต่ำมีแนวโน้มที่จะไม่ประสบความสำเร็จในการแสวงหาสารสนเทศ ดังนั้นเครือข่ายสังคมและต้นทุนทางสังคมมีความสำคัญอย่างมากต่อพฤติกรรมสารสนเทศ

จากงานวิจัยในต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า งานวิจัยในต่างประเทศไม่ได้มุ่งเน้นที่การศึกษาเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว ยังมีการศึกษาเชิงคุณภาพ หรือการศึกษาที่เป็นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อีกทั้งการศึกษายังศึกษาในหลายประเด็นไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแต่

การศึกษาความต้องการ วิธีการ รูปแบบ หรือเครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาสารสนเทศเท่านั้น หากแต่ยังมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์การค้นหากับประสิทธิผลของการค้นคืน และ ศึกษา พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศโดยใช้ตัวแบบเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ทำให้ การศึกษาในด้านพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศมีความหลากหลายมากขึ้น

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่มีในประเทศยังไม่ได้มีการศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศโดยใช้ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ (Eisenberg; & Berkowitz' Information problem – solving : Big6 skills model) ผู้วิจัยจึงขอเสนองานวิจัยในประเทศที่ เกี่ยวกับการแสวงหาสารสนเทศของนักเรียน นักศึกษาโดยทั่วไป ดังนี้

อัญชลี บุญญานุกูล (2535 : บทคัดย่อ) ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศใน กระบวนการค้นคว้าเพื่อการเขียนรายงานของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สหวิทยาลัยทักษิณในด้าน วิธีการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สหวิทยาลัยทักษิณ ตามขั้นตอนต่าง ๆ คือ ขั้นตอนเลือกหัวข้อการทำรายงาน ขั้นตอนกำหนดประเด็นสำคัญของเนื้อหา ขั้นรวบรวมข้อมูล โดยแต่ละขั้นตอนได้ศึกษาประเภทของสารสนเทศ แหล่งสารสนเทศ การนำประสบการณ์จากการเรียน วิชาห้องสมุดและการศึกษาค้นคว้าไปใช้ในการแสวงหาสารสนเทศ ผลการวิจัยพบว่า วิธีการ แสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาในขั้นตอนเลือกหัวข้อการทำรายงานนั้น นักศึกษาใช้วิธีต่าง ๆ ในระดับ ปานกลาง คือ การปรึกษาเพื่อน ค้นจากบัตรรายการ อ่านผ่าน ๆ จากหนังสือหลาย ๆ เล่ม ดู จากบรรณานุกรมท้ายบทความ/หนังสือ ปรึกษาอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ ค้นจากวารสาร และดัชนี วารสาร และขอความร่วมมือจากบรรณารักษ์ ส่วนขั้นตอนกำหนดประเด็นปัญหาของเนื้อหา ปรากฏว่า วิธีที่นักศึกษาใช้ในระดับมาก คือ พิจารณาจากหนังสือที่คิดว่าเกี่ยวข้องกับเนื้อหา และดูจาก วารสารทุกชื่อเรื่องที่เกี่ยวข้อง ส่วนขั้นตอนสุดท้ายคือขั้นรวบรวมข้อมูลพบว่าวิธีที่นักศึกษาใช้ในระดับ มาก คือ ยืมหนังสือจากห้องสมุด ค้นจากหนังสือที่คิดว่าเกี่ยวข้องกับเนื้อหา ค้นจากบัตรรายการ คัดลอก/ถ่ายเอกสาร และดูจากวารสารทุกชื่อเรื่องที่เกี่ยวข้อง ประเภทของสารสนเทศที่นักศึกษา ใช้ในทุกขั้นตอนของการเขียนรายงานมากเป็นอันดับแรกคือห้องสมุดวิทยาลัย ส่วนการนำ ประสบการณ์จากการเรียนวิชาห้องสมุดและการศึกษาค้นคว้าไปใช้ในการแสวงหาสารสนเทศพบว่า นักศึกษานำประสบการณ์จากการเรียนเรื่องบัตรรายการไปใช้ในระดับมาก ทุกขั้นตอนของการ เขียนรายงาน สำหรับปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศที่นักศึกษาประสบ ปรากฏว่าอยู่ใน ระดับปานกลาง ผลจากการพิจารณาถึงความแตกต่างในด้านวิธีการแสวงหาสารสนเทศ ประเภท ของสารสนเทศ แหล่งสารสนเทศ การนำประสบการณ์จากการเรียนวิชาห้องสมุดและการศึกษา ค้นคว้าไปใช้ในการแสวงหาสารสนเทศ ตลอดจนปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีความแตกต่างกันตามคณะวิชาที่ศึกษา

ยุพิน แสงทอง (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ เลือกคณะในสถาบันอุดมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร ในด้านการ

แสวงหาสารสนเทศเพื่อใช้ตัดสินใจเลือกคณะในสถาบันระดับอุดมศึกษา ช่องทางการแสวงหาสารสนเทศ แหล่งสารสนเทศที่นักเรียนเลือกใช้ สาเหตุในการเลือกแหล่ง ความพึงพอใจต่อสารสนเทศที่ได้รับจากแหล่งนั้น รวมทั้งปัญหาและการแก้ปัญหาระหว่างการแสวงหาสารสนเทศ ผลการวิจัยพบว่า สารสนเทศด้านสังคมเป็นสารสนเทศที่นักเรียนแสวงหาเพื่อการตัดสินใจเลือกคณะในระดับมากเป็นอันดับแรก โดยมีตนเองซึ่งหมายถึง ความรู้ ความคิดและประสบการณ์ที่สะสมอยู่ในตนเอง และอาจารย์แนะแนวเป็นแหล่งสารสนเทศ 2 แหล่งแรกที่นักเรียนใช้แสวงหาสารสนเทศด้วยเหตุผลที่ให้สารสนเทศมาประกอบการตัดสินใจในการเลือกคณะได้ รวมทั้งให้ข้อมูลที่เข้าใจง่ายในระดับที่เท่ากัน นักเรียนเลือกใช้มากกว่าช่องทางอื่น คือ ตนเอง ส่วนเรื่องปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศ พบว่า ปัญหาข้อมูลมีน้อยและผู้ที่คำปรึกษามีน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการเป็น 2 ปัญหาแรกในการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเลือกคณะ ปัญหาดังกล่าวนักเรียนแก้ไขด้วยการหาข้อมูลเพิ่มเติมและหาแหล่งข้อมูลใหม่มากกว่าวิธีอื่น

พนิดา พอคำเรือ (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาแพทย์ระดับคลินิกในกรุงเทพมหานคร ในด้านวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศ วิธีการแสวงหาสารสนเทศ แหล่งสารสนเทศที่ใช้ ประเภท ภาษาของสารสนเทศ และปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาแพทย์ระดับคลินิกในกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาแพทย์ระดับคลินิก 5 แห่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 314 คน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา 252 ชุด คิดเป็นร้อยละ 80.25 ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาแพทย์ระดับคลินิกมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการอภิปราย/สัมมนาในชั้นเรียนเป็นลำดับแรก โดยแสวงหาจากห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ อาจารย์ / แพทย์เฉพาะสาขาและบทความในหนังสือพิมพ์เป็นลำดับแรก แหล่งสารสนเทศที่เลือกใช้เป็นแหล่งที่อยู่ใกล้ ไปใช้ได้สะดวก วิธีการแสวงหาสารสนเทศที่นักศึกษาระดับคลินิกใช้เป็นลำดับแรก คือ ค้นจากบัตรรายการ สอบถามรุ่นพี่ สอบถามเพื่อน/ผู้ร่วมงาน และดูโทรทัศน์ สำหรับประเภทของสารสนเทศที่นักศึกษาแพทย์ระดับคลินิกแสวงหา คือ เอกสารประกอบการเรียนการสอนภาษาไทย และแสวงหาสารสนเทศทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษในระดับมาก

วิไลลักษณ์ สิงห์ไตรภพ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาการแสวงหาสารสนเทศของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร ในด้านวัตถุประสงค์ รูปแบบ เนื้อหา แหล่งสารสนเทศ วิธีแสวงหาสารสนเทศ และปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่ทุกระดับชั้นและทุกแผนการเรียนมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาต่อ รองลงมาเพื่อประกอบการศึกษาตามหลักสูตรและเพื่อทันเหตุการณ์ นักเรียนแสวงหาสารสนเทศในรูปแบบสิ่งตีพิมพ์มากกว่าสิ่งไม่ตีพิมพ์ โดยแสวงหาจากหนังสือมากที่สุด หมดวิชาที่นักเรียนแสวงหาสารนิเทศมากที่สุด ได้แก่ สังคมศึกษา รองลงมา ได้แก่ ภาษาไทยและวิทยาศาสตร์ นักเรียนส่วนใหญ่แสวงหาสารสนเทศด้วยวิธีการสำรวจตามชั้นหนังสือและแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศภายในโรงเรียน โดยจำนวนสูงสุดเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายประสบปัญหาระดับ

ปานกลางในการแสวงหาสารสนเทศ ทั้งจากตัวนักเรียนเองและจากแหล่งสารสนเทศทั้งภายในและภายนอก

ผุสดี นนทคำจันทร์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาการแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ตของนักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์ในด้านวัตถุประสงค์ สถานที่ใช้ ความถี่ เนื้อหาวิชา บริการ รูปแบบของสารสนเทศ แหล่งสารสนเทศที่ใช้ และปัญหาที่ประสบในการแสวงหาสารสนเทศ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์ส่วนใหญ่เคยแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต นักศึกษาจำนวนมากที่สุดมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต คือ เพื่อความบันเทิง สถานที่ใช้อินเทอร์เน็ตที่นักศึกษาจำนวนมากที่สุดใช้ คือ ที่บ้าน ความถี่ที่นักศึกษาจำนวนมากที่สุดแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต คือ 1 – 2 ครั้งต่อสัปดาห์ คือ เนื้อหาวิชา วิศวกรรมไฟฟ้า บริการบนอินเทอร์เน็ตที่นักศึกษาจำนวนมากที่สุดใช้ในการแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต คือ บริการเว็ลด์ไวด์เว็บ รูปแบบของสารสนเทศที่นักศึกษาจำนวนมากที่สุดแสวงหาบนอินเทอร์เน็ต คือ รูปภาพ และแหล่งสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ตที่นักศึกษาจำนวนมากที่สุดใช้ในการแสวงหาสารสนเทศ คือ แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบันการศึกษา นอกจากนี้พบว่า การแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ตของนักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์ในด้านความถี่มีความแตกต่างกันตามสาขาวิชาที่ศึกษา และระดับการศึกษา ในขณะที่พบว่าสถานที่ใช้อินเทอร์เน็ต เนื้อหาวิชา วิศวกรรมศาสตร์ที่แสวงหาบนอินเทอร์เน็ต และรูปแบบของสารสนเทศที่แสวงหาบนอินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่มีความแตกต่างกันตามสาขาวิชาที่ศึกษาและระดับการศึกษา ส่วนวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต บริการอินเทอร์เน็ตที่ใช้ในการแสวงหาสารสนเทศ และแหล่งสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ตที่ใช้ในการแสวงหาสารสนเทศมีความแตกต่างกันบางส่วนตามสาขาวิชาที่ศึกษาและระดับการศึกษา ปัญหาที่นักศึกษาจำนวนมากที่สุดประสบในการแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต คือ ปัญหาการที่ไม่สามารถติดต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ตตามที่ต้องการได้

พุทธรพร โกศิยะกุล (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการและการแสวงหาสารสนเทศของนักเรียนนายร้อยตำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาความต้องการสารสนเทศของนักเรียนนายร้อยตำรวจในประเด็นวัตถุประสงค์ของความต้องการสารสนเทศ ลักษณะของสารสนเทศและประเภทการบริการสารสนเทศที่ต้องการ เพื่อศึกษาวิธีการแสวงหาสารสนเทศ การตัดสินใจเลือกช่องทางในการแสวงหาสารสนเทศและการเลือกใช้แหล่งสารสนเทศ เพื่อศึกษาความสำเร็จความล้มเหลวในการแสวงหาสารสนเทศ และเพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแสวงหาสารสนเทศของนักเรียนนายร้อยตำรวจ กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนนายร้อยตำรวจจำนวน 293 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนนายร้อยตำรวจต้องการสารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพตำรวจมากที่สุด โดยต้องการสารสนเทศรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิธีการแสวงหาสารสนเทศที่นักเรียนนายร้อยตำรวจใช้มากคือการสนทนากับเพื่อน และการใช้ทรัพยากรสารสนเทศของตนเอง นักเรียนนายร้อยตำรวจแสวงหาสารสนเทศโดยวิธีการอาศัยระบบสารสนเทศ และไม่อาศัยระบบสารสนเทศ นักเรียน

นายร้อยตำรวจส่วนใหญ่ให้เหตุผลป้องกันมากที่สุดในการตัดสินใจเลือกใช้แหล่งสารสนเทศต่าง ๆ คือ เลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากตนเองเพราะไม่เป็นการรบกวนผู้อื่น เลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากบุคคลอื่นเพราะเป็นแหล่งที่เสียค่าใช้จ่ายหรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากสถาบันบริการสารสนเทศเพราะเป็นแหล่งที่ทำให้ได้รับสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ และเลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากสื่อเพราะทำให้ได้รับสารสนเทศที่มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ นักเรียนนายร้อยตำรวจประสบความสำเร็จในการแสวงหาสารสนเทศจากอาจารย์มากที่สุด และปัญหาที่นักเรียนนายร้อยตำรวจประสบมากที่สุดในการแสวงหาสารสนเทศ ได้แก่ ปัญหาจากตนเอง เนื่องจากตนเองไม่มีเวลาเพียงพอในการแสวงหาสารสนเทศ และปัญหาจากบุคคลอื่น เนื่องจากบุคคลนั้น ๆ ไม่มีเวลาเพียงพอในการแสวงหาสารสนเทศ

จันทร์เพ็ญ สิงหนุต (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สารสนเทศของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง และเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพการมาเรียน และคณะที่ศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงทั้งหมด จำนวน 340 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ในด้านพฤติกรรมการใช้สารสนเทศ นักศึกษาส่วนใหญ่มีการใช้หนังสือ / ตำราวิชาการมากที่สุด โดยใช้ประกอบการเรียน การทำรายงาน และมีอัตราความถี่ในการเข้าใช้ห้องสมุดเฉลี่ย 2 – 4 ครั้งต่อสัปดาห์ ในด้านปัญหาและอุปสรรคพบว่า แหล่งภายในมหาวิทยาลัย มีทรัพยากรสารสนเทศน้อยเกินไป รองลงมาไม่มีสารสนเทศที่ต้องการใช้ ในขณะที่แหล่งสารสนเทศภายนอกมหาวิทยาลัยอยู่ไกล ไม่สะดวก

วงแก้ว จินดามณี (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาการแสวงหาสารสนเทศทางการศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสถานภาพของนักศึกษาที่มีต่อการแสวงหาสารสนเทศในด้านการศึกษา ในด้านความต้องการสารสนเทศทางด้านการศึกษา วิธีการแสวงหาสารสนเทศทางด้านการศึกษา และการประสบปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศทางด้านการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีจำนวน 420 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่านักศึกษามีความต้องการสารสนเทศเพื่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาภายในมหาวิทยาลัย และสารสนเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการขอหนังสือหรือเอกสารสำคัญต่าง ๆ ที่ทันสมัยอยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับวิธีการแสวงหาสารสนเทศทางการศึกษา พบว่านักศึกษามีวิธีการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล จากแหล่งสถาบัน และจากแหล่งสื่อรูปแบบต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ด้านวิธีการเข้าถึงหรือติดต่อกับแหล่งสารสนเทศพบว่า นักศึกษาจะไปขอรับบริการด้วยตนเองมากที่สุด รองลงมาคือขอรับบริการโดยใช้โทรศัพท์ และให้บุคคลอื่นติดต่อแทนตามลำดับ ด้านปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหา

สารสนเทศพบว่า นักศึกษาประสบปัญหาและอุปสรรคจากแหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล และแหล่งสารสนเทศประเภทสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่พบจากแหล่งสารสนเทศประเภทสถาบันนั้น นักศึกษาประสบอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย

ในขณะที่สายลม วุฒิสมบูรณ์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษากระบวนการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษบัณฑิตศึกษาศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาสารสนเทศ สภาพปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชในการทำโครงการวิทยานิพนธ์ ใช้รูปแบบการวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา คำสัมภาษณ์ของผู้เข้าร่วมวิจัย 15 ราย การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างพิจารณาจากความแตกต่างของลักษณะเนื้อหาใน 3 กลุ่มหัวข้อปริญญานิพนธ์ ที่นักศึกษาเสนอต่อมหาวิทยาลัย โดยใช้ตัวแบบพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักสังคมศาสตร์ของเอลลิสเป็นแนวทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษบัณฑิตศึกษาศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวแบบพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักสังคมศาสตร์ของเอลลิส โดยกระบวนการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาประกอบด้วย การเริ่มต้น การสำรวจเลือกดู การเชื่อมโยงร้อยเรียง การค้นหาแบบเฉพาะเจาะจง การติดตามลิงค์ การแยกแยะ การดึงสารสนเทศออกมา และการตรวจตรา ด้านสภาพปัญหาที่นักศึกษาประสบระหว่างการแสวงหาสารสนเทศ ได้แก่ ไม่สามารถเข้าถึงเอกสารฉบับเต็ม ไม่ได้รับสารสนเทศตามที่คาดหวัง สารสนเทศที่เกี่ยวข้องมีมากเกินไป และสารสนเทศส่วนใหญ่ที่ได้รับเป็นภาษาอังกฤษ

จากงานวิจัยในประเทศที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในเชิงปริมาณ โดยเป็นการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาสารสนเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศ รูปแบบ/เนื้อหา แหล่งสารสนเทศ และปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศ มีเพียงงานวิจัยของสายลม วุฒิสมบูรณ์ ที่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้ตัวแบบพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งความจำกัดในด้านวิธีวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นจุดอ่อนต่อการพัฒนาทฤษฎีทางด้านการแสวงหาสารสนเทศของไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้น หากมีการนำตัวแบบพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศมาใช้เป็นแนวทาง หรือกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ก็จะทำให้การศึกษาวิจัยพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศภายในประเทศมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษา และอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน โดยมุ่งหวังว่า ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางแก่สำนักบริหารงานการศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนในการปรับปรุงบริการสารสนเทศให้เหมาะสมกับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน และเป็นแนวทางแก่อาจารย์ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดวิธีการเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีทักษะในการแสวงหาและใช้สารสนเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นวิธีการที่เข้าไปสัมผัสกับ สภาพความเป็นจริงในการเรียนการสอนของระบบการศึกษานอกโรงเรียน อันจะช่วยให้เข้าใจ บริบทหรือ สภาพแวดล้อมในการเรียนและการแสวงหาสารสนเทศของผู้เรียน ผู้วิจัยได้ดำเนินงาน ตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ศึกษา

ในการศึกษา ผู้วิจัยได้เดินทางไปศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 1 ซึ่งเป็นศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนที่รับผิดชอบกำกับดูแลศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนจำนวน 12 เขตที่มี ให้บริการในฝั่งธนบุรี โดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนที่ผู้วิจัยเลือกใช้เป็นพื้นที่ศึกษาได้แก่ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค เนื่องจากเป็นศูนย์ที่ได้รับรางวัลศูนย์การเรียนดีเด่น จากกรมการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2544 เกียรติบัตรศูนย์การเรียนตัวอย่างจากกรมการ ศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2542 และรางวัลศูนย์การเรียนดีเด่นจากสำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน) ประจำปี 2546 ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในการ เลือกกรณีศึกษา กล่าวคือ อาจเลือกศูนย์ที่ดีที่สุดหรือเลวที่สุดมาศึกษา (Merriam, 1998) อีกทั้ง ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคอยู่ใกล้ที่พักอาศัยของผู้วิจัย สามารถเดินทางไปเก็บ ข้อมูลได้สะดวก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากข้อมูลนักศึกษา ประกอบกับข้อเสนอแนะของอาจารย์ผู้สอน โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) จากนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่ลงทะเบียน ศึกษาลงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ศูนย์บริการ การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค จำนวน 30 คน จากจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้น 337 คน ดังแสดงไว้ในตาราง 1

ตาราง 1 รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับ ที่	วัน/เดือน/ปี	เพศ	อายุ	อาชีพ
1	20/11/48	ชาย	20	ค้าขาย (กระเป๋)
2	20/11/48	ชาย	22	ค้าขาย (รองเท้า)
3	20/11/48	ชาย	17	นักศึกษา
4	23/11/48	หญิง	18	นักศึกษา
5	27/11/48	ชาย	19	นักศึกษา
6	27/11/48	หญิง	26	รับจ้าง (เลี้ยงเด็ก)
7	4/12/48	หญิง	34	แม่บ้าน
8	4/12/48	หญิง	18	นักศึกษา
9	4/12/48	ชาย	35	รับจ้าง (ซ่อมรถยนต์)
10	18/12/48	หญิง	22	รับจ้าง (โรงงานผ้า)
11	18/12/48	หญิง	20	รับจ้าง (เสมียน)
12	18/12/48	ชาย	17	นักศึกษา
13	25/12/48	ชาย	22	ธุรกิจส่วนตัว (ผ้า)
14	25/12/48	หญิง	21	ค้าขาย (เสื้อผ้า)
15	27/12/48	หญิง	19	นักศึกษา
16	28/12/48	หญิง	20	รับจ้าง (ขายอาหาร)
17	08/01/49	ชาย	23	นักศึกษา
18	08/01/49	ชาย	25	ค้าขาย (เสื้อผ้า)
19	08/01/49	หญิง	20	นักศึกษา

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	ที่	วัน/เดือน/ปี	เพศ	อายุ	อาชีพ
20		15/01/49	หญิง	24	แม่บ้าน
21		15/01/49	ชาย	19	นักศึกษา
22		22/01/49	หญิง	18	นักศึกษา
23		22/01/49	หญิง	18	รับจ้าง (พรีตตี้)
24		22/01/49	ชาย	20	รับจ้าง (ออกบูธต่าง ๆ)
25		05/02/49	ชาย	42	ธุรกิจส่วนตัว (ร้านเกมส์)
26		05/02/49	หญิง	39	แม่บ้าน
27		05/02/49	หญิง	29	แม่บ้าน
28		19/02/49	หญิง	30	แม่บ้าน
29		19/02/49	ชาย	36	ธุรกิจส่วนตัว (ร้านอาหาร)
30		10/03/49	หญิง	25	รับจ้าง (โรงงานจิเวลลี่)

ตาราง 2 สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง

รายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
1. อายุ			
17	2	-	2
18	-	4	4
19	2	1	3
20	2	3	5
21	-	1	1
22	2	1	3
23	1	-	1
24	-	1	1
25	1	1	2

ตาราง 2 (ต่อ)

รายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
26	-	1	1
29	-	1	1
30	-	1	1
34	-	1	1
35	1	-	1
36	1	-	1
39	-	1	1
42	1	-	1
รวม	13	17	30
2. อาชีพ			
นักศึกษา	5	5	10
ค้าขาย	3	1	4
รับจ้าง	2	6	8
ธุรกิจส่วนตัว	3	-	3
แม่บ้าน	-	5	5
รวม	13	17	30

วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษา 2 วิธีประกอบกันคือ การสังเกตและการสัมภาษณ์

1. การสังเกต (Observation) เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมของบุคคลโดยอาศัยประสาทสัมผัสของผู้สังเกตโดยตรง ในการวิจัยเชิงคุณภาพมักใช้การสังเกตควบคู่ไปกับวิธีการเก็บข้อมูลอื่น ๆ ลักษณะสำคัญของการสังเกตคือ ทำให้รู้พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นธรรมชาติ เป็นข้อมูลโดยตรงตามสภาพความเป็นจริง และการสังเกตซ้ำ ๆ ในเหตุการณ์เดียวกันประกอบกับการซักถามและการตรวจสอบต่าง ๆ ทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถืออย่างมาก (สุภางค์ จันทวานิช. 2543 : 45)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อการสังเกตไว้ 2 ประเด็นคือ

1.1 สภาพศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร เช่น ที่ตั้ง บุคลากร การดำเนินงาน

1.2 สภาพการเรียนรู้การสอนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร เช่น การจัดการเรียนการสอน การจัดทรัพยากรสารสนเทศเพื่อให้บริการ

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการศึกษาโดยอาศัยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามและผู้ตอบ กล่าวคือ เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ลักษณะสำคัญของการสัมภาษณ์คือ มีความยืดหยุ่น ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสอธิบาย ขยายความ หรือซักถามคำถามเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจจุดประสงค์ของผู้สัมภาษณ์ อีกทั้งในขณะสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ยังสามารถสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น สีหน้า ท่าทาง ของผู้ให้สัมภาษณ์ได้อีกด้วย (สุภางค์ จันทวานิช. 2543 : 74)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ซึ่งเป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจะทำให้ผู้วิจัยไม่หลงประเด็น เนื่องจากได้กำหนดแนวคำถาม (Interview guide) ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แนวคำถามนี้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมและการแสวงหาสารสนเทศ และอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร (ภาคผนวก ก)

การสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. ศึกษาเอกสาร วารสาร งานวิจัย และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการแสวงหาสารสนเทศ และอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ

2. ศึกษาตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบิกซิกส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์

3. ศึกษากรอบแนวคิดเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันและวอลซ์

4. นำข้อมูลที่ได้ มาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์

5. นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเสนอผู้เชี่ยวชาญ ประชานและกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ภาษาและความชัดเจนในข้อคำถาม แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแนวคำถามในการสัมภาษณ์

6. นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์มาแก้ไข แล้วนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยนำไปทดลองใช้ เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2548 กับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคจำนวน 3 คน เพื่อทดสอบว่าคำถามมีความชัดเจนและครอบคลุมเพียงพอหรือไม่ ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเข้าใจและมีปฏิกิริยาอย่างไร ความต่อเนื่องของเนื้อหาและการตอบเป็นอย่างไร

7. นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไข เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของเนื้อหา การใช้ถ้อยคำ สำนวนภาษา ความชัดเจนของคำถาม จากนั้นจึงนำเสนอต่อประธานและกรรมการผู้ควบคุมปริญญาโทตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนนำไปใช้จริง

อนึ่งในการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยระมัดระวังไม่ให้เกิดการชี้นำ การเสนอความคิดเห็นส่วนตัว การร่วมแสดงความรู้สึก แสดงอารมณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ และในขณะที่สัมภาษณ์ได้บันทึกเสียงโดย

ได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลและการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การบันทึกภาพของผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อนำมาประกอบการวิจัย จะกระทำเมื่อได้รับอนุญาตแล้วเท่านั้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเตรียมการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัยถึงผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ขอความอนุเคราะห์ในการเดินทางไปเก็บข้อมูล นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้เริ่มเดินทางไปเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 สำหรับสัปดาห์แรกที่เข้าไปในศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทั่วไป พร้อมบันทึกภาพชุมชน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ในสัปดาห์ที่สองจึงเริ่มสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง และในแต่ละครั้งที่เข้าไปเก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยสัมภาษณ์นักศึกษาได้จำนวน 2-4 คน โดยใช้เวลาสัมภาษณ์คนละ 30-60 นาที

อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดบางประการในการเก็บข้อมูล กล่าวคือ ตามแผนงานเดิมผู้วิจัยจะเดินทางไปเก็บข้อมูลทุกวันอาทิตย์เนื่องจากเป็นวันที่นักศึกษามีวิชาเรียน แต่เนื่องจากเป็นภาคเรียนที่ 2 ที่มีกิจกรรมค่อนข้างมาก และตรงกับวันนักขัตฤกษ์ ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางไปเก็บข้อมูลตามแผนงานที่วางไว้ได้ ผู้วิจัยจึงต้องเลื่อนระยะเวลาการเก็บข้อมูลออกไป อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างบางคนไม่สะดวกที่จะให้ข้อมูลในวันและเวลาที่ได้นัดไว้ ทำให้ผู้วิจัยต้องนัดสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างบางคนเป็นกรณีพิเศษ จึงทำให้การเก็บข้อมูลล่าช้ากว่ากำหนด

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การจัดกระทำข้อมูล

หลังจากดำเนินการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะถอดเทปบันทึกเสียงคำให้สัมภาษณ์ ถ้าผู้วิจัยไม่สามารถถอดเทปบันทึกเสียงฯ ภายในวันนั้นได้ ผู้วิจัยจะเปิดเทปบันทึกเสียงฯ ฟังเพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ได้รับมีคุณภาพและปริมาณเพียงพอที่จะสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรม การแสวงหาสารสนเทศ และอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศที่กลุ่มตัวอย่างประสบได้อย่างชัดเจน แล้วหรือไม่ ต้องดำเนินการสัมภาษณ์เพิ่มเติมหรือไม่ และเพื่อช่วยให้ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานชั่วคราว (Working hypothesis) เพื่อนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลคราวต่อไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

2.1 เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากคำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 30 คนลงในกระดาษ ได้ข้อมูลทั้งสิ้น 30 ชุด

2.2 อ่านข้อมูลชุดที่ 1 เชิงวิเคราะห์ ทั้งนี้เป็นการอ่านโดยละเอียด และอ่านซ้ำ ๆ เพื่อให้เข้าใจความหมายของข้อมูล

2.3 จับประเด็นที่ปรากฏจากข้อมูล

2.4 นำแนวเรื่องที่ได้ทั้งหมดจากข้อมูลชุดที่ 1 มาบันทึกลงในกระดาษขนาด 4X6 นิ้ว พร้อมคำให้สัมภาษณ์ที่สะท้อนถึงแนวเรื่องนั้น ๆ โดยใช้เลขรหัสไว้บนหัวกระดาษการ์ดกับชุดข้อมูลให้ตรงกัน เช่น ข้อมูลชุดที่ 1 ให้ใส่หมายเลข 1 ไว้บนกระดาษการ์ดทุกแผ่น เพื่อความสะดวกในการสอบทานและวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

2.5 ให้เลขรหัสกำกับประเด็นต่าง ๆ ที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เช่น ประเด็นที่ 1 ให้เลขรหัส 1 ประเด็นที่ 2 ให้เลขรหัส 2 เป็นต้น

2.6 นำประเด็นที่กำหนดไว้ไปวิเคราะห์ข้อมูลชุดที่ 2

2.7 บันทึกประเด็นที่ปรากฏซ้ำ และจับประเด็นใหม่ที่ปรากฏในข้อมูลชุดใหม่พร้อมให้เลขรหัส

2.8 วิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะนี้กับข้อมูลชุดอื่น ๆ ไปจนครบทั้ง 30 ชุด

2.9 ทบทวนประเด็นและแนวเรื่องที่ได้ทั้งหมด รวบรวมประเด็นย่อย ๆ ภายใต้แนวเรื่องเดียวกัน และตัดความซ้ำซ้อนของแนวเรื่องที่เหมือนกัน

2.10 นำประเด็นและแนวเรื่องที่ได้พร้อมทั้งข้อมูล ให้ประธานและกรรมการผู้ควบคุมปริญญานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.11 บรรยายประเด็นแต่ละประเด็น พร้อมยกตัวอย่างข้อมูล

สำหรับการสังเกตนั้น ในระหว่างการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้บันทึกสิ่งที่สังเกตไว้โดยสังเขป หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้นำบันทึกภาคสนามมาเรียบเรียง แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสังเกตตามสภาพความเป็นจริงจากการที่ได้เข้าไปศึกษา โดยนำเสนอไว้ในบทที่ 2 ภายใต้หัวข้อศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการเข้าไปศึกษาในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ศูนย์บริการการศึกษาของโรงเรียนเขตบางแค ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ตอนคือ

- ตอนที่ 1 พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน
- ตอนที่ 2 อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน

พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แสดงถึงพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาใน 6 ขั้นตอนคือ

1. การนิยามภาระงาน
2. การกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศ
3. การระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึง
4. การใช้สารสนเทศ
5. การสังเคราะห์สารสนเทศ
6. การประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ

1. การนิยามภาระงาน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แสดงถึงพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศในขั้นตอนที่ 3 ประเด็น คือ

- 1.1 นักศึกษามีความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมาย
- 1.2 นักศึกษาสามารถวิเคราะห์สารสนเทศที่จำเป็นต่อการทำภาระงานที่ได้รับมอบหมาย
- 1.3 นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ

1.1 นักศึกษามีความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับภาระงานที่ได้รับมอบหมาย

นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจเกี่ยวกับภาระงานที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ผู้สอน เนื่องจากเป็นภาระงานที่ไม่ยาก เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียนอยู่ และพอมีความรู้เดิมอยู่บ้างแล้ว ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“พอมีความรู้เดิม ๆ อยู่บ้าง เพราะงานส่วนมากจะเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ไม่ค่อยยากเท่าไร”

“ เข้าใจงานที่อาจารย์มอบหมาย เพราะส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ไม่ยาก มีความรู้จากตอนที่เรียนม.ต้นบ้าง อยู่แล้ว ”

“ อาจารย์จะรู้ว่านักศึกษาไม่ค่อยมีเวลากันสักเท่าไร ก็เลยจะไม่ให้หัวข้อที่ยากเกินไป ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเราเรียนนั่นแหละ เราก็เลยจะรู้อยู่แล้ว ”

“ เข้าใจ อาจารย์ไม่สั่งงานที่ยากมากหรอก เพราะอาจารย์รู้ว่านักศึกษาไม่ค่อยมีเวลา ก็เลยสั่งแต่ งานที่เราสามารถทำได้ง่าย ๆ ”

ถึงแม้ นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจเกี่ยวกับภาระงานที่ได้รับมอบหมาย แต่ยังมี นักศึกษากลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมายอย่างชัดเจน ยังคง ต้องขอคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอน หรือเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ พอเข้าใจบ้าง แต่ไม่มากเท่าไร ต้องให้เพื่อนอธิบายให้ฟังอีกที เพราะเราฟังอาจารย์ไม่ค่อยเข้าใจ ”

“ พอเข้าใจนิดหน่อย บางเรื่องที่อาจารย์สั่ง แต่บางเรื่องที่ไม่เข้าใจ ก็ต้องถามเพื่อนเอา ”

“ เข้าใจ แต่ไม่มากนัก ต้องไปถามอาจารย์อีกรอบ เพราะบางทีเราก็อ้างอิงในห้องไม่ทัน ”

“ พอรู้บ้างนิดหน่อย แต่เดี๋ยวก็ต้องถามอาจารย์ หรือไม่ก็ถามเพื่อนเพิ่มเอา ”

1.2 นักศึกษาส่วนใหญ่สามารถวิเคราะห์สารสนเทศที่จำเป็นต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมาย

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถระบุสารสนเทศที่จำเป็นต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมาย โดยการวิเคราะห์ว่าต้องใช้สารสนเทศอะไร จะหาสารสนเทศได้จากที่ไหน และจะใช้สารสนเทศรูปแบบใด ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ถ้าเป็นงานกลุ่มก็มีการคุยกันในกลุ่มว่าต้องใช้ข้อมูลอะไรบ้าง ต้องรู้หัวข้อใหญ่ก่อน พอรู้หัวข้อใหญ่ แล้วหัวข้อย่อยก็หาไม่ยากหรอก ”

“ ถ้าเป็นงานกลุ่มก็ต้องมานั่งคุยกันแล้วว่าต้องหาข้อมูลอะไร จะไปหาที่ไหน แล้วก็แบ่งงานกันว่า ใครต้องทำอะไรบ้าง แล้ววันศุกร์หรือวันเสาร์ก็จะนัดมาเจอกัน ”

“ ก็มีการคุยกันกับเพื่อนว่าต้องหา[ข้อมูล]อะไรบ้าง บางครั้งถ้าไม่เข้าใจมาก ๆ ก็จะไปถามอาจารย์ให้อาจารย์ช่วยแนะนำให้ ”

“ ถ้า[งานที่อาจารย์มอบหมาย]เป็นสิ่งที่เราพอรู้เรื่อง ผมก็จะมานั่งคิดแล้วว่าต้องหาอะไรบ้าง จะไปหาที่ไหน ต้องใช้รูปภาพประกอบการรายงานรีเปลา แต่ถ้าเรื่องไหนที่ไม่รู้เรื่องนี้ผมจะถามอาจารย์ ให้อาจารย์บอกให้เลยว่าต้องหาอะไรบ้าง เราจะได้หาถูก เพราะถ้าลองไม่ถามผมก็ไม่รู้หรอก ทำไม่ได้แน่ ๆ ”

“ ก็จะมานั่งคิดว่างานที่อาจารย์สั่งเป็นเรื่องอะไร มีขอบเขตแค่ไหน แล้วเราต้องใช้[ข้อมูล]อะไรบ้าง ”

“ ต้องคิดก่อนว่าต้องใช้[ข้อมูล]อะไรบ้าง แล้วจะหาได้จากที่ไหน เพราะมีบางครั้งที่เราไม่คิดก่อน พอหาข้อมูลมาแล้วน้อยไปบ้าง ใช้ไม่ได้บ้าง ก็ต้องเสียเวลาไปหาใหม่อีกรอบ เลยเสียเวลาคิดตั้งแต่ตอนแรกเลย ดีกว่า ”

อย่างไรก็ตามมีนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่ไม่วิเคราะห์สารสนเทศที่จำเป็นต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากรู้อยู่แล้วว่าต้องใช้สารสนเทศใดบ้าง แล้วจะไปหาจากแหล่งใด อีกทั้งมีความเห็นว่าเป็นไม่จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ว่าต้องใช้สารสนเทศใดบ้าง เนื่องจากเสียเวลา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ไม่วิเคราะห์ เพราะเราจะรู้อยู่แล้วว่าต้องหาอะไร ใช้ข้อมูลอะไรบ้าง แล้วจะหาได้จากที่ไหน ”

“ ไม่ได้วิเคราะห์ จะวิเคราะห์ทำไม เพราะพออาจารย์สั่งงานเราก็มารู้แล้วว่าต้องใช้ข้อมูลอะไร แล้วเราจะไปหาข้อมูลได้จากที่ไหน ”

“ ไม่วิเคราะห์ เพราะพออาจารย์สั่งงาน เราฟังหัวข้อเรารู้อยู่แล้วว่าต้องมีเนื้อหา ต้องใช้ข้อมูลอะไรบ้าง เพราะงานที่อาจารย์สั่งแต่ละชิ้นไม่ยากเท่าไร ”

“ ไม่วิเคราะห์หรอก จะวิเคราะห์ทำไม เสียเวลา ได้หัวข้อมาแล้วก็รีบ ๆ ทำเลย เพราะเวลาวางเรามีน้อย ต้องรีบทำให้เสร็จ ๆ ”

1.3 นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่านักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ เนื่องจากมีความเห็นว่าเป็นไม่จำเป็น เพราะการแสวงหาสารสนเทศต้องดำเนินไปตามขั้นตอนอยู่แล้ว และเห็นว่าเสียเวลา แต่หากเป็นงานกลุ่ม จะมีการวางแผนการทำงานภายในกลุ่มว่าจะแบ่งงานกันอย่างไรเพื่อที่จะได้มีงานส่งตามกำหนดเวลา ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ไม่วางแผนนะ วางแผนทำไม ไม่จำเป็นนี่ ”

“ส่วนมากจะกระจายงานเลยมากกว่า อย่างกลุ่มผมมี 9 คน ก็จะแบ่งเลยว่าคนนี้ไปหารูปภาพมานะ คนนี้เขียนนะ คนนี้ไปหาเนื้อหามานะ แล้วก็มาเข้าเล่มรวมกัน ส่วนมากพอได้งานก็ลุยเลย จะไม่มานั่งวางแผน ขั้นตอนอะไรนี้หรอก เพราะจะไม่ค่อยว่างกันเพราะทำงานกันหมด ”

“ไม่มีการวางแผนเป็นขั้นตอน จะวางแผนกันในกลุ่มมากกว่า ก็จะแบ่งงานกันไป อย่างคนหนึ่งหาเนื้อเรื่องหาข้อมูลมา อีกคนหนึ่งรายงาน บางครั้งก็ไปหาด้วยกัน ไปกันเกือบทุกครั้ง ไปเวลาเลิกเรียน อาจารย์สั่งงานพอเรียนเสร็จก็ไปเลย บางคนที่ไม่ค่อยมีเวลาเลยก็ออกเงินอย่างเดียว พอถึงเวลารายงานเราก็อธิบายให้เขาเข้าใจไปด้วย ”

“ไม่วางแผนนะ ก็ไม่เห็นจำเป็นจะต้องวางแผน มันก็เป็นไปตามขั้นตอนอยู่แล้ว พอได้หัวข้อก็หาข้อมูล พอได้ก็ทำรูปเล่มแล้วก็รายงาน ผมก็ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องหาที่ไหน จะใช้ข้อมูลแบบไหน เจอบางแบบไหนก็ใช้แบบนั้น ไม่ซีเรียส ”

อย่างไรก็ตามมีนักศึกษาบางส่วนที่วางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศหลังจากได้รับมอบหมายภาระงาน เนื่องจากมีเรื่องของเวลามาบังคับ บางส่วนวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศเฉพาะภาระงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำเป็นกลุ่มเท่านั้น ถ้าทำรายงานเฉพาะบุคคลจะไม่วางแผน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ มีการวางแผน เพราะเวลาเรามีน้อย อย่างมีเวลาว่างแค่วันอาทิตย์วันเดียว พอเรียนเสร็จก็ต้องนั่งคิดแล้วว่างานที่อาจารย์สั่งได้ยังไง ควรจะเริ่มจากตรงไหน ควรจะทำอะไรก่อนถึงจะหาข้อมูลให้เสร็จได้ภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง ”

“ ถ้าเป็นงานกลุ่มก็มีการวางแผนกับเพื่อนว่าจะเริ่มยังไง จะทำอะไรก่อน ต้องหาข้อมูลอะไร จะไปหาที่ไหน จะแบ่งงานกันยังไง แต่ถ้าเป็นงานเดี่ยวก็จะลงมือทำเลย เพราะมันแล้วแต่เรา ไม่ต้องเกรงใจใคร อยากทำอะไรก่อน-หลัง หรืออยากทำแบบไหนก็ทำ ”

2. การกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศในขั้นตอนนี้ของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในประเด็นต่อไปนี้

2.1 นักศึกษาเลือกใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์มากที่สุด เพราะเป็นแหล่งสารสนเทศที่ใกล้ตัวและเข้าถึงง่าย

2.2 นักศึกษาเลือกใช้แต่แหล่งสารสนเทศเดิมที่ตนเองเคยใช้ ไม่ใช้แหล่งสารสนเทศใหม่ๆ เนื่องจากไม่มีผู้แนะนำให้ใช้

2.3 นักศึกษาไม่ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศที่ตนเองเลือกใช้

2.1 นักศึกษาเลือกใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์มากที่สุด เพราะเป็นแหล่งสารสนเทศที่ใกล้ตัวและเข้าถึงง่าย

นักศึกษากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์มากที่สุด โดยสิ่งพิมพ์ที่เลือกใช้มากที่สุด ได้แก่ หนังสือ โดยเฉพาะหนังสือเรียน นอกจากนี้ยังใช้วารสารและหนังสือพิมพ์บ้าง แต่เป็นส่วนน้อย ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ก็จะหาจากหนังสือ จะเป็นหนังสือทั่ว ๆ ไป และหนังสือเรียนที่เราใช้เรียนอยู่ “

“ ข้อมูลส่วนใหญ่จะได้จากหนังสือเรียน หนังสือพิมพ์กับวารสารนี้จะน้อยมาก ๆ แทบจะไม่ได้ใช้เลย “

“ จะค้นหาข้อมูลจากหนังสือที่เราใช้เรียนเป็นส่วนใหญ่นะ เพราะส่วนมากอาจารย์จะสั่งงานเกี่ยวกับเรื่องที่เราเรียนนั่นแหละ แต่ก็มีบ้างที่หาเพิ่มจากหนังสืออื่น ๆ หรือพวกวารสาร หนังสือพิมพ์ แต่จะน้อยนะ “

“ จะหาข้อมูลจากหนังสือเป็นส่วนใหญ่ ที่ใช้ประจำก็หนังสือเรียนม.ปลายของเพื่อนที่เขาศึกษาในโรงเรียน “

“ ก็จะหาจากหนังสือก่อนอันดับแรก ก็หนังสือที่เราเรียนนี่แหละ ถ้าไม่มีหรือมีไม่พอก็ค่อยหาเพิ่มเอาจากที่อื่น ก็หาในอินเทอร์เน็ตเอาแล้วที่นี้ “

“ จะหาจากหนังสือ เป็นหนังสือเรียนม.ปลาย พอติมีน้องสาวเรียนอยู่ ก็จะดูจากหนังสือเรียนเขา “

“ ก็จะดูจากหนังสือเรียนก่อน แล้วก็ดูจากหนังสือพิมพ์บ้าง เพราะเราเป็นคนชอบอ่านหนังสือพิมพ์อยู่แล้ว ก็มีเหมือนกันที่ได้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ แต่ไม่บ่อยหรอก “

การวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่าที่นักศึกษากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์มากที่สุด เพราะเป็นแหล่งสารสนเทศที่ใกล้ตัว เข้าถึงง่าย ให้ข้อมูลครบถ้วน ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ จะใช้หนังสือบ่อยที่สุด เพราะหาง่ายดี ไม่ยุ่งยาก “

“ จะใช้หนังสือเรียนบ่อยที่สุด เพราะอยู่ใกล้ตัว แล้วก็ได้อ่านหาครบถ้วน “

“ ใช้หนังสือ เพราะมีข้อมูลครบถ้วน แล้วก็หาข้อมูลได้สะดวก “

“ ใช้หนังสือเรียนที่เราใช้เรียน ข้อมูลปลีกย่อยก็ได้จากห้องสมุด แต่จะได้เล็ก ๆ น้อย ๆ จะค้นหาจากสิ่งใกล้ ๆ ตัวก่อน หนังสือเรียนจะเป็นหลัก ข้างนอกจะเป็นส่วนประกอบ “

“ ที่เอามาใช้เยอะ ๆ เลยนะก็จะเป็นพวกหนังสือเรียนนี่แหละใช้เยอะที่สุดแล้ว “

“ ที่เลือกใช้หนังสือเพราะสะดวกดี มันใกล้ตัวเราอยู่แล้ว แล้วเนื้อหาก็มีครบ ที่สำคัญไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้วย “

แหล่งสารสนเทศที่นักศึกษาเลือกใช้รองลงมาคือแหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบันที่นักศึกษาเลือกใช้มากที่สุดได้แก่ ห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้ เนื่องจากสะดวกต่อการใช้บริการ เพราะนักศึกษาไม่ค่อยมีเวลาไปค้นคว้าจากที่อื่น นอกจากนี้นักศึกษายังใช้ห้องสมุดโรงเรียน หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดประชาชน มุมหนังสือในสถานที่ทำงาน นอกจากนี้ห้องสมุดแล้ว นักศึกษายังเลือกซื้อหนังสือที่ต้องการใช้จากร้านหนังสือ แต่จะใช้บริการร้านหนังสือในกรณีที่ไม่สามารถแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศอื่นได้ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ก็จะเข้าห้องสมุดที่ศูนย์นี้แหละ ไม่ได้ไปที่อื่นหรอกเพราะไม่มีเวลา ไม่กล้าไปที่อื่นคนเดียวด้วย เพราะไม่ค่อยได้เข้าห้องสมุด ตอนอยู่โรงเรียนก็ยังไม่ได้เข้าเลย “

“ แหล่งที่ใช้ค้นหาข้อมูลก็คือห้องสมุดที่ศูนย์นี้แหละ แล้วก็อาจจะดูจากมุมหนังสือที่ทำงานบ้าง “

“ ถ้าเป็นห้องสมุด ก็จะเข้าห้องสมุดโรงเรียนเก่าตอนที่เรียนม.ต้น เพราะคุ้นเคยกับอาจารย์ห้องสมุดอยู่แล้ว เลยสามารถให้อาจารย์ช่วยหาข้อมูลให้ได้บ้าง “

“ บางอย่างหาไม่ได้ก็ต้องซื้อเอา ก็ต้องไปตามร้านหนังสืออย่างพวก ซีเอ็ด แพร่พิทยา เราก็จะไปเปิดดูก่อน ถ้าน่าสนใจก็จะซื้อมาเพื่อที่จะเอามาลอก “

“ ห้องสมุดก็ไป แต่จะไปกับอาจารย์ อาจารย์จะพาไปที่หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดที่ศูนย์การเรียนรู้ไม่เคยเข้านะ เพราะดูแล้วไม่น่าเข้า มีพระจำวัดอยู่ในห้องสมุดด้วย เราเป็นผู้หญิงก็เลยไม่อยากเข้าไป ถ้าอาจารย์ไม่ได้พาไปก็ไม่ได้ไป จะไปตามร้านหนังสือมากกว่า ก็จะเปิดดูหลาย ๆ เล่มแล้วเอามารวมกัน จะไม่ได้จด เพราะส่วนใหญ่งานที่อาจารย์ให้ก็ไม่ได้ยากเท่าไรเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ถ้าวันเสาร์ว่างก็จะไปห้องสมุดนัดเจอกันที่ห้องสมุดบ้าง ส่วนมากเพื่อนจะมาห้องสมุดที่ศูนย์นี้ แต่ตัวเองจะไปห้องสมุดประชาชน เพราะหนังสือที่นั่นเยอะกว่า หลากหลายกว่า ที่สำคัญใกล้บ้านด้วย “

“ ถ้าห้องสมุดไม่มีข้อมูลที่ยากได้ก็เลย เดอะมอลล์ ตามร้านขายหนังสือ เราก็ซื้อมาเลยถ้าเนื้อหามันเยอะนะ เพราะถ้าจะให้ยืมอ่านคงไม่ทันแน่ ก็ต้องซื้อเลยก็ต้องลงทุนหน่อย แต่ก็ไม่บ่อยนะที่ต้องลงทุนแบบนี้ “

นอกเหนือจากแหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์และสถาบันแล้ว แหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ยังเป็นแหล่งสารสนเทศอีกประเภทหนึ่งที่นักศึกษาเลือกใช้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นแหล่งสารสนเทศที่สะดวก ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ อินเทอร์เน็ตนี้จะใช้เป็นหลักเลยรองจากหนังสือเรียน เพราะมันสะดวกไง นั่งหาที่บ้านก็ได้ จะเอาอะไรก็มี ไม่ต้องไปหอหรือห้องสมุดนะเสียเวลา ยิ่งผมชอบเล่นเน็ตอยู่แล้วด้วยยิ่งง่ายเลย เร็วดีด้วยไม่ต้องเสียเงินเดี๋ยวนี้นันยุคไอทีแล้ว “

“ใช้อินเทอร์เน็ตเพราะง่ายดี ไม่ต้องเสียเวลาเดินทาง”

แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคลก็เป็นแหล่งสารสนเทศอีกแหล่งหนึ่งที่นักศึกษาเลือกใช้ แต่จะใช้แหล่งสารสนเทศประเภทนี้ในกรณีที่ไม่สามารถแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ได้แล้ว แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคลที่นักศึกษาเลือกใช้ได้แก่ อาจารย์ ญาติพี่น้อง และเพื่อน ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ จะถามอาจารย์ ซึ่งอาจารย์นี้ถามเยอะเลย ก็จะถามว่าหัวข้อที่ให้มาเป็นแบบไหน เพราะบางทีหัวข้อที่อาจารย์ให้มาเราก็ไม่เข้าใจ เราก็ต้องถาม “

“ ถ้าจะถามจากคนอื่นก็จะถามจากเพื่อนเป็นหลัก เพื่อนที่เรียนด้วยกันนี่แหละ เพื่อนที่ทำงานนี้ก็มีส่วน อาจารย์นี้จะน้อยเลย ไม่ค่อยกล้าถามนะกลัวอาจารย์ว่าเอา “

“ ถ้าเป็นประเภทบุคคลก็จะถามน้องสาว เพราะน้องสาวเรียนอยู่ในโรงเรียนจะมีความรู้มากกว่าเรา

“ถ้าเราไม่เข้าใจจริง ๆ ก็จะถามอาจารย์ แล้วก็มักจะถามจากเพื่อน ๆ ที่เรายกอยู่ในเน็ตบ้าง เพราะพวกเพื่อนในเน็ตนี่ผมจะมีเยอะ หลากหลายอาชีพ พวกความรู้สูง ๆ นี่ก็เยอะเขาก็พอช่วยเราได้ บางทีก็ไปโพสต์ไว้ตามพวกเว็บบอร์ดนะ ก็จะโพสต์ไว้ว่าอยากได้ข้อมูลนั้นข้อมูลนี้ ก็จะมีคนเข้ามาช่วยตอบให้ บางคนก็ตอบเป็นข้อมูลที่เรากำลังต้องการมาเลย แต่บางคนก็จะบอกแหล่งมา อย่างบอกให้ไปหาที่เว็บนั้นเว็บนี้ แต่ก็ไม่น้อยนะ น้อยมากที่จะถามจากอาจารย์หรือเพื่อนในเน็ต “

2.2 นักศึกษาเลือกใช้แต่แหล่งสารสนเทศเดิมที่ตนเองเคยใช้ ไม่ใช่แหล่งสารสนเทศใหม่ เนื่องจากไม่มีผู้แนะนำให้ใช้

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่า นักศึกษาเลือกใช้แต่แหล่งสารสนเทศเดิมที่ตนเองเคยใช้ ไม่ใช่แหล่งสารสนเทศใหม่ ๆ เนื่องจากไม่มีผู้แนะนำให้ใช้และคิดว่าใช้เพียงแคแหล่งสารสนเทศเดิมที่ตนเองเคยใช้ก็ได้อยู่ก็ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อความต้องการ ไม่จำเป็นต้องหาแหล่งสารสนเทศอื่นเพิ่มเติม ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ก็ใช้แต่แหล่งที่เคยใช้ เพราะแค่นี้ก็ได้เนื้อหาพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องหาแหล่งอื่นเพิ่มหรอก ”

“ ไม่ได้ใช้แหล่งใหม่ ๆ เลยเพราะไม่มีใครแนะนำแหล่งใหม่ ๆ ให้ ก็เลยใช้แต่แหล่งเดิมเป็นประจำ “

“ไม่มี ไม่ได้ไปที่ไหนเลยเพราะเราไม่ได้ถามด้วยล่ะว่าที่ไหนดี มีที่ไหนบ้าง เราก็คหาของเราไปเรื่อย ๆ “

“ ไม่มีใครแนะนำ เพราะต่างคนต่างก็ใช้เหมือน ๆ กัน จะใช้แต่หนังสือกับห้องสมุด “

“ ไม่มีใครแนะนำ ตัวเราเองก็ไม่ได้ถามด้วยแหละ เราเคยใช้แบบไหนก็ใช้แบบนั้น “

2.3 นักศึกษาส่วนมากไม่ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศที่ตนเองเลือกใช้

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าในการเลือกใช้แหล่งสารสนเทศแต่ละประเภท นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนมากไม่ได้ศึกษาข้อมูลของแหล่งสารสนเทศนั้น ๆ เช่น สถานที่ตั้ง การเดินทาง ระยะเวลาการเปิดให้บริการ อัตราการเสียค่าบริการ เป็นต้น เนื่องจากส่วนมากจะใช้แหล่งสารสนเทศเดิมและแหล่งสารสนเทศที่อยู่ใกล้ตัว ซึ่งจะมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศนั้น ๆ อยู่แล้ว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ก็ไม่เห็นต้องศึกษาอะไรนี่ เพราะเรารู้อยู่แล้ว ใช้เป็นประจำอยู่แล้ว “

“ ไม่ได้ศึกษานะ ก็อย่างห้องสมุดก็จะใช้ที่ศูนย์นี่อยู่แล้ว ก็ต้องมาเรียนทุกอาทิตย์เรารู้อยู่แล้ว “

“ เราไม่ได้ไปที่อื่นนี่ก็ไม่จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลอะไรเลย ใช้ห้องสมุดที่ศูนย์นี่เรามาเรียนก็รู้อยู่ ส่วนห้องสมุดที่โรงเรียนเก่าเราก็ค้นเคยอยู่แล้ว “

“ ไม่ได้ศึกษา เพื่อนชวนไปก็จะไปตามเพื่อน ตัวเองไม่ได้ดูข้อมูลอะไรเลย “

หากแต่นักศึกษากลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศที่ตนเองเลือก โดยศึกษาจากอาจารย์ผู้สอน หรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ จะมีถามเพื่อนบ้าง อย่างเช่นจะไปหอสมุดแห่งชาติซึ่งเราไม่เคยไป ก็จะถามเพื่อนว่า[หอสมุดแห่งชาติ]อยู่ตรงไหน ไปยังไง ปิดกี่โมง “

“ ถ้าเราไปที่ที่ไม่เคยไปก็จะถามอาจารย์ให้อาจารย์ช่วยบอกว่าไปยังไง “

3. การระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แสดงถึงพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศในขั้นตอนที่ 3 ประเด็น คือ

3.1 นักศึกษาเข้าถึงสารสนเทศโดยเลือกใช้เครื่องมือที่ง่ายและสะดวกที่สุด

3.2 นักศึกษาขาดทักษะในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยระบุแหล่งสารสนเทศและเข้าถึงสารสนเทศ

3.3 นักศึกษาสามารถสืบค้นสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้ทุกครั้ง

3.1 นักศึกษาเข้าถึงสารสนเทศโดยเลือกใช้เครื่องมือที่ง่ายและสะดวกที่สุด

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่างเข้าถึงสารสนเทศโดยเลือกใช้เครื่องมือที่ง่ายและอำนวยความสะดวกต่อตนเองมากที่สุด แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์จะใช้หน้าสารบัญเป็นเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศ แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบันจะใช้การสอบถามจากเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ ใช้การสำรวจเลือกดู (browse) และแหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์จะใช้โปรแกรมค้นหา (search engine) เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศ ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ถ้าเป็นหนังสือก็จะดูหน้าสารบัญ เพราะมันสะดวกดี “

“ ถ้าเป็นหนังสือก็ดูจากสารบัญเอา ถ้าเป็นห้องสมุดอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ห้องสมุดที่ศูนย์อย่างหอสมุดแห่งชาติก็จะถามเจ้าหน้าที่เอาว่าเราอยากได้ข้อมูลนี้หาได้ตรงไหน เพราะชี้แจงไปเดินหาเอง หนังสือมันเยอะ “

“ หนังสือก็จะดูจากหน้าสารบัญ เพราะจะได้ไม่ต้องเปิดดูทีละหน้า ถ้าเน็ตจะใช้ google เป็นหลักจะหาอะไรก็เข้า google ก่อนเลย แล้วก็พิมพ์เรื่องที่เรอยากได้แล้วก็เลือก ๆ ดู “

“ ถ้าเป็นหนังสือก็ดูหน้าสารบัญ มันง่ายดีไม่ต้องดูทั้งหมด ถ้าเข้าห้องสมุดก็ถามอาจารย์ที่อยู่ในห้องสมุด “

“ เปิดดูสารบัญก่อนเลย เปิดดูว่ามีเนื้อหาตรงกับที่เราต้องการไหม ถ้ามีแล้วอยู่ตรงไหน “

“ พวกหนังสือก็ดูจากหน้าสารบัญ ถ้าไปห้องสมุดก็เดินหาเอง ถ้าหาไม่ได้ก็จะขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ “

“ ถ้าไปห้องสมุดก็จะเดินหาเอง เพราะบางทีเห็นเจ้าหน้าที่ยุ่ง ๆ ก็เดินหาเองดีกว่า แต่ถ้าไม่เจอจริง ๆ ก็ต้องถามเจ้าหน้าที่อีกที ”

“ ถ้าเป็นอินเทอร์เน็ตก็จะหาจาก google ก็จะพิมพ์เรื่องที่เรอยากได้เข้าไป แล้วก็จะได้ข้อมูลมา ”

3.2 นักศึกษาขาดทักษะในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยระบุแหล่งสารสนเทศและเข้าถึงสารสนเทศ

สาเหตุที่นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างเลือกใช้น้ำสารบัญเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์เพียงอย่างเดียว โดยไม่ใช้เครื่องมือชนิดอื่น ๆ เช่น บัตรรายการ บรรณานุกรม หรือบรรณานุกรม/หนังสือพิมพ์ เนื่องจากนักศึกษาไม่มีความรู้และทักษะในการใช้เครื่องมือชนิดดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไม่รู้จักหรือบัตรรายการหรือบรรณานุกรม เพราะอาจารย์[ที่ศูนย์ฯ]ไม่เคยสอน ตอนม.ต้นก็ไม่เคยเรียน “

“ไม่เคยใช้ ใช้ไม่เป็น ยังไม่รู้จักเลยว่าเป็นยังไง “

“บัตรรายการเป็นยังไง ไม่รู้จัก จำเป็นต้องใช้ด้วยหรือ หากจากสารบัญอย่างเดียวก็พอแล้ว “

ถึงแม้ว่านักศึกษาบางคนจะเคยได้ศึกษาวิธีการใช้เครื่องมือที่ช่วยให้เข้าถึงสารสนเทศมาบ้าง แต่ก็จำกัดอยู่เพียง การใช้หนังสือสารบัญ และโปรแกรมค้นหา ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ การใช้หนังสือสารบัญ ก็เคยเรียนมาตอนม.ต้น อาจารย์ก็จะสอนว่าเวลาหาข้อมูลในหนังสือให้เปิดสารบัญดูเอา เราก็จำจากตรงนั้นมาใช้ “

“ ศึกษาจากในชั้นเรียน จากที่อาจารย์สอน เช่น สอนเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ต ก็ทำให้เราใช้อินเทอร์เน็ตเป็น อาจารย์ก็จะสอนให้เข้าอินเทอร์เน็ตว่าเข้ายังไง เว็บไหนที่น่าสนใจ เว็บไหนที่เราใช้หาข้อมูลได้อย่างเว็บ google จะเป็นเว็บที่อาจารย์บอกว่าถ้าอยากได้ข้อมูลอะไรให้เข้าไปที่เว็บนี้ แล้วก็ให้เราพิมพ์หัวข้อที่เราอยากได้ลงไป เป็นหัวข้อกว้าง ๆ เช่นเราอยากได้เรื่องประวัติวันลอยกระทง เราก็จะพิมพ์คำว่าประวัติวันลอยกระทงเลย “

“ ก็เรียนนะ เคยไปลงเรียนคอมพิวเตอร์เน็ตไว้ ตอนหัดเล่นอินเทอร์เน็ตใหม่ ๆ “

3.3 นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้ทุกครั้ง

แม้จะมีความจำกัดในการใช้เครื่องมือค้นหาสารสนเทศ นักศึกษาคิดว่าตนเองสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้ทุกครั้ง ถ้าไม่สามารถเข้าถึงได้จากแหล่งสารสนเทศแหล่งแรกที่ตนเองเลือก ก็สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้ในแหล่งถัดไป ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ก็หา[ข้อมูล]ได้ทุกครั้งนะ ไม่มีที่จะหาข้อมูลไม่ได้ เพราะรายงานก็ไม่ได้ยากจนเกินไป มันก็เกี่ยวกับเรื่องที่เราเรียน ก็จะหาจากหนังสือเรียน ถ้าไม่มีก็จะไปหาจากหนังสืออื่น “

“ ไม่เคยหา[ข้อมูล]ไม่ได้นะ ก็หาได้ทุกที่ หาจากในหนังสือนั่นแหละ “

“ ถ้าหาเองไม่ได้ก็จะถามเพื่อน จะให้เพื่อนช่วย แต่ถ้าเพื่อนช่วยไม่ได้ก็เขียนเองเลย ขอให้มึงานส่ง แต่ไม่บ่อยนะที่เขียนเองรู้สึกว่าจะมีแค่งานเดียว เพราะส่วนใหญ่ก็จะหาได้เอง หรือไม่ก็เพื่อนจะช่วยได้ตลอด ”

“ ไม่เคยหา[ข้อมูล]ไม่ได้นะ ต้องหาจนได้ เพราะต้องมึงานส่งก็จะหาจนเจอแหละ ถ้าหาในหนังสือไม่เจอก็หาในเน็ต หรือหาในเน็ตก่อนถ้าไม่เจอก็มาหาในหนังสือ มันก็ต้องเจอซักที่ “

4. การใช้สารสนเทศ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศในขั้นตอนนี้ของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในประเด็นต่อไปนี้

- 4.1 ข้อความและรูปภาพเป็นสารสนเทศรูปแบบที่นักศึกษาเลือกใช้มากที่สุด
- 4.2 นักศึกษาไม่มีทักษะการใช้สารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย
- 4.3 นักศึกษาใช้สารสนเทศเฉพาะที่เป็นภาษาไทย
- 4.4 นักศึกษาสนใจความสำคัญของสารสนเทศที่ค้นคืนได้ก่อนนำไปใช้

4.1 ข้อความและรูปภาพเป็นสารสนเทศรูปแบบที่นักศึกษาเลือกใช้มากที่สุด

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าข้อความและรูปภาพเป็นสารสนเทศรูปแบบที่นักศึกษาเลือกใช้มากที่สุด นักศึกษาจะใช้วิธีการถ่ายเอกสารรูปภาพจากหนังสือ หรือรูปภาพโปสเตอร์ที่เกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องนั้น ๆ สาเหตุที่นักศึกษานักเลือกใช้ข้อความและรูปภาพมากที่สุดเนื่องจากเป็นสารสนเทศรูปแบบที่นักศึกษาค้นเคยและมีทักษะการใช้มากที่สุด และนักศึกษามีความเห็นว่าง่าไม่มีความจำเป็นต้องใช้สารสนเทศรูปแบบอื่น เช่น แบบจำลอง มัลติมีเดีย เป็นต้น เนื่องจากอาจารย์ไม่ได้กำหนดให้ใช้สารสนเทศรูปแบบหลากหลายใด ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ใช้ตัวอักษร รูปภาพ ส่วนมากจะใช้เขียนเอาแล้วก็เอารูปภาพมาแปะ “

“ ก็จะใช้ข้อความเป็นส่วนใหญ่ เพราะต้องทำรายงานส่ง รูปภาพก็มีบ้าง จะใช้เวลาออกมารายงานหน้าห้อง อย่างอื่นก็ไม่มีนะ จะใช้แค่นี้แหละ “

“ จะใช้ข้อความเป็นส่วนใหญ่ รูปภาพจะใช้น้อยมาก ใช้แต่ตัวหนังสือนะ “

“ ข้อความ ใช้ข้อความอย่างเดียวเลย อย่างอื่นไม่ใช่ ข้อความอย่างเดียวก็พอแล้ว “

“ จะใช้แค่ข้อความอย่างเดียว เพราะอาจารย์ไม่ได้บังคับว่าต้องใช้อย่างอื่นด้วย เราก็เลยจะใช้ข้อความอย่างเดียว มันง่ายดี “

“ ตัวหนังสือกับรูปภาพ อย่างอื่นไม่ใช่หรอก ไม่จำเป็น ”

4.2 นักศึกษาไม่มีทักษะการใช้สารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่านักศึกษาไม่มีทักษะการใช้สารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย จะใช้เพียงรูปแบบเดิม ๆ ที่เคยใช้ เนื่องจากมีความเคยชินหรือมีความชำนาญกับรูปแบบเดิม ๆ ส่วนสารสนเทศรูปแบบอื่น ๆ นักศึกษาไม่เลือกใช้เนื่องจากไม่มีทักษะ ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ใช้ไม่เป็นทุกแบบหรอก อย่างฐานข้อมูล อินเทอร์เน็ตอะไรนี่ก็ใช้ไม่เป็น เราก็เลยจะไม่ใช้ ก็จะใช้แต่ข้อความจากในหนังสืออย่างเดียว ”

“ ใช้ไม่ได้ทุกแบบ ก็จะใช้แต่ที่เราใช้เป็น แค่นี้ก็พอแล้ว ”

“ บางอย่างก็ใช้ไม่เป็น เช่นมัลติมีเดียหรือฐานข้อมูลนี่ก็ไม่รู้จัก ผมก็จะใช้แต่ที่ผมเคยใช้ ข้อความอย่างเดียวนี่แหละดีที่สุดแล้ว ”

“ ใช้ไม่เป็นทุกรูปแบบ ถ้าจำเป็นต้องใช้ก็ถามเพื่อนเอา ให้เพื่อนสอนให้ ”

“ ใช้เป็นไม่หมดหรอก เราก็ใช้เท่าที่เราใช้เป็น เพราะข้อมูลที่เราต้องการมันก็ไม่ยากเท่าไร เป็นข้อมูลทั่วไป แค่อ่านหนังสือกับรูปภาพก็พอแล้ว ”

4.3 นักศึกษาใช้สารสนเทศเฉพาะที่เป็นภาษาไทย

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้แต่สารสนเทศภาษาไทยเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเห็นว่าสารสนเทศภาษาไทยก็เพียงพอต่อความต้องการแล้ว ไม่มีความจำเป็นต้องใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษ ถ้าใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษต้องเสียเวลาในการแปล อีกทั้งนักศึกษายังไม่มีความชำนาญด้านภาษาอังกฤษ และอาจารย์ไม่ได้สั่งให้ใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษ จะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ไม่เคยใช้ภาษาอังกฤษ เพราะภาษาไทยนี่ดีที่สุดแล้ว แล้วก็ไม่ต้องใช้ภาษาอังกฤษด้วย อาจารย์ไม่ได้บอกให้ใช้ ”

“ ภาษาอังกฤษเธอ ไม่ได้ใช้เลย ใช้แต่ภาษาไทย เพราะถ้าใช้ภาษาอังกฤษต้องมานั่งแปลภาษาไทยอย่างเดียวก็พอแล้ว ”

“ ไม่ใช้ภาษาอังกฤษ เพราะภาษาไทยเท่าที่มีก็พออยู่แล้ว ที่สำคัญก็ไม่เก่งภาษาอังกฤษด้วย ก็เลยไม่รู้จะใช้ไปทำไม ”

“ไม่ใช่ เพราะอาจารย์ไม่ได้บอกให้ใช้ เราไม่เก่งภาษาอังกฤษด้วย ภาษาไทยก็สะดวกดีแล้ว “

“ไม่ใช่หรอก ภาษาไทยอย่างเดียวก็เยอะแยะแล้ว ภาษาอังกฤษนี่ไม่ต้องเลย จะไปนั่งแปลให้เสียเวลาทำไม ยุ่งยากด้วย “

4.4 นักศึกษาสรุปใจความสำคัญของสารสนเทศที่ค้นคืนได้ก่อนนำไปใช้

หลังจากค้นคืนสารสนเทศที่ต้องการได้แล้ว ก่อนนำสารสนเทศไปใช้ในการทำรายงาน นักศึกษากลุ่มตัวอย่างจะสรุปแต่ใจความสำคัญ ไม่นำสารสนเทศที่ค้นคืนได้มาใช้ทั้งหมด แต่จะเลือกสรรมาใช้ โดยเกณฑ์ที่ใช้เลือกสารสนเทศ ได้แก่ ความกระชับของข้อมูล ตัดความซ้ำซ้อน และเป็นเนื้อหาสำคัญที่เรียบเรียงสรุปให้เข้าใจง่ายเพราะต้องคำนึงถึงผู้ฟัง เนื่องจากต้องมีการ รายงานหน้าชั้นเรียน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไม่นะ จะไม่เอาทุกอย่างที่ค้นได้นะ ต้องเอาเนื้อหาที่สำคัญ ๆ จริง ๆ ต้องสรุปเอาแล้วค่อยเอามาเขียน ก็เอาจากหลาย ๆ เล่มมารวมกัน “

“สรุปเฉพาะเนื้อหาที่สำคัญ ๆ เพราะเวลาที่รายงานก็น้อย อาจารย์ให้เวลาแค่ 5 – 10 นาที เราก็ต้องใช้สรุปเอาเพื่อให้เพื่อนเข้าใจ “

“พอได้ข้อมูลมาก็จะเอามาสรุปแต่ที่สำคัญ ๆ ไม่ได้เอาทั้งหมด “

“ก็มีการเลือกว่าจะเอาข้อมูลนี้ อันนี้ อย่างถ้ามีเยอะ ๆ ซ้ำ ๆ กันมาก ๆ เราก็จะเลือกดู มาคัดเอาว่าอันไหนสำคัญที่สุด แล้วก็เอาข้อมูลนั้นมาใช้ ต้องเลือกเอาอันที่ออกไปรายงานง่ายด้วย “

5. การสังเคราะห์สารสนเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แสดงถึงพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศในขั้นตอนที่ 3 ประเด็น คือ

5.1 นักศึกษาประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้โดยพิจารณาความทันสมัยของเนื้อหามากที่สุด

5.2 นักศึกษาสังเคราะห์สารสนเทศที่ค้นคืนได้โดยการนำมาเรียบเรียงใหม่

5.3 รวบรวมรายงาน และการรายงานหน้าชั้นเรียนเป็นรูปแบบที่นักศึกษาใช้นำเสนอภาระงานที่ได้รับมอบหมายมากที่สุด

5.1 นักศึกษาประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้โดยพิจารณาความทันสมัยของเนื้อหามากที่สุด

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่านักศึกษาประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้โดยพิจารณาความทันสมัยของเนื้อหามากที่สุด ระยะเวลาที่นักศึกษาถือว่าสารสนเทศนั้นล้าสมัยคือประมาณ 5 – 10 ปี รองลงมาจะประเมินโดยพิจารณาจากความเข้าใจและความครบถ้วนของเนื้อหา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ก็ดูว่ามันเก่าเกินไปไหม ถ้าหนังสือมันเก่ามากก็ไม่เอา ประมาณ 5 – 10 ปีนี้ก็ถือว่าล้าสมัยแล้วนะสำหรับพี่ ”

“ ก็ดูจากความทันสมัยของหนังสือ เลือกที่ทันสมัยที่สุด เก่ามากก็ไม่เอา ก็จะดูจากปีที่พิมพ์ว่าพิมพ์ปีไหน ถ้า 5 – 10 ปีนี้ก็ถือว่าล้าสมัยแล้ว แต่ถ้า 2 – 3 ปีนี้ก็ยังถือว่าทันสมัยอยู่ ”

“ จะดูความทันสมัย จะดูว่าหนังสือเก่าหรือยัง พิมพ์มานานหรือยัง ถ้าเก่ามากก็ไม่เอา แต่จะดูได้แต่หนังสือนะ เว็บจะดูไม่ค่อยได้เพราะบางทีเว็บจะไม่มีเขียนวันที่ไว้ หรือว่าอาจจะเขียนไว้แต่ผมหาไม่เจอก็ไม่รู้จะแล้วก็จะดูว่าเนื้อหาครบตามที่เรายากได้ไหม อ่านแล้วเข้าใจง่ายหรือเปล่า ถ้าอ่านแล้วเข้าใจยากหรือไม่เข้าใจก็จะไม่เอา เพราะเราต้องไปรายงานหน้าชั้นอีก ”

“ ก็ดูว่าเนื้อหาตรงประเด็นไหม ถ้าตรงก็เอาเลย อย่างอื่นก็ไม่ได้ดู ”

5.2 นักศึกษาสังเคราะห์สารสนเทศที่ค้นคืนได้ก่อนนำมาใช้

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่านักศึกษาสังเคราะห์สารสนเทศที่ค้นคืนได้ก่อนนำมาใช้ โดยการนำมาเรียบเรียงใหม่ ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ พอได้เนื้อหามาก็จะเอามาเรียบเรียงใหม่ อาจจะเอาเล่มนี้มานิดเล่มนั้นมาหน่อย แล้วก็เอามารวม ๆ กันแล้วก็เขียนส่งอาจารย์ ”

“ ก็มีเอาที่เราหามาได้จากหลาย ๆ ที่มารวมกัน แล้วก็พิมพ์ใหม่เพื่อส่งอาจารย์ ก็ต้องเอามานั่งเรียบเรียงให้อ่านแล้วเข้าใจหน่อย ผมไม่ได้ส่งทั้งดุ้นหรอก ก็ต้องมีทำให้มันดูสละสลวยบ้าง ”

“ ก็ต้องเอามานั่งเขียนใหม่ เพราะขึ้นเอาไปส่งอาจารย์ทั้งอย่างนี้โดนแน่ ๆ ”

“ ก็คิดเอาแต่ใจความสำคัญแล้วก็เอามาเรียบเรียงใหม่ ”

“ ก็เอามาเรียบเรียงใหม่เพราะต้องออกไปรายงาน ถ้าไม่เรียบเรียงใหม่คงรายงานไม่รู้เรื่อง ”

5.3 รูปเล่มรายงานและการรายงานหน้าชั้นเรียนเป็นรูปแบบที่นักศึกษาใช้

นำเสนอสารสนเทศ

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าในขั้นตอนการนำเสนอสารสนเทศนั้น นักศึกษากลุ่มตัวอย่างจะนำเสนอในรูปแบบของรูปเล่มรายงาน และการรายงานหน้าชั้นเรียน เนื่องจากเป็นรูปแบบการนำเสนอที่อาจารย์กำหนดไว้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ก็ส่งเป็นรูปเล่มรายงานอย่างเดียว เพราะอาจารย์ให้ส่งเป็นรูปเล่ม ”

“ จะส่งแต่รูปเล่มรายงานแล้วก็รายงานหน้าชั้น ”

“ ส่งเป็นรูปเล่มรายงานอย่างเดียวเลย แล้วเวลารายงานก็เอารายงานเล่มที่ส่งอาจารย์นั้นแหละออกมา รายงานให้เพื่อนฟัง ”

6. การประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศในขั้นตอนนี้ของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในประเด็นต่อไปนี้

6.1 สารสนเทศที่ค้นคืนได้สามารถสนองต่อความต้องการสารสนเทศ

6.2 นักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศสามารถปฏิบัติได้ตามขั้นตอนที่วางแผนไว้

6.1 สารสนเทศที่ค้นคืนได้สามารถสนองต่อความต้องการสารสนเทศ

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่าสารสนเทศที่ค้นคืนได้สามารถสนองต่อความต้องการสารสนเทศในการทำภาระงานที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ [ข้อมูลที่ค้นหา]ก็ใช้ได้หมด ก็มีบ้างที่หามาแล้วไม่ตรงประเด็นเราก็ต้องหาใหม่ ยิ่งไงก็ต้องทำส่ง เพราะพอถึงกำหนดส่งจะต้องมีงานส่งอาจารย์ ”

“ ตรงนะ ข้อมูลที่หามาได้นะ เวลาทำส่งก็ไม่เห็นอาจารย์ว่าอะไรซะที่ ”

“ ข้อมูลที่หามาได้ก็ใช้ได้ ตรงกับหัวข้อที่อาจารย์สั่ง ส่งอาจารย์ได้ทุกครั้ง ”

6.2 นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหา สารสนเทศสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนที่วางแผนไว้

นักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ได้วางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศสามารถแสวงหา
สารสนเทศได้ตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ แม้ว่าจะไม่สมบูรณ์ทุกขั้นตอน โดยนักศึกษาจะตรวจสอบ
ว่าสามารถทำได้ครบทุกขั้นตอนตามที่วางแผนไว้หรือไม่ ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้ครบทุกขั้นตอน “

“ ส่วนมากจะได้ตาม[ขั้นตอน]ที่วางแผนไว้ แต่ก็ไม่ได้ดีมาก เพราะเราไม่ค่อยมีเวลา มีเรื่องของเวลา
มาจำกัด “

“ เราก็ดำเนินการที่วางแผนไว้ตอนแรก ไม่มีปัญหาอะไร “

อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แสดงถึงอุปสรรคที่นักศึกษานอกโรงเรียนประสบ
ระหว่างแสวงหาสารสนเทศ 3 ด้าน คือ

1. อุปสรรคจากลักษณะเฉพาะบุคคล
2. อุปสรรคทางด้านสังคมหรืออุปสรรคระหว่างบุคคล
3. อุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์

1. อุปสรรคจากลักษณะเฉพาะของบุคคล

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า อุปสรรคจากลักษณะเฉพาะของบุคคลที่
นักศึกษานอกโรงเรียนประสบระหว่างแสวงหาสารสนเทศ ได้แก่ พื้นความรู้เดิมของ
นักศึกษา ซึ่งเป็นอุปสรรคที่พบภายในนักศึกษาด้วยตนเองในกรณีที่ทำงานกลุ่ม ดังคำให้สัมภาษณ์
ต่อไปนี้

“ ก็จะเจอเรื่องความผิดพลาดของเพื่อน เช่น เขาหาข้อมูลมาไม่ตรงประเด็นกับที่กลุ่มกำหนดไว้ เขา
ไม่เข้าใจแต่ไม่ถาม พอถึงเวลามาก็ใช้ไม่ได้ เราก็ต้องมานั่งเสียเวลาหาใหม่ “

“ ก็มีนะพี่ที่บางที่ทำงานกลุ่มแล้วเพื่อนในกลุ่มไม่เข้าใจกันเอง ก็อย่างว่าแหละต่างคนต่างมา เรียนมา
ก็ไม่เท่ากัน จะให้เข้าใจเหมือนกันหมดคงเป็นไปได้ “

2. อุปสรรคทางด้านสังคมหรืออุปสรรคระหว่างบุคคล

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่า อุปสรรคทางด้านสังคมหรืออุปสรรค

ระหว่างบุคคลที่นักศึกษาประสบระหว่างการแสวงหาสารสนเทศ ได้แก่ ด้านการสื่อสารกับผู้ให้สารสนเทศ เช่น เจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ไม่ให้ความร่วมมือในการแสวงหาสารสนเทศ จะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ กับบรรณารักษ์[หอสมุดแห่งชาติ]ก็มีบ้าง อย่างบางที่ผมเดินไปถามเขา ๆ ก็ไม่สนใจผม ผมก็ไม่รู้ว่าเขากำลังยุ่งหรือไม่อยากจะตอบ ผมก็เลยเดินไปถามคนอื่นเอา บางทีก็ไม่ถามเลยพอเจอแบบนี้ บอกตรง ๆ ว่าเสียอารมณ์ ก็เลยเดินหาเองเลย “

“ จะมีปัญหาเวลาเราไปห้องสมุดใหญ่ ๆ อย่างห้องสมุดประชาชน เวลาเราไปถามเจ้าหน้าที่ บางทีเขาก็บอกแต่เราไม่รู้เรื่อง จะถามบ่อย ๆ ก็กลัวจะโดนว่าเขาก็เลยต้องเดินหาเอง “

3. อุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่าอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศในด้านอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์ ได้แก่ ข้อจำกัดทางด้านเวลา เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพแล้ว ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะใช้แสวงหาสารสนเทศ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ปัญหาหลัก ๆ ก็จะเป็นเรื่องของเวลา เพราะว่าต้องทำงานด้วยเลยไม่ค่อยมีเวลา เพราะฉะนั้นเวลาที่เราจะหาได้ก็คือช่วงหลังเลิกเรียนก็คือช่วงบ่ายวันอาทิตย์วันเดียว พอเลิกเรียนแล้วเราก็ต้องไปหาเลย “

“ จะมีปัญหาเรื่องเวลา เพราะต้องทำงานด้วย เวลาเลยไม่ค่อยมี “

“ ผมจะมีปัญหาเรื่องเวลา เพราะต้องทำงานจันทร์ – เสาร์ วันอาทิตย์มาเรียน บางทีติดงานก็เลยไม่ค่อยได้มาเรียน เลยไม่ค่อยมีเวลาไปห้องสมุด เข้าได้ก็[ห้องสมุด]ศูนย์อย่างเดียว “

“ ผมมีปัญหาเรื่องเวลา เพราะทำงานไปด้วย หยุดวันอาทิตย์วันเดียว ก็เลยต้องอาศัยน้องสาวห้องสมุดก็ต้องเข้าที่ศูนย์ ถ้าจะไปโรงเรียนเก่าก็ต้องโดนงานเข้าไป พอตีผมเป็นพนักงานส่งเอกสารก็เลยพอโดดเข้าไปได้บ้าง แต่ก็ไม่บ่อยเท่าไร “

“ เราไม่ค่อยมีเวลา ต้องทำงาน เจอกันแต่ละทีก็วันเสาร์ตอนเย็น ก็ได้แต่ต่างคนต่างหามา เวลามันกระชั้นชิด พอวันเสาร์ก็ต้องเอามารวมกันแล้ว วันอาทิตย์ก็รายงาน “

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ผู้วิจัยได้นำเสนอความมุ่งหมายในการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ตามลำดับต่อไปนี้

ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค โดยใช้ตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบิกซิกส์ ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา
2. เพื่อศึกษาอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศของวิลสันและวอลซ์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การกำหนดพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ศึกษา

ในการศึกษา ผู้วิจัยได้เดินทางไปศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 1 ซึ่งเป็นศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนที่รับผิดชอบกำกับดูแลศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนจำนวน 12 เขตที่มีให้บริการในฝั่งธนบุรี โดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนที่ผู้วิจัยเลือกใช้เป็นพื้นที่ศึกษาได้แก่ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค เนื่องจากเป็นศูนย์ที่ได้รับรางวัลศูนย์การเรียนดีเด่นจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2540 เกียรติบัตรศูนย์การเรียนตัวอย่างจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2542 และรางวัลศูนย์การเรียนดีเด่นจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียนเดิม) ประจำปี 2546

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากข้อมูลนักศึกษา ประกอบกับข้อเสนอแนะของอาจารย์ผู้สอน เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ดังจะเห็นได้จากภาคผนวก โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษา

การศึกษานอกโรงเรียนที่ลงทะเบียนศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค จำนวน 30 คน จากจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้น 337 คน

วิธีที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษา 2 วิธีประกอบกันคือ การสังเกตและการสัมภาษณ์

1. การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อการสังเกตไว้ 2 ประเด็น คือ สภาพศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร เช่น ที่ตั้ง บุคลากร การดำเนินงาน และสภาพการเรียนการสอนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร เช่น การจัดการเรียนการสอน การจัดทรัพยากรสารสนเทศเพื่อให้บริการ

2. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi – structured interview) ซึ่งเป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจะช่วยให้ผู้วิจัยไม่หลงประเด็น เนื่องจากได้กำหนดแนวคำถาม (Interview guide) ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เริ่มเดินทางไปเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 จนกระทั่งเสร็จสิ้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2549 รวมระยะเวลาการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 5 เดือน ซึ่งล่าช้ากว่าแผนงานที่กำหนดไว้ เนื่องจากประสบปัญหาต่าง ๆ เช่น ผู้วิจัยไม่สามารถดำเนินการสัมภาษณ์ในวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันเรียนของนักศึกษา เพราะนักศึกษาทำกิจกรรมมาก ไม่มีเวลาให้สัมภาษณ์ บางครั้งวันเรียนตรงกับวันนักขัตฤกษ์ บางครั้งนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างบางคนไม่มาเรียน หรือไม่สะดวกที่จะให้ข้อมูลในวันและเวลาที่ได้นัดไว้ ทำให้ผู้วิจัยต้องกำหนดเวลานัดใหม่เป็นต้น

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การจัดกระทำข้อมูล เมื่อกลับจากการเก็บข้อมูลในแต่ละวัน ผู้วิจัยจะถอดเทปบันทึกเสียงคำให้สัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมุติฐานชั่วคราว (Working hypothesis) โดยนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลคราวต่อไป ผู้วิจัยได้กระทำเช่นนี้ไปจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2549

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากคำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่าง 30 คน ได้ข้อมูลทั้งสิ้น 30 ชุด หลังจากนั้นอ่านข้อมูลชุดที่ 1 เชิงวิเคราะห์ จับแนวเรื่องที่ปรากฏจากข้อมูล กำหนดประเด็นหัวข้อจากแนวเรื่องที่ได้อ แล้วให้หมายเลขกำกับประเด็นต่าง ๆ นำประเด็นที่กำหนดไว้ไปวิเคราะห์ข้อมูลชุดที่ 2 บันทึกประเด็นที่ปรากฏซ้ำ และหรือแนวเรื่องใหม่ที่ปรากฏในข้อมูลชุดใหม่ วิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะนี้กับข้อมูลชุดอื่น ๆ ไปจน

ครบทั้ง 30 ชุด ทบทวนประเด็นและแนวเรื่องที่ได้ทั้งหมด รวบรวมประเด็นย่อย ๆ ภายใต้แนวเรื่องเดียวกัน และตัดความซ้ำซ้อนของแนวเรื่อง บรรยายประเด็นแต่ละประเด็น พร้อมยกตัวอย่างข้อมูลประกอบ

สำหรับการสังเกตนั้น ในระหว่างการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้บันทึกสิ่งที่สังเกตไว้โดยสังเขป หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้นำบันทึกภาคสนามมาเรียบเรียง แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสังเกตตามสภาพความเป็นจริงจากการที่ได้เข้าไปศึกษา โดยนำเสนอไว้ในบทที่ 2 เรื่อง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

สรุปผลการวิจัย

จากการที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค และอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศที่นักศึกษาประสบ มีผลการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

1. พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค มีขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ เช่นเดียวกับตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบีกชิคส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ หากแต่ในแต่ละขั้นตอนของพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษามือสมัครประกอบที่แตกต่างจากองค์ประกอบของตัวแบบบีกชิคส์ ดังนี้

1.1 การนิยามภาระงาน ในขั้นตอนนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับภาระงานที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ผู้สอน นักศึกษาสามารถวิเคราะห์สารสนเทศที่จำเป็นต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากภาระงานที่ได้รับไม่ยาก มีหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนอยู่ และพอมีความรู้เดิมอยู่บ้างแล้ว แต่จะมีนักศึกษาบางส่วนที่ไม่เข้าใจเกี่ยวกับภาระงานที่ได้รับมอบหมาย ยังคงต้องขอคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอน หรือเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน และในขั้นตอนนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่จะไม่มีวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ เนื่องจากเห็นว่าเสียเวลา เพราะการแสวงหาสารสนเทศต้องดำเนินไปตามขั้นตอนอยู่แล้ว จะมีเพียงนักศึกษาส่วนน้อยเท่านั้นที่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ โดยวางแผนว่าจะเริ่มต้นแสวงหาสารสนเทศอย่างไร และสิ้นสุดการแสวงหาสารสนเทศอย่างไร เนื่องจากนักศึกษามีเวลาไม่มากนัก จึงต้องวางแผน ขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อที่จะได้มีงานส่งตรงตามกำหนดเวลา

1.2 การกำหนดกลยุทธ์ในการแสวงหาสารสนเทศ ในขั้นตอนนี้ นักศึกษาเลือกใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์มากที่สุด เพราะเป็นแหล่งสารสนเทศใกล้ตัว เข้าถึงง่าย ให้ข้อมูลครบถ้วน และไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยแหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์ที่นักศึกษาเลือกใช้มากที่สุดได้แก่ หนังสือ โดยเฉพาะหนังสือแบบเรียน แหล่งสารสนเทศที่นักศึกษาเลือกใช้รองลงมาได้แก่ แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน โดยแหล่งสารสนเทศประเภทสถาบันที่นักศึกษาเลือกใช้มากที่สุดได้แก่ ห้องสมุดศูนย์การเรียน การเลือกใช้แหล่งสารสนเทศ นักศึกษาเลือกใช้แต่แหล่ง

สารสนเทศเดิมที่ตนเองเคยใช้ ไม่ใช่แหล่งสารสนเทศใหม่ ๆ เนื่องจากไม่มีผู้แนะนำให้ใช้ และคิดว่าใช้เพียงแค่แหล่งสารสนเทศเดิมที่ตนเองเคยใช้อยู่ก็ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อความต้องการ ไม่จำเป็นต้องหาแหล่งสารสนเทศอื่นเพิ่มเติม และนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศที่ตนเองเลือกใช้ เช่น สถานที่ตั้ง การเดินทาง ระยะเวลาการให้บริการ เป็นต้น เนื่องจากเป็นแหล่งสารสนเทศเดิมที่ตนเองเคยใช้ จะมีนักศึกษาเพียงส่วนน้อยที่ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศที่ตนเองเลือก โดยศึกษาจากอาจารย์ผู้สอน หรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน

1.3 การระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศ ในขั้นตอนนี้นักศึกษาเข้าถึงสารสนเทศโดยเลือกใช้เครื่องมือที่ง่าย และอำนวยความสะดวกต่อตนเองมากที่สุด โดยแหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์ นักศึกษาเลือกใช้หน้าสารบัญเป็นเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศเพียงอย่างเดียว เนื่องจากนักศึกษาไม่มีทักษะในการใช้เครื่องมือชนิดอื่น ๆ แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน นักศึกษาเลือกใช้การสอบถามจากเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ ใช้การสำรวจเลือกดูในกรณีที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ และแหล่งสารสนเทศประเภทอิเล็กทรอนิกส์ นักศึกษาเลือกใช้โปรแกรมค้นหา (search engine) เป็นเครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศ การเลือกใช้เครื่องมือเข้าถึงสารสนเทศแต่ละชนิด นักศึกษายังขาดทักษะในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยระบุแหล่งสารสนเทศและเข้าถึงสารสนเทศ การใช้เครื่องมือจะจำกัดอยู่เพียงการใช้หน้าสารบัญและโปรแกรมค้นหา และในการเข้าถึงสารสนเทศ นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้ทุกครั้ง ถึงแม้จะมีบางกรณีที่ไม่สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้จากแหล่งสารสนเทศแหล่งแรกที่ตนเองเลือก แต่ก็สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้ในแหล่งถัดไป

1.4 การใช้สารสนเทศ ในขั้นตอนนี้อธิบายและรูปภาพเป็นสารสนเทศรูปแบบที่นักศึกษาเลือกใช้มากที่สุด เนื่องจากเป็นสารสนเทศรูปแบบที่นักศึกษามีคุ้นเคยและมีทักษะในการใช้มากที่สุด และนักศึกษามีความเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องใช้สารสนเทศรูปแบบอื่น อีกทั้งอาจารย์ไม่ได้กำหนดว่าต้องใช้สารสนเทศรูปแบบใด นักศึกษาจึงใช้เพียงแค่สารสนเทศรูปแบบเดิม ๆ ที่ตนเองเคยใช้ เนื่องจากมีความเคยชินหรือมีความชำนาญกับสารสนเทศรูปแบบเดิม ๆ ส่วนสารสนเทศรูปแบบอื่น ๆ นักศึกษาไม่เลือกใช้เนื่องจากไม่มีทักษะ นักศึกษาจะเลือกใช้แค่สารสนเทศภาษาไทย ไม่เลือกใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษ เนื่องจากเห็นว่าแค่สารสนเทศภาษาไทยก็เพียงพอต่อความต้องการ ถ้าใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษต้องเสียเวลาในการแปล อีกทั้งนักศึกษายังไม่มีความชำนาญทางด้านภาษาอังกฤษ และอาจารย์ไม่ได้สั่งให้ใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษ เมื่อนักศึกษาแสวงหาสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้แล้ว นักศึกษาจะเรียบเรียงสรุปใจความสำคัญ ไม่นำสารสนเทศที่ค้นคืนได้มาใช้ทั้งหมด แต่จะเลือกสรรมาใช้ โดยมีเกณฑ์ในการเลือกคือ ความกระชับของข้อมูล ตัดความซ้ำซ้อน และเป็นข้อมูลที่เข้าใจง่าย เพราะต้องคำนึงถึงผู้ฟัง เนื่องจากต้องมีการรายงานหน้าชั้นเรียน

1.5 การสังเคราะห์สารสนเทศ ในขั้นตอนนี้นักศึกษาจะประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้โดยพิจารณาจากความทันสมัยของเนื้อหามากที่สุด ซึ่งระยะเวลาที่นักศึกษากล่าวว่าสารสนเทศนั้นล้าสมัย คือ ประมาณ 5-10 ปี รองลงมาจะประเมินสารสนเทศโดยพิจารณาจากความเข้าใจเรื่อง

ครบถ้วนของเนื้อหา จากนั้นนักศึกษาจะสังเคราะห์สารสนเทศที่ค้นคืนได้โดยการนำมาเรียบเรียงใหม่ แล้วนำเสนอในรูปแบบของรูปเล่มรายงาน และการรายงานหน้าชั้นเรียน เนื่องจากเป็นรูปแบบการนำเสนอที่อาจารย์กำหนดให้

1.6 การประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ ในขั้นตอนนี้สารสนเทศที่นักศึกษาค้นคืนได้สามารถตอบสนองความต้องการสารสนเทศในการทำภาระงานที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี และนักศึกษาที่ได้วางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศสามารถแสวงหาสารสนเทศได้ตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ แม้ว่าจะไม่สมบูรณ์ทุกขั้นตอน โดยนักศึกษาจะตรวจสอบว่าสามารถทำได้ครบทุกขั้นตอนตามที่ได้วางแผนไว้หรือไม่

2. อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคประสบอุปสรรคระหว่างการแสวงหาสารสนเทศดังนี้

2.1 อุปสรรคจากลักษณะเฉพาะของบุคคล อุปสรรคในด้านนี้ที่นักศึกษาประสบระหว่างการแสวงหาสารสนเทศ ได้แก่ พื้นความรู้เดิมของนักศึกษา ซึ่งเป็นอุปสรรคที่พบภายในนักศึกษาด้วยกันเองในกรณีที่ทำงานกลุ่ม เนื่องจากนักศึกษามีพื้นความรู้ที่ไม่เท่ากัน ทำให้ความเข้าใจต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมายไม่เหมือนกัน จึงส่งผลต่อการแสวงหาสารสนเทศ

2.2 อุปสรรคด้านสังคมหรืออุปสรรคระหว่างบุคคล อุปสรรคที่นักศึกษาประสบในด้านนี้ ได้แก่ การสื่อสารกับผู้ให้สารสนเทศ เช่น เจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ไม่ให้ความร่วมมือในการแสวงหาสารสนเทศ ทำให้นักศึกษาต้องแสวงหาสารสนเทศด้วยตนเอง

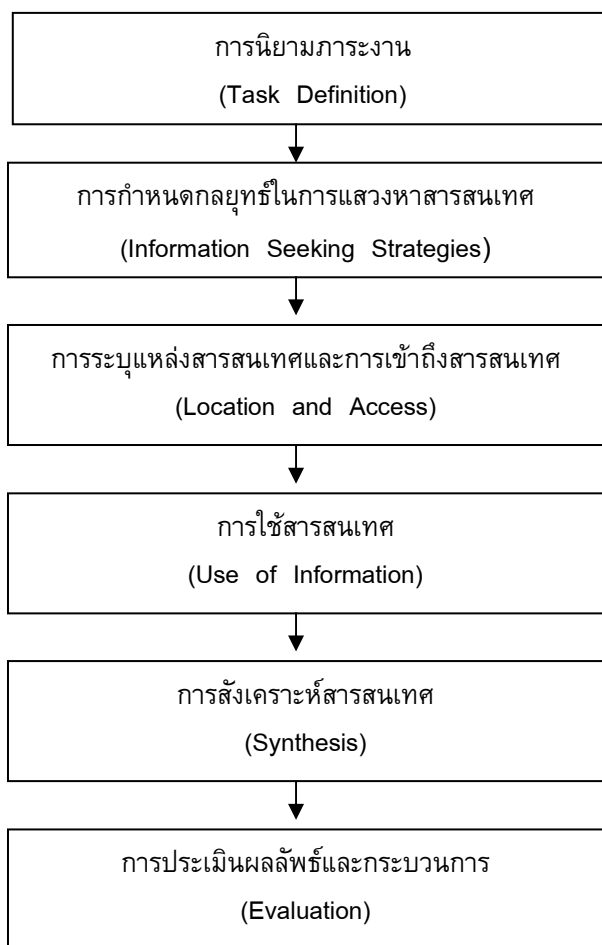
2.3 อุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์ อุปสรรคในด้านนี้ที่นักศึกษาประสบระหว่างการแสวงหาสารสนเทศ ได้แก่ ข้อจำกัดทางด้านเวลา เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพแล้ว ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะใช้แสวงหาสารสนเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค และอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศที่นักศึกษาประสบ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการแสวงหาสารสนเทศเพื่อนำสารสนเทศที่ตนเองต้องการมาตอบคำถามที่อาจารย์ผู้สอนเป็นผู้กำหนดขึ้น โดยพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนนี้มีขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศเช่นเดียวกับตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบีกชีกส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ ที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแบบพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค แสดงได้ดังภาพประกอบ 13

ภาพประกอบ 13 ตัวแบบพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษา
การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

จากภาพประกอบ 13 เป็นขั้นตอนของพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษา
การศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค ซึ่งเหมือนกับตัวแบบการ
แก้ปัญหาสารสนเทศบีกซิกส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์ หากแต่ศึกษาในแต่ละขั้นตอนจะเห็น
ว่าพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศที่นักศึกษากการศึกษานอกโรงเรียนแสดงออกกลับมี
องค์ประกอบที่ต่างกับตัวแบบบีกซิกส์ ดังตารางที่ 3-8

1.1 การนิยามภาระงาน

กระบวนการในขั้นตอนการนิยามภาระงานของตัวแบบบีกซิกส์ และนักศึกษา
การศึกษานอกโรงเรียนแสดงได้ดังตาราง 3

ตาราง 3 กระบวนการในขั้นตอนนิยามภาระงาน

ตัวแบบบิกซิกส์	นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน
1. ระบุคำสำคัญโดยอาศัยพจนานุกรมหรืออภินันศัพท์ 2. ระบุหัวข้อปัญหาโดยใช้คำถามประเภทใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ทำไม 3. ใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อระบุหัวข้อหลักและหัวข้อย่อย	1. ไม่ระบุคำสำคัญ 2. ไม่ระบุหัวข้อปัญหาโดยใช้คำถาม 3. ไม่ใช้กลยุทธ์ในการกำหนดหัวข้อหลักและหัวข้อย่อย 4. ไม่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ แต่มีการวางแผนการทำงาน

กระบวนการนิยามภาระงานของนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ในขั้นตอนการนิยามภาระงานของตัวแบบบิกซิกส์มีกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การระบุคำสำคัญที่จะใช้แสวงหาสารสนเทศที่ต้องการโดยอาศัยพจนานุกรม หรืออภินันศัพท์ การระบุหัวข้อปัญหา โดยใช้คำถามประเภทใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ทำไม ใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น รู้อะไร อยากรู้อะไร และได้เรียนรู้อะไรมาบ้างแล้ว เพื่อระบุหัวข้อหลักและหัวข้อย่อยที่ต้องการใช้ในการแก้ปัญหา หรือตอบคำถามที่ได้รับมอบหมาย และเมื่อระบุสารสนเทศที่ตนต้องการได้แล้วจึงเตรียมกลยุทธ์การสืบค้นเป็นขั้นตอนต่อไป

ในขั้นตอนการนิยามภาระงานของนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน นักศึกษาไม่ได้ทำกิจกรรมการระบุคำสำคัญ หรือการตั้งคำถาม เพื่อระบุหัวข้อปัญหา เนื่องจากภาระงานที่ได้รับมอบหมายมีความชัดเจน ไม่ยากจนเกินไป เกี่ยวข้องกับเรื่องที่นักศึกษา กำลังเรียนอยู่ และนักศึกษาพอมีความรู้เดิมอยู่บ้างแล้ว ถึงแม้จะมีนักศึกษาบางคนที่ไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับภาระงานที่ได้รับมอบหมายอย่างชัดเจน นักศึกษาจะใช้วิธีขอคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอน และเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

นอกจากนักศึกษาจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับภาระงานที่ได้รับมอบหมายแล้ว นักศึกษายังสามารถระบุสารสนเทศที่จำเป็นต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมาย ว่าต้องใช้สารสนเทศอะไร จะหาสารสนเทศได้จากที่ไหน และจะใช้สารสนเทศรูปแบบใด เนื่องจากเมื่อภาระงานที่ได้รับไม่ยากแล้ว นักศึกษาไม่ต้องคิดพิจารณา ก็สามารถระบุสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้ทันที จากนั้นนักศึกษาจึงจะกำหนดกลยุทธ์ที่ใช้ในการแสวงหาสารสนเทศต่อไป

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ในขั้นตอนการนิยามภาระงานนี้ นักศึกษาส่วนมากจะไม่มี การวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ เพราะนักศึกษาคิดว่าการแสวงหาสารสนเทศจะเป็นไปตามขั้นตอนอยู่แล้ว นักศึกษาจึงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นและเสียเวลา แต่จะมีการวางแผนการทำงานภายในกลุ่มมากกว่าว่าจะแบ่งงานกันอย่างไรเพื่อที่จะได้มีงานส่งตามกำหนดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของไอเซนเบิร์กและเบอร์โดวิทซ์ที่ว่า คนส่วนใหญ่มักไม่ให้ความสำคัญกับการนิยาม

ภาระงาน แต่มักจะข้ามไปยังขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์ในการแสวงหาสารสนเทศเลย (Hayden. 2004; citing Eisenberg; & Berkowitz. 1992.) จะมีนักศึกษาเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ โดยวางแผนว่าจะแสวงหาสารสนเทศโดยเริ่มจากขั้นตอนใด และสิ้นสุดการแสวงหาสารสนเทศที่ขั้นตอนใด นอกจากนี้พฤติกรรมที่พบจากงานวิจัยชิ้นนี้ สอดคล้องกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศโดยทั่วไปของเบทส์ที่กล่าวว่า การแสวงหาสารสนเทศเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว กล่าวคือ คนทั่วไปไม่เคยคิดว่าการแสวงหาสารสนเทศ เป็นกระบวนการที่ต้องกำหนดกลยุทธ์หรือวางแผน เพราะโดยธรรมชาติแล้ว คนเราจะนึกถึงปัญหาที่ต้องแก้ไข และถ้าปัญหานั้นทำให้เกิดความต้องการสารสนเทศ ก็จะไม่คิดแยกความต้องการสารสนเทศออกจากความต้องการอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับปัญหา (Bates. 2002. อ้างถึงในอารีย์ ชื่นวัฒนา. 2549)

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้กระบวนการในขั้นตอนการนิยามภาระงานของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนแตกต่างจากตัวแบบบีกซิกส์ ได้แก่ ความยาก-ง่ายของปัญหาหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมาย จะเห็นได้ว่าหากปัญหาหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมายมีความยากแล้ว ผู้แสวงหาสารสนเทศจำเป็นที่จะต้องใช้ทักษะต่าง ๆ เช่น การระบุคำถามสำคัญ ระบุหัวข้อปัญหา ระบุหัวข้อหลัก ระบุหัวข้อย่อย เป็นต้น ในการนิยามปัญหาหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมาย หากปัญหาหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมายไม่ยากจนเกินไปแล้ว ผู้แสวงหาสารสนเทศก็ไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะต่าง ๆ ก็สามารถที่จะนิยามปัญหาหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมายได้ทันที ปัจจัยอีกประการหนึ่ง คือ ความชัดเจนของปัญหาหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมาย กล่าวคือ ถ้าภาระงานที่ได้รับมอบหมายมีความชัดเจน นักศึกษาก็จะสามารถดำเนินไปสู่กิจกรรมการแสวงหาสารสนเทศลำดับต่อไป แต่หากนักศึกษาไม่เข้าใจปัญหาหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมาย นักศึกษาจึงต้องสอบถามจากอาจารย์หรือเพื่อนร่วมชั้นเรียนจนกว่าจะสามารถนิยามภาระงานได้

1.2 การกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศ

กระบวนการในขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศของตัวแบบบีกซิกส์ และนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนแสดงได้ดังตาราง 4

ตาราง 4 กระบวนการในขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศ

ตัวแบบบิกซิกส์	นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน
1. ระบุแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย 2. ใช้แหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย ไม่ใช่เพียงแหล่งใดแหล่งหนึ่ง 3. สามารถใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการค้นหาสารสนเทศ 4. มีการเรียนรู้วิธีใช้เครื่องมือหลาย ๆ แบบ	1. เลือกใช้แหล่งสารสนเทศเพียงแหล่งใดแหล่งหนึ่ง 2. เลือกใช้แหล่งสารสนเทศที่ใกล้ตัวและสะดวกที่สุด 3. การเลือกใช้แหล่งสารสนเทศ ส่วนใหญ่ไม่มีการศึกษาข้อมูล เพราะเลือกใช้แต่แหล่งสารสนเทศเดิม

กระบวนการในขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ในขั้นตอนนี้ การแสวงหาสารสนเทศในตัวแบบบิกซิกส์ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การระบุแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย ทั้งแหล่งสารสนเทศเอกสาร แหล่งสารสนเทศสถาบัน และแหล่งสารสนเทศบุคคล ผู้แสวงหาจะต้องสามารถใช้แหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย ไม่ใช่เพียงแค่แหล่งสารสนเทศใดแหล่งสารสนเทศหนึ่งเท่านั้น จะต้องสามารถใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการค้นหาสารสนเทศ เช่น โอแพค อินเทอร์เน็ต ดรรชนี สารสังเขป และฐานข้อมูล เป็นต้น มีการเรียนรู้การใช้เครื่องมือหลาย ๆ แบบ เพื่อที่จะเข้าถึงสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หากแต่กระบวนการในขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียนกลับไม่ได้เป็นไปตามตัวแบบ กล่าวคือ เมื่อนักศึกษามีความเข้าใจเกี่ยวกับภาระงานที่ได้รับมอบหมายอย่างชัดเจนแล้ว สามารถระบุสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปนักศึกษาจะเลือกแหล่งสารสนเทศที่ตนเองต้องการแสวงหาสารสนเทศ โดยเลือกใช้แหล่งสารสนเทศเพียงแหล่งใดแหล่งหนึ่งเท่านั้น จะเลือกใช้แหล่งสารสนเทศที่ใกล้ตัวและสะดวกที่สุด ใช้แต่แหล่งสารสนเทศแหล่งเดิมที่ตนเองเคยใช้ ไม่ใช่แหล่งสารสนเทศใหม่ ๆ เนื่องจากไม่มีผู้แนะนำให้ใช้ และคิดว่าใช้เพียงแค่แหล่งสารสนเทศเดิมที่ตนเองเคยใช้อยู่ก็ได้สารสนเทศที่เพียงพอต่อความต้องการแล้ว จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องเลือกใช้แหล่งสารสนเทศแหล่งใหม่ที่ตนเองไม่มีความคุ้นเคย อีกทั้งในการเลือกใช้แหล่งสารสนเทศ นักศึกษาส่วนมากจะไม่ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศนั้น ๆ เนื่องจากจะใช้แหล่งสารสนเทศเดิม ซึ่งเป็นแหล่งสารสนเทศใกล้ตัวที่นักศึกษามีความคุ้นเคยอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพนิดา พอค้าเรือ (2538 : บทคัดย่อ) ที่พบว่านักศึกษาแพทย์ระดับคลินิกในกรุงเทพมหานครเลือกใช้แหล่งสารสนเทศที่อยู่ใกล้ตัว สามารถใช้ได้สะดวก อย่างไรก็ตามยังมีนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์การศึกษา

นอกโรงเรียนเขตบางแคบางส่วนที่มีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศที่ตนเองเลือก โดยศึกษาจากอาจารย์ผู้สอน หรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน แต่นักศึกษาเหล่านี้จะมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

แหล่งสารสนเทศที่นักศึกษาเลือกใช้มากที่สุด ได้แก่ แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์ คือ หนังสือเรียน หนังสือทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิไลลักษณ์ สิงห์ไตรภพ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการแสวงหาสารสนเทศของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานครที่พบว่า นักเรียนแสวงหาสารนิเทศในรูปแบบสิ่งตีพิมพ์มากกว่าสิ่งไม่ตีพิมพ์ โดยแสวงหาจากหนังสือมากที่สุด และงานวิจัยของจันทร์เพ็ญ สิงหนุต (2544 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีการใช้หนังสือตำราวิชาการมากที่สุด โดยใช้ประกอบการเรียน การทำรายงาน เหตุผลที่นักศึกษาการศึกษาเลือกโรงเรียนเลือกใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์มากที่สุด เนื่องจากเป็นแหล่งสารสนเทศที่ใกล้ตัว ค้นหาได้ง่าย และให้ข้อมูลครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการใช้ความพยายามน้อยที่สุด (Principle of least effort) ของเบทส์ ที่กล่าวว่า ในการแสวงหาสารสนเทศ คนทั่วไปมักจะค้นหาสารสนเทศด้วยวิธีที่สะดวกที่สุด เข้าถึงง่ายที่สุด ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าสารสนเทศนั้นมีคุณภาพด้อยหรือไม่น่าเชื่อถือ แทนที่จะใช้สารสนเทศที่มีคุณภาพสูงแต่ค้นหาลำบาก (Bates. 2002. อ้างถึงในอารีย์ ชื่นวัฒนา. 2549) ดังนั้นครูผู้สอนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรที่จะส่งเสริมทักษะการรู้สารสนเทศของนักศึกษา ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าโดยใช้แหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย (Eisenberg, Michael B, 2004 : 159.) รู้จักประเมิน และเลือกสารสนเทศที่มีคุณภาพมาใช้ เพราะหากนักศึกษายังคงใช้หนังสือเรียนเป็นแหล่งสารสนเทศหลัก ในขณะที่การเผยแพร่สารสนเทศมีรูปแบบที่หลากหลาย นักศึกษาก็จะถูกจำกัดทางความรู้ ไม่สามารถคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งขัดกับปรัชญาของการศึกษานอกโรงเรียนที่มุ่งเน้นให้นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน “คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น”

แหล่งสารสนเทศที่นักศึกษาเลือกใช้รองลงมา คือ แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน ได้แก่ ห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้ เนื่องจากนักศึกษามีความเห็นว่าทรัพยากรสารสนเทศที่มีให้บริการภายในห้องสมุดไม่ค่อยตรงกับความต้องการ อีกทั้งยังมีพระภิกษุประจำอยู่ 1 รูป ไม่สะดวกต่อการเข้าไปใช้บริการ โดยเฉพาะนักศึกษาที่เป็นผู้หญิง จึงทำให้นักศึกษาไม่ค่อยเข้าใช้บริการที่ห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้ นอกจากห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้แล้ว นักศึกษายังเลือกใช้ห้องสมุดประชาชน แต่จะใช้บ้างเป็นส่วนน้อย นอกจากห้องสมุดแล้วนักศึกษายังเลือกใช้ร้านหนังสือเป็นแหล่งแสวงหาสารสนเทศอีกแหล่งหนึ่ง แต่จะเลือกใช้ร้านหนังสือในกรณีที่ไม่สามารถหาสารสนเทศจากแหล่งที่เลือกไว้เป็นอันดับแรก นักศึกษาเลือกใช้ร้านหนังสือเป็นแหล่งสารสนเทศ เพราะร้านหนังสือเป็นแหล่งสารสนเทศอีกแหล่งหนึ่งที่สามารถให้สารสนเทศที่ตนเองต้องการนอกเหนือจากห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้ เป็นแหล่งสารสนเทศที่สามารถให้บริการได้สะดวกกว่าแหล่งสารสนเทศประเภทสถาบันแหล่งอื่น ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน เป็นต้น ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักศึกษาได้รู้จักแหล่งสารสนเทศแหล่งอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้

เช่น จัดกิจกรรมทัศนศึกษาหอสมุดแห่งชาติ หรือห้องสมุดประชาชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับ ศูนย์การเรียนรู้

นอกเหนือจากแหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์และสถาบันแล้ว นักศึกษายังเลือกใช้ แหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ด้วย ได้แก่ อินเทอร์เน็ต เนื่องจากเห็นว่าเป็นแหล่งสารสนเทศที่ สะดวกกว่า ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย แต่แหล่งสารสนเทศประเภทนี้จะมีนักศึกษาเลือกใช้เป็น ส่วนน้อย เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์ ดังนั้นครูผู้สอนควรส่งเสริม ทักษะการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศของนักศึกษา (information technology literacy) กล่าวคือ ควรส่งเสริมให้นักศึกษามีความเข้าใจและความสามารถพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อัน ได้แก่ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ทั้งด้านฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ และเทคโนโลยีด้านโทรคมนาคม หรือเครือข่ายการสื่อสารต่าง ๆ (สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. 2546 : 132) เพื่อให้ นักศึกษาสามารถใช้ ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้นักศึกษายังเลือกใช้แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคลในกรณีที่ไม่สามารถ แสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ได้แล้ว ซึ่งแหล่งสารสนเทศประเภทบุคคลที่ นักศึกษาเลือกใช้ ได้แก่ อาจารย์ ญาติพี่น้อง และเพื่อน

จากการศึกษากลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาศึกษานอกโรงเรียน พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการในขั้นตอนกลยุทธ์การแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแคแตกต่างจากตัวแบบบีกซิกส์ คือ รูปแบบการศึกษา ทักษะการรู้ สารสนเทศ และทักษะการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ กล่าวคือ เมื่อนักศึกษาเรียนในรูปแบบ การศึกษานอกระบบ ที่มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เข้มข้นเท่าการศึกษาในระบบ และ อ้างอิงหนังสือเรียนเป็นหลัก ทำให้นักศึกษาขาดทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการรู้สารสนเทศ และ ทักษะการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น นักศึกษาจึงไม่สามารถใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายเพื่อ แสวงหาสารสนเทศที่ตนเองต้องการ จึงทำให้สารสนเทศที่ได้รับยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

1.3 การระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศ

กระบวนการในขั้นตอนการระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศของตัว แบบบีกซิกส์ และนักศึกษาศึกษานอกโรงเรียนแสดงได้ดังตาราง 5

ตาราง 5 กระบวนการในขั้นตอนการระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึง

ตัวแบบบิกซิกส์	นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน
1. เริ่มสืบค้นโดยใช้เครื่องมือที่ตนเองเลือกไว้ 2. ตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ว่าเป็นสารสนเทศที่ตนเองต้องการหรือไม่ 3. หากผลลัพธ์ที่ได้ไม่ตรงตามความต้องการ ผู้แสวงหาจะต้องปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์ที่ใช้ในการสืบค้น	1. เข้าถึงสารสนเทศโดยใช้เครื่องมือที่ง่ายและอำนวยความสะดวกมากที่สุด 2. ตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ว่าเป็นสารสนเทศที่ตนเองต้องการหรือไม่ 3. หากผลลัพธ์ที่ได้ไม่ตรงตามความต้องการ จะแสวงหาสารสนเทศในแหล่งถัดไป

กระบวนการในขั้นตอนการระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศ ผู้แสวงหาสารสนเทศในตัวแบบบิกซิกส์สามารถระบุแหล่งสารสนเทศที่ตนเองต้องการ และเมื่อระบุแหล่งสารสนเทศได้แล้ว ผู้แสวงหาสารสนเทศจะเริ่มการสืบค้นโดยใช้เครื่องมือที่ตนเองได้เลือกไว้ เมื่อสืบค้นสารสนเทศได้แล้ว ผู้แสวงหาจะต้องตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ว่าเป็นสารสนเทศที่ตนเองต้องการหรือไม่ ถ้าเป็นผลลัพธ์ที่ตนเองต้องการ ก็สามารถสืบค้นสารสนเทศอื่นที่ตนเองต้องการต่อไป แต่หากสารสนเทศที่สืบค้นได้ไม่ใช่สารสนเทศที่ตนเองต้องการ ผู้แสวงหาจะต้องปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์ที่ใช้ในการสืบค้น เพื่อให้สามารถสืบค้นสารสนเทศได้ตรงตามความต้องการอย่างแท้จริง

กระบวนการในขั้นตอนการระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงสารสนเทศของนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียนนี้ นักศึกษาได้เข้าถึงสารสนเทศโดยเลือกใช้เครื่องมือที่ง่ายและอำนวยความสะดวกต่อตนเองมากที่สุด โดยแหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์จะใช้สารบัญเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศเพียงอย่างเดียว ไม่ใช้เครื่องมือชนิดอื่น ๆ เช่น บัตรรายการ บรรณานุกรม หรือบรรณานุกรม / หนังสือพิมพ์ เนื่องจากนักศึกษาไม่มีความรู้และทักษะในการใช้เครื่องมือชนิดดังกล่าว ถ้าต้องใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน นักศึกษาจะใช้วิธีการสอบถามจากเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ ไม่มีทักษะที่จะใช้ห้องสมุดด้วยตนเอง ในการใช้แหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ นักศึกษาจะใช้โปรแกรมค้นหาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศทางเว็บไซต์เว็บ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของผุสดี นนทคำจันทร์ (2542 : บทคัดย่อ) ที่พบว่าบริการบนอินเทอร์เน็ตที่นักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์จำนวนมากที่สุดใช้ในการแสวงหาสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต คือ บริการเว็บไซต์เว็บ

การใช้เครื่องมือในการเข้าถึงสารสนเทศ นักศึกษาได้ศึกษาหรืออบรมวิธีการใช้จากในชั้นเรียนปัจจุบัน และชั้นเรียนที่เคยเรียนมา บ้างก็ศึกษาด้วยตนเอง หรือศึกษาจากเพื่อนร่วมชั้นเรียน เช่น การศึกษาการใช้สารบัญ ศึกษาการใช้ห้องสมุด ศึกษาการใช้ search engine และเว็บไซต์เว็บ เป็นต้น

ส่วนในด้านการเข้าถึงสารสนเทศ นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้ทุกครั้ง ถึงแม้จะมีบางกรณีที่ไม่สามารถสืบค้นได้จากแหล่งสารสนเทศแหล่งแรกที่ตนเองเลือก แต่ก็สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้ในแหล่งถัดไป เนื่องจากการงานที่ได้รับมอบหมายไม่ยากจนเกินไป

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการในขั้นตอนการระบุแหล่งสารสนเทศและการเข้าถึงของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนแตกต่างจากตัวแบบบีกซิกส์ คือ การงานที่ได้รับมอบหมาย กล่าวคือ การงานที่นักศึกษาได้รับมอบหมายไม่ยาก จึงทำให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้ทุกครั้ง การขาดทักษะการรู้สารสนเทศทำให้นักศึกษาไม่เล็งเห็นความจำเป็นในการปรับปรุง หรือแก้ไขกลยุทธ์ในการค้นหาเพื่อเข้าถึงสารสนเทศ

1.4 การใช้สารสนเทศ

กระบวนการในขั้นตอนการใช้สารสนเทศของตัวแบบบีกซิกส์ และนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนแสดงได้ดังตาราง 6

ตาราง 6 กระบวนการในขั้นตอนการใช้สารสนเทศ

ตัวแบบบีกซิกส์	นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน
1. สามารถใช้สารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย	1. ไม่สามารถใช้สารสนเทศได้หลากหลายรูปแบบ ใช้เพียงสารสนเทศรูปแบบเดิม ๆ
2. ได้รับการอบรมการใช้สารสนเทศในรูปแบบดังกล่าว	2. ใช้แค่เพียงสารสนเทศภาษาไทย ไม่ใช้สารสนเทศภาษาต่างประเทศ

ในขั้นตอนนี้ นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนจะเลือกใช้สารสนเทศที่อยู่ในรูปแบบข้อความและรูปภาพมากที่สุด เนื่องจากเป็นสารสนเทศรูปแบบที่นักศึกษามีทักษะมากที่สุด และอาจารย์ไม่ได้กำหนดว่าต้องใช้สารสนเทศรูปแบบใด นักศึกษาจึงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องใช้สารสนเทศรูปแบบอื่นก็สามารถตอบสนองการงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างครบถ้วน อีกทั้งนักศึกษายังไม่มีทักษะการใช้สารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย จึงใช้เพียงแค่สารสนเทศรูปแบบเดิม ๆ ที่เคยใช้เนื่องจากมีความเคยชินหรือมีความชำนาญกับรูปแบบเดิม ๆ

สารสนเทศที่นักศึกษาเลือกใช้ จะใช้แต่เพียงสารสนเทศภาษาไทยเพียงอย่างเดียว ไม่มีการใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษ เนื่องจากเห็นว่าแค่สารสนเทศภาษาไทยก็เพียงพอต่อความต้องการแล้ว และอาจารย์ไม่ได้กำหนดว่าต้องใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษ นักศึกษาจึงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษ ถ้าใช้สารสนเทศภาษาอังกฤษต้องเสียเวลาในการแปล อีกทั้งไม่มีความชำนาญด้านภาษาอังกฤษด้วย

เมื่อนักศึกษาค้นคืนสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้แล้ว ก็นำสารสนเทศไปใช้ นักศึกษาจะสรุปแต่ใจความสำคัญ ไม่นำสารสนเทศที่ค้นคืนได้มาใช้ทั้งหมด

ส่วนขั้นตอนการใช้สารสนเทศของตัวแบบบิกซิกส์ ผู้แสวงหาสารสนเทศจะสามารถใช้สารสนเทศในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ตัวเลข ตาราง แผนที่ แบบจำลอง สื่อผสม เป็นต้น อีกทั้งยังต้องได้รับการอบรมการใช้สารสนเทศในรูปแบบดังกล่าว หากแต่นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนไม่สามารถใช้สารสนเทศได้หลากหลายรูปแบบเนื่องจากขาดทักษะการรู้สารสนเทศ แท้จริงแล้วในรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนนี้ ทักษะการรู้สารสนเทศถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากนักศึกษามีพื้นฐานความรู้ที่ต่างกัน ต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ นักศึกษาจึงจำเป็นต้องได้รับการฝึกทักษะการรู้สารสนเทศ เพื่อจะได้มีอิสระในการศึกษาหาความรู้จากสารสนเทศที่ในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ ดังนั้นครูผู้สอนจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ นักศึกษามีทักษะการรู้สารสนเทศที่เพิ่มมากขึ้น โดยครูผู้สอนอาจจะสอดแทรกเนื้อหาทักษะการรู้สารสนเทศลงใน การเรียนการสอน หรืออาจจะเพิ่มเติมเป็นบทเรียน เนื่องจากทักษะการรู้สารสนเทศมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะนักศึกษาต้องใช้ทักษะการรู้สารสนเทศในการเรียนทุกหมวดวิชา

1.5 การสังเคราะห์สารสนเทศ

กระบวนการในขั้นตอนการสังเคราะห์สารสนเทศของตัวแบบบิกซิกส์ และนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนแสดงได้ดังตาราง 7

ตาราง 7 กระบวนการในขั้นตอนการสังเคราะห์สารสนเทศ

ตัวแบบบิกซิกส์	นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน
1. มีการแยกแยะแหล่งสารสนเทศ	1. ไม่มีการแยกแยะแหล่งสารสนเทศ
2. มีการจำแนกข้อเท็จจริง ความคิดเห็น หรือคำชวนเชื่อออกจากเนื้อหา	2. ไม่มีการจำแนกข้อเท็จจริง ความคิดเห็น หรือคำชวนเชื่อออกจากเนื้อหา
3. มีการประเมินสารสนเทศ	3. มีการประเมินสารสนเทศ
4. มีการสังเคราะห์สารสนเทศก่อนนำมาใช้	4. มีการสังเคราะห์สารสนเทศก่อนนำมาใช้
5. มีการนำเสนอโดยใช้สื่อที่เหมาะสม	5. นำเสนอในรูปแบบของรูปเล่มรายงาน และการรายงานหน้าชั้นเรียน

กระบวนการในขั้นตอนการสังเคราะห์สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ในขั้นตอนนี้ของตัวแบบบิกซิกส์จะแบ่งออกเป็นกระบวนการการตีความและประเมินสารสนเทศ กับกระบวนการการจัดและนำเสนอสารสนเทศ โดยในกระบวนการการตีความและการประเมินสารสนเทศ ผู้แสวงหาสารสนเทศจะสามารถแยกแยะแหล่งสารสนเทศ ระหว่างแหล่งสารสนเทศปฐมภูมิกับแหล่งสารสนเทศทุติยภูมิ สามารถจำแนกข้อเท็จจริง ความคิดเห็น หรือคำชวนเชื่อออกจากเนื้อหา และสามารถประเมินสารสนเทศ โดยพิจารณาจากผู้ผลิต ความน่าเชื่อถือ

ความถูกต้อง ความทันสมัย และความสมบูรณ์ของสารสนเทศ สามารถทำความเข้าใจ วิเคราะห์ และสังเคราะห์สารสนเทศในหลากหลายรูปแบบ และจากแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย จากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการการจัดและการนำเสนอสารสนเทศที่ผู้แสวงหาสารสนเทศสามารถนำสารสนเทศที่สืบค้นได้มาใช้ในรูปแบบที่หลากหลาย สามารถนำเสนอโดยใช้เครื่องมือหรือสื่อที่เหมาะสม และสามารถผลิตสารสนเทศในขั้นตอนสุดท้ายในรูปแบบที่เหมาะสม

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการสังเคราะห์สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค ชี้ให้เห็นว่าในกระบวนการการตีความและประเมินสารสนเทศนั้น นักศึกษาไม่ได้มีการแยกแยะแหล่งสารสนเทศปฐมภูมิ กับแหล่งสารสนเทศทุติยภูมิ ไม่ได้มีการจำแนกเนื้อหาระหว่างข้อเท็จจริง ความคิดเห็น และคำชวนเชื่อ หากแต่นักศึกษามีการประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้โดยพิจารณาจากความทันสมัยของเนื้อหามากที่สุด ระยะเวลาที่นักศึกษาถือว่าสารสนเทศนั้นล้าสมัยคือประมาณ 5 – 10 ปี รองลงมาจะประเมินโดยพิจารณาจากความครบถ้วนของเนื้อหา หลังจากประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้แล้ว นักศึกษาจะสังเคราะห์สารสนเทศที่ค้นคืนได้ก่อนนำมาใช้ โดยการนำมาเรียบเรียงใหม่ แล้วนำเสนอสารสนเทศในรูปแบบของรูปเล่มรายงาน และการรายงานหน้าชั้นเรียน เนื่องจากเป็นรูปแบบการนำเสนอที่ง่าย สะดวก และเป็นรูปแบบที่อาจารย์สั่ง

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการสังเคราะห์สารสนเทศของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนแตกต่างจากตัวแบบบีกซิกส์ คือ รูปแบบการเรียนการสอน ภาระงานที่ได้รับมอบหมาย และทักษะการรู้สารสนเทศ กล่าวคือ เมื่อภาระงานที่นักศึกษาได้รับมอบหมายไม่ยากแล้ว นักศึกษาก็สามารถแสวงหาสารสนเทศมาใช้แก้ไขภาระงานได้ โดยนำมาสังเคราะห์และนำเสนอ แต่การสังเคราะห์สารสนเทศ เมื่อนักศึกษาขาดทักษะการรู้สารสนเทศจึงทำให้ให้นักศึกษาไม่สามารถแยกแยะแหล่งสารสนเทศ หรือจำแนกเนื้อหาได้ ส่วนการนำเสนอของนักศึกษา นักศึกษาก็จะใช้การนำเสนอเพียงแค่รูปแบบเดียว เนื่องจากอาจารย์ไม่ได้สั่งให้ใช้รูปแบบอื่น ดังนั้นการนำเสนอสารสนเทศจึงมีเพียงแค่รูปแบบเดียว

1.6 การประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ

กระบวนการในขั้นตอนการประเมินผลลัพธ์และกระบวนการของตัวแบบบีกซิกส์ และนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนแสดงได้ดังตาราง 8

ตาราง 8 กระบวนการในขั้นตอนการประเมินผลลัพธ์และกระบวนการ

ตัวแบบบิกซิกส์	นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน
1. มีการตรวจสอบกระบวนการสืบค้นสารสนเทศ	1. มีการตรวจสอบกระบวนการสืบค้นสารสนเทศ
2. สารสนเทศที่ค้นคืนได้สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาภาระงานที่ได้รับมอบหมาย	2. สารสนเทศที่ค้นคืนได้สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาภาระงานที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นตอนประเมินผลและกระบวนการของตัวแบบบิกซิกส์ เป็นขั้นตอนการตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการสืบค้นสารสนเทศ และกระบวนการแก้ไขปัญหาสารสนเทศ เพื่อให้รู้ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการ ซึ่งคำถามที่ใช้ในกระบวนการนี้ ได้แก่ ปัญหาที่ระบุไว้ได้รับการแก้ไขหรือไม่ สารสนเทศที่ได้รับตรงกับความต้องการหรือไม่ สามารถนำสารสนเทศที่ค้นหาได้มาใช้ในการตัดสินใจได้หรือไม่ และผลลัพธ์ที่ได้สร้างความพึงพอใจตามความต้องการที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่เริ่มต้นหรือไม่

ส่วนกระบวนการในขั้นตอนการประเมินผลลัพธ์และกระบวนการของนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค สารสนเทศที่นักศึกษาค้นคืนได้สามารถสนองตอบความต้องการสารสนเทศในการทำภาระงานที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี สามารถทำภาระงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงได้ สามารถตอบคำถามที่เกิดขึ้นในกระบวนการนี้ได้ครบทุกข้อ และนักศึกษาที่มีการวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศสามารถแสวงหาสารสนเทศได้ตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ โดยไม่ข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากระบวนการในขั้นตอนนี้ของนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแคเป็นไปในทางเดียวกันกับตัวแบบการแก้ปัญหาสารสนเทศบิกซิกส์ของไอเซนเบิร์กและเบอร์โควิทซ์

2. อุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ เป็นอุปสรรคที่นักศึกษาประสบระหว่างการแสวงหาสารสนเทศ ซึ่งตรงกับอุปสรรคที่ขัดขวางการแสวงหาสารสนเทศที่วิลสันและวอลซ์ (Wilson ; & Walsh : 1996) ได้จำแนกไว้ 5 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ อุปสรรคด้านลักษณะเฉพาะของบุคคล อุปสรรคด้านเศรษฐกิจ อุปสรรคทางสังคมหรืออุปสรรคระหว่างบุคคล อุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์ และอุปสรรคด้านลักษณะเฉพาะของแหล่งสารสนเทศ แต่ นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแคประสบอุปสรรคเพียงแค่ 3 ด้าน ได้แก่ อุปสรรคด้านลักษณะเฉพาะของบุคคล อุปสรรคทางด้านสังคมหรืออุปสรรคระหว่างบุคคล และอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์

2.1 อุปสรรคด้านลักษณะเฉพาะของบุคคล จะเห็นได้ว่าอุปสรรคด้านลักษณะเฉพาะของวิลสันและวอลซ์ ที่นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประสบได้แก่ พื้นความรู้เดิม ซึ่งเป็นอุปสรรคที่พบภายในนักศึกษาด้วยกันเองในกรณีที่ทำงานกลุ่ม เนื่องจากนักศึกษาที่มาศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนเขตบางแค มีทั้งที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นแบบการศึกษาในระบบและนอกระบบ จึงมีความแตกต่างในเรื่องของพื้นความรู้เดิม เมื่อมาทำงานร่วมกันจึงประสบปัญหาในเรื่องของความเข้าใจ ที่อาจจะมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความผิดพลาดในการแสวงหาสารสนเทศ เช่น ค้นคืนได้สารสนเทศที่ไม่ตรงกับความต้องการ ไม่สามารถสนองตอบภาระงานที่ได้รับมอบหมาย ทำให้ต้องเสียเวลาค้นคืนสารสนเทศใหม่อีกครั้ง

2.2 อุปสรรคด้านสังคมหรืออุปสรรคระหว่างบุคคล จะเห็นได้ว่าอุปสรรคด้านสังคมหรืออุปสรรคระหว่างบุคคลของวิลสันและวอลซ์ ที่นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประสบได้แก่ อุปสรรคด้านการสื่อสารกับผู้ให้สารสนเทศ ซึ่งเป็นอุปสรรคที่พบจากการเลือกใช้แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดประชาชน กล่าวคือนักศึกษาจะไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ เมื่อนักศึกษาเกิดปัญหาที่ไม่ทราบว่าจะแสวงหาสารสนเทศได้อย่างไรจึงไปขอคำแนะนำหรือความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ แต่เจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์กลับไม่ให้ความสนใจหรือความช่วยเหลือแก่นักศึกษา ทำให้นักศึกษาต้องแสวงหาสารสนเทศด้วยตนเอง ทำให้บางครั้งนักศึกษาไม่สามารถได้สารสนเทศที่ตนเองต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศที่เดอร์วินได้จำแนกออกเป็น 5 กลุ่ม คือ ด้านอุปสรรคของสถาบัน ที่เกิดจากสถาบันผู้จัดสรรสารสนเทศไม่เต็มใจเผยแพร่สารสนเทศที่ต้องการให้แก่ผู้แสวงหา (ประภาวดี สืบสนธิ์. 2530 : 37 ; อ้างอิงจาก Dervin. 1973 : 8-42)

2.3 อุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์ เป็นอุปสรรคที่นักศึกษากลุ่มตัวอย่างประสบมากที่สุด โดยอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมหรือจากสถานการณ์ของวิลสันและวอลซ์ ที่นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประสบได้แก่ อุปสรรคเรื่องข้อจำกัดด้านเวลา เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพแล้ว ต้องทำงาน 6 วันต่อสัปดาห์ มีวันหยุดเพียง 1 วัน มีความจำเป็นต้องมาเรียนเพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษา เวลาเรียนใช้เวลาครึ่งวันเช้า มีเวลาว่างครึ่งวันบ่าย จึงทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะใช้สืบค้นสารสนเทศ และเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลานี้เองจึงส่งผลให้นักศึกษาเลือกใช้เพียงแค่แหล่งสารสนเทศที่ใกล้ตัว ไม่ใช่แหล่งสารสนเทศอื่นที่อยู่ห่างไกล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพุทธพร โกติยะกุล (2543 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาความต้องการและการแสวงหาสารสนเทศของนักเรียนนายร้อยตำรวจ พบว่าปัญหาที่นักเรียนนายร้อยตำรวจประสบมากที่สุดในการแสวงหาสารสนเทศได้แก่ ปัญหาจากตนเอง กล่าวคือตนเองไม่มีเวลาเพียงพอในการแสวงหาสารสนเทศ

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดการศึกษานอกระบบ ควรดำเนินการ ดังนี้

1. ปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน โดยจัดการเรียนการสอนให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ใช่เพียงแค่นั่งสอแบบเรียนเป็นหลัก ควรส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้แบบคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักคิดเชิงวิเคราะห์ เพื่อที่จะได้พัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ
2. ปรับปรุงบริการสารสนเทศให้เหมาะสมกับนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน โดยจัดแหล่งสารสนเทศภายในศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนให้มีสารสนเทศที่หลากหลาย เพียงพอต่อความต้องการของนักศึกษา ครอบคลุมเนื้อหาครบทุกหลักสูตรที่มีการเรียนการสอน และมีการจัดระบบสารสนเทศอย่างเป็นมาตรฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักศึกษา
3. เพิ่มวิชาทักษะการรู้สารสนเทศ หรือการศึกษาค้นคว้า หรือวิชาการใช้ห้องสมุดลงในหลักสูตรการเรียนการสอน หรือบูรณาการวิชาดังกล่าวในทุกรายวิชาของหลักสูตร เนื่องจากมีความสำคัญ เพราะจะช่วยให้นักศึกษาได้มีความรู้เกี่ยวกับห้องสมุดและการแสวงหาสารสนเทศ ทำให้สามารถใช้ห้องสมุดและแสวงหาสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ส่งเสริมบุคลากรด้านการสอนให้มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศที่มีให้บริการในบริเวณใกล้เคียงกับศูนย์การเรียน และส่งเสริมให้บุคลากรดังกล่าวใช้สารสนเทศได้หลากหลายประเภทและรูปแบบ เพื่อที่จะได้ให้คำแนะนำแก่นักศึกษาที่ประสบปัญหาความต้องการสารสนเทศ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการสอนของอาจารย์ผู้สอน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่อาจารย์ผู้สอนประสบในระหว่างการแสวงหาสารสนเทศ
2. ควรศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษา การศึกษาออกโรงเรียนระดับการรู้หนังสือ ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่นักศึกษาประสบในระหว่างการแสวงหาสารสนเทศ
3. ควรศึกษาสภาพและปัญหาในการบริการสารสนเทศของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงบริการให้เป็นแหล่งสนับสนุนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ควรศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของบุคคลในสาขาวิชาชีพอื่น ๆ โดยใช้ตัวแบบต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเป็นกรอบแนวคิด เพื่อหาข้อสรุปว่าตัวแบบเหล่านั้นสามารถอธิบายพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศในบริบทของไทยได้อย่างชัดเจนในทุกกรณีหรือไม่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2546). *หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ : กรมฯ.
- กุลธร เลิศสุริยะกุล. (2547, 9 สิงหาคม). การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ พันธกิจที่สำคัญของกศน. *มติชนรายวัน*. หน้า 30.
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2530). *การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทร์เพ็ญ สิงหนุต. (2544). *พฤติกรรมการใช้สารสนเทศของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- จันทิมา เขียวแก้ว. (2545). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางสารสนเทศศาสตร์ ใน ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ หน่วยที่ 5*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จันทิรา เทียนพาลี. (2543). *ความต้องการใช้สารนิเทศและพฤติกรรมแสวงหาสารนิเทศของอาจารย์ผู้สอนในภาควิชาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- จิรวรรณ ภักดีบุตร. (2533). *วิวัฒนาการความต้องการและพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศใน เอกสารการสอนชุดวิชา สารนิเทศศาสตร์เบื้องต้น หน่วยที่ 5*. หน้า 173-179. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทองอยู่ แก้วไทรชะ. (2544). *การศึกษานอกระบบ ใน ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญาและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1*. หน้า 22-31. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธณิศา สุขขารมย์. (2547). *การใช้สารสนเทศในการกำหนดหัวข้อและจัดทำเค้าโครงปริญญาานิพนธ์ของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิตยา กันตะวงษ์. (ม.ป.ป.). *การศึกษานอกระบบ*. สุราษฎร์ธานี : สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ปัญญาพร อินธิเสน. (2547, 9 มิถุนายน). *สัมภาษณ์โดย ณมรัตน์ ปิงตระกูล ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางกอกน้อย*.

- ประภาวดี สืบสนธิ์. (2530). *การใช้และการแสวงหาสารนิเทศของเกษตรกร อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2543). *สารสนเทศในบริบทสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย.
- ปรีชา สุทธิเนียม (2546). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพมหานคร 1. ปริญญาโท กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ผุสดี นนทคำจันทร์. (2542). *การแสวงหาสารนิเทศบนอินเทอร์เน็ตของนักศึกษา วิศวกรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พนิดา พ่อคำเริ่อ. (2538). *การแสวงหาสารนิเทศของนักศึกษาแพทย์ระดับคลินิกใน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พิมพ์ร่ำไพ เปรมสมิทธิ์. (2533, ตุลาคม-ธันวาคม). "การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการ และการแสวงหาสารนิเทศ," *วารสารห้องสมุด*. 34(4) : 72-78.
- ยุพิน แสงทอง. (2537). *การแสวงหาสารนิเทศเพื่อการตัดสินใจเลือกคณะในสถาบัน ระดับอุดมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วงแก้ว จินดาณีน. (2544). *การแสวงหาสารสนเทศทางการศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- วัชรินทร์ จำปี. (2545). *บันทึกความทรงจำ 23 ปี กศน. จากอดีตสู่อนาคตแห่งการปฏิรูป ใน 108 ศิษย์ เติบโต...ดี 23 ปี กศน. เพื่อปวงประชา*. กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- วรวรรณ เบญจนิรัตน์. (2544). *การศึกษาคุณลักษณะของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน. ปริญญาโท กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2541). *รายงานการวิจัยประกอบร่าง พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ประเด็นปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.

- สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. (2545). ทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศ ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศ หน่วยที่ 2*. หน้า 48-62. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2546). ผู้ใช้สารสนเทศ ใน *ประมวลสาระชุดวิชา สารสนเทศศาสตร์เบื้องต้น*. หน่วยที่ 9. หน้า 129-133. นนทบุรี :มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สายลม วุฒิสมบูรณ์. (2546). กระบวนการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาบัณฑิตศึกษา สาขาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). นนทบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ถ่ายเอกสาร.
- สุพัตรา นาหัวหนอง. (2547, 21 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ณมรัตน์ ปิงตระกูล ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2546). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). การวิจัยกับการศึกษานอกระบบ ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัย และพัฒนาการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 8*. หน้า 4-8. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อารีย์ ชื่นวัฒนา. (2545ก). พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศ หน่วยที่ 13*. หน้า 107-150. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2545ข). ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับผู้ใช้และการใช้สารสนเทศ ใน *ประมวลสาระชุดวิชา สัมมนาการบริการสารสนเทศ หน่วยที่ 1-8*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Bates, Marcia J. (1989). The Design of Browsing and Berrypicking Techniques for the Online Search Interface. Retrieved December 2, 2004, from <http://www.gseis.ucla.edu/faculty/bates/berrypicking.htm>.
- Berkowitz, Bob. (2001). Research Study: The Big6 and Student Achievement Report of an Action Research Study. Retrieved April 4, 2005, from <http://www.big6.com/showarticle.php?id=11&page=1>
- Budd, John M. (2001). Information Seeking in Theory and Practice : Rethinking Public Service in Libraries. *Reference & User Service Quarterly*. 40(3) : 256-263.
- Case, Donald O. (2002). *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior*. Amsterdam : Academic Press.

- Chen, Ching-Chin; & Hennon, Peter. (1982). *Information Seeking : Assessing and Anticipation User Needs*. New York : Neal-Schuman.
- Choo, Chun Wei. (1999). Closing the Cognitive Gaps: How People Process Information. *Financial Times of London; Mastering Information Management Series*. Retrieved December 2, 2004, from <http://choo.fis.utoronto.ca/FIS/ResPub/FThis/default.html>.
- Coombs, Phillip H. (1973). *Non-Formal Education for Rura Development, Strengthening Learning Opportunities for Children and Youth*. Interim report prepared by the International Council for Education Development.
- Chowdhury, G.G.; & Chowdhury, Sudatta. (2001). *Searching CD-ROM and Online Information Sources*. London : Library Association.
- Eisenberg, Michael B. (2004). *Information Literacy: Essential Skills for the Information Age*. London : Libraries.
- Eisenberg, Mike. (2004). *A Big6 Skills Overview*. Retrieved December 2, 2004, from <http://www.big6.com/showarticle.php?id=16>
- Ellis, David. (1997). Information Seeking Behavior. In *International Encyclopedia of Information and library science*. London : Routledge.
- Ford, Nigel; Miller, David; & Moss, Nicola. (2002). Web Search Strategies and Retrieval Effectiveness: An Empirical Study. *Journal of Documentation*. 58(1) : 30-48.
- Ford, Nigel; et al. (2002, August). Information Seeking and Mediated Searching. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. (53)9 : 728-735. Retrieved December 2, 2004, from <http://portal.acm.org/citation.cfm?id=570562.570566&dl=GUIDE&dl=ACM>
- Hayden, K. Alix. (2004). *Information Seeking Models*. Retrieved November 17, 2004, from <http://www.ucalgary.ca/~ahayden/seeking.html>
- Kalbach, James. (2000, December). *Designing for Information Foragers : A Behavioral Model of Information Seeking on the World Wide Web*. Retrieved December 2, 2004, from http://www.sandia.gov/itg/newsletter/decoo/article_information_foragers.html.
- Krikelas, I. (1983). Information Seeking Behavior : Patterns and Concepts. *Drexel Library Quarterly*. 19(2) : 5-20.
- Kuhlthau, Carol C. (1993, December). A Principle of Uncertainty for Information Seeking. *Journal of Documentation*. 49(4) : 339-355.

- _____. (2001). *The Information Seeking Process (ISP) : A Search for Meaning Rather than Answers*. Retrieved October 15, 2004, from <http://www.scils.rutgers.edu/~kuhlthau/Search%20Process.htm>
- Large, Andrew; Tedd, Lucy A.; & Hartley, R.J. (2001). *Information Seeking in the Online Age :Principles and Practice*. Muchen : Seur.
- Merriam, Sharan B. (1998). *Case Study Research in Education ; A Qualitive Approach*. San Francisco, CA : Jossey – Bass.
- Sharif Mohd Saad, Mohd; & Zainab, A.N. (2004, July). Undergraduates in Computer Science and Information Technology Using the Internet As a Resource. *Malaysian Journal of Library & Information Science*. 9(1) : 1 – 16.
- UNESCO. (1982). *Bulletin of Education in Asia and Pacific*. Reviews, Reports and Notes Publication NO.19.
- Verlegs, Jana. (1987). *Information Seeking Basing Services on User's Behaviors*. Jefferson NC : McFarland.
- Wilson, T. D. (1999, June). Models in Information Behaviour Research. *Journal of Documentation*. 55(3) : 249-270.
- _____. (2000). Human Information Behaviour. *Informing Science*. 3(2) : 49-55.
- Wilson, Tom; & Walsh, Christina. (1996). Intervening Variables in Information Seeking Behaviours. In *Information Behaviour: An Interdisciplinary Perspective*. Retrieved June 26, 2004, from <http://informationr.net/tdw/publ/infbehav/chap4.html>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก:
แนวคำถามในการสัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

นักศึกษาศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตบางแค

คำชี้แจง คำถามต่อไปนี้ผู้วิจัยใช้เป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์เท่านั้น เพราะในการสัมภาษณ์จริงคำถามอาจปรับเปลี่ยนแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบท และประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะเป็นลักษณะไม่เป็นทางการ หากผู้สัมภาษณ์ไม่เข้าใจคำถาม ผู้วิจัยสามารถอธิบายเพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้คำตอบครอบคลุมเนื้อหาตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 อายุ
- 1.2 อาชีพ
- 1.3 ตำแหน่งหน้าที่การงาน

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ

(หมายเหตุ) คำถามในข้อ 2.1 – 2.22 ผู้สัมภาษณ์จะใช้หัวข้อย่อยที่แบ่งไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เท่านั้น ไม่ได้เจาะจงให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบทุกหัวข้อ หากผู้ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามแล้วตรงกับหัวข้อย่อยใด ผู้สัมภาษณ์จะสอบถามถึงเหตุผลในการตอบข้อนั้น ๆ)

- 2.1 ท่านมีความรู้เกี่ยวกับภาระงาน (Task) ที่ได้รับมอบหมายมากน้อยเพียงใด
- 2.2 ท่านวิเคราะห์หรือไม่ว่าภาระงานที่ได้รับมอบหมายต้องใช้สารสนเทศใดบ้าง
- 2.3 ท่านวางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศหรือไม่ อย่างไร (หากตอบไม่ ไม่ต้องถามข้อ 2.22)
 - 2.3.1 กำหนดสารสนเทศที่ต้องการ
 - 2.3.2 กำหนดแหล่งสารสนเทศที่ใช้
 - 2.3.3 กำหนดรูปแบบสารสนเทศที่ค้นคืนได้
 - 2.3.4 ประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้
- 2.4 ท่านแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศใดบ้าง
 - 2.4.1 แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์ (หนังสือ วารสาร/นิตยสาร จุลสาร กฤตภาค วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสืออ้างอิง)
 - 2.4.2 แหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต ฐานข้อมูลออนไลน์ ซีดีรอม)
 - 2.4.3 แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน (ห้องสมุด ศูนย์ข้อมูล หน่วยงานราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานเอกชน)
 - 2.4.4 แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล (เพื่อน ผู้ร่วมงาน อาจารย์ ครอบครัว บุคคลอื่น ๆ)

- 2.4.5 แหล่งสารสนเทศสื่อมวลชน (หนังสือพิมพ์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์)
- 2.5 ท่านแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศใดเป็นประจำ
- 2.6 ท่านคิดว่าการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งใดที่ทำให้ได้รับสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการมากที่สุด
- 2.7 ท่านเลือกใช้แหล่งสารสนเทศแต่ละแหล่งเพราะเหตุใด
 - 2.7.1 เป็นแหล่งสารสนเทศใกล้ตัว เข้าถึงง่าย
 - 2.7.2 ให้สารสนเทศถูกต้องสมบูรณ์
 - 2.7.3 ให้สารสนเทศเข้าใจง่าย
 - 2.7.4 ให้สารสนเทศที่น่าเชื่อถือและทันสมัย
 - 2.7.5 มีสารสนเทศมาก
 - 2.7.6 มีคนแนะนำ
 - 2.7.7 คนทั่วไปนิยมใช้
 - 2.7.8 เสียค่าใช้จ่ายน้อย
- 2.8 มีผู้แนะนำแหล่งสารสนเทศให้ท่านบ้างหรือไม่ อย่างไร
- 2.9 เมื่อท่านเลือกแหล่งสารสนเทศได้แล้ว ท่านศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศนั้น ๆ หรือไม่ ในประเด็นใด
 - 2.9.1 สถานที่ตั้งของแหล่งสารสนเทศ
 - 2.9.2 การเดินทางไปยังแหล่งสารสนเทศ
 - 2.9.3 ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการแหล่งสารสนเทศ
- 2.10 ท่านเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการจากแหล่งสารสนเทศนั้น ๆ ได้อย่างไร
 - 2.10.1 แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์ (สืบค้นจากสารบัญ บรรณานุกรม วรรณกรรม สารสังเขป บัตรรายการ โอแพค)
 - 2.10.2 แหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ (สืบค้นจาก search engine โอแพค)
 - 2.10.3 แหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน (สืบค้นจากบัตรรายการ ฐานข้อมูลของสถาบัน โอแพค เจ้าหน้าที่ของสถาบัน)
 - 2.10.4 แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล (ขอข้อมูลโดยตรง ขอคำแนะนำเกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูล)
 - 2.10.5 แหล่งสารสนเทศสื่อมวลชน (ติดตามกำหนดการการออกรายการ โทร สอบถามข้อมูลจากรายการ)
- 2.11 ในการสืบค้นสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศที่ท่านเลือก ท่านได้ศึกษาหรืออบรมเกี่ยวกับวิธีการที่ท่านเลือกใช้หรือไม่ อย่างไร
 - 2.11.1 ศึกษาจากในชั้นเรียน
 - 2.11.2 ศึกษาจากเพื่อนร่วมชั้นเรียน หรือเพื่อนร่วมงาน
 - 2.11.3 ศึกษาด้วยตนเอง

2.12 ในการสืบค้นสารสนเทศจากแหล่งที่ท่านเลือก หากท่านไม่สามารถสืบค้นสารสนเทศที่ต้องการได้ ท่านทำอย่างไร

2.13 ท่านเลือกใช้สารสนเทศรูปแบบใดบ้าง

2.13.1 ข้อความ

2.13.2 รูปภาพ

2.13.3 ตัวเลข หรือตาราง

2.13.4 แผนที่

2.13.5 แผนภูมิ

2.13.6 แบบจำลอง

2.13.7 เสียง

2.13.8 มัลติมีเดีย

2.13.9 ฐานข้อมูล

2.14 ท่านมีทักษะในการใช้สารสนเทศได้ทุกรูปแบบหรือไม่ ถ้าไม่ท่านทำอย่างไร

2.14.1 ศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง

2.14.2 ขอคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้

2.14.3 ไม่ทำอะไรเลย ใช้เพียงแค่รูปแบบที่ตนเองมีทักษะ

2.15 ท่านเลือกใช้สารสนเทศภาษาต่างประเทศบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด

2.16 เมื่อท่านพบสารสนเทศที่ต้องการ ท่านมีวิธีการใช้สารสนเทศอย่างไร

2.16.1 ใช้สารสนเทศทั้งหมดที่สืบค้นได้

2.16.2 ให้สารสนเทศเพียงบางส่วน

2.16.3 สรุปใจความสำคัญของสารสนเทศเพื่อนำไปใช้

2.17 ท่านจำแนกระหว่างข้อเท็จจริง ความคิดเห็น หรือคำชวนเชื่ออื่น ๆ จากสารสนเทศที่ค้นคืนได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

2.18 ท่านประเมินสารสนเทศที่ค้นคืนได้หรือไม่ อย่างไร

2.18.1 พิจารณาถึงผู้ผลิต

2.18.2 พิจารณาความน่าเชื่อถือของเนื้อหา

2.18.3 พิจารณาความถูกต้องของเนื้อหา

2.18.4 พิจารณาความทันสมัยของเนื้อหา

2.18.5 พิจารณาความสมบูรณ์ของเนื้อหา

2.19 ท่านสังเคราะห์สารสนเทศที่ได้รับก่อนนำมาใช้หรือไม่ อย่างไร

2.20 ท่านนำเสนอสารสนเทศโดยใช้เครื่องมือหรือสื่อที่เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

2.21 สารสนเทศที่ได้รับสามารถสนองความต้องการสารสนเทศในการทำภาระงานที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ อย่างไร

2.22 ตามที่ท่านได้วางแผนขั้นตอนการแสวงหาสารสนเทศ ท่านสามารถปฏิบัติได้ตามขั้นตอนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ปัญหาหรืออุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศ

(หมายเหตุ คำถามในข้อ 3.1 ผู้สัมภาษณ์จะใช้หัวข้อย่อยที่แบ่งไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เท่านั้น ไม่ได้เจาะจงให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบทุกหัวข้อ หากผู้ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามแล้วตรงกับหัวข้อย่อยใด ผู้สัมภาษณ์จะสอบถามถึงเหตุผลในการตอบข้อนั้น ๆ)

3.1 ท่านประสบปัญหา หรือมีอุปสรรคในการแสวงหาสารสนเทศหรือไม่ อย่างไร

3.1.1 ลักษณะเฉพาะของบุคคล (ความพิการทางกายภาพ, การบกพร่องทางการพูด หรือการได้ยิน, ระดับการศึกษาและพื้นความรู้เดิม, ทักษะการใช้สารสนเทศ)

3.1.2 ด้านเศรษฐกิจ (ค่าเดินทาง, ค่าใช้บริการแหล่งสารสนเทศ, เวลาที่สูญเสียไปกับการแสวงหาสารสนเทศ)

3.1.3 ด้านสังคม (การสื่อสารกับผู้ให้สารสนเทศ, การให้บริการ หรือความร่วมมือของผู้ให้สารสนเทศ)

3.1.4 ด้านสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ (ข้อจำกัดทางด้านเวลา, การเดินทาง, สถานที่ตั้งของแหล่งสารสนเทศ)

3.1.5 ลักษณะเฉพาะของแหล่งสารสนเทศ (ความสะดวกในการเข้าถึงสารสนเทศ, ความน่าเชื่อถือของแหล่งสารสนเทศ, ช่องทางการรับ/เผยแพร่สารสนเทศ)

ภาคผนวก ข:
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน ลอยฟ้า

ตำแหน่ง : ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด และทรัพยากรการเรียนรู้ มหาวิทยาลัย

ขอนแก่น

2. รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์

อาจารย์ประจำแขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมมาธิราช

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวณมรัตน์ ปิงตระกูล
วันเดือนปีเกิด	10 มีนาคม พ.ศ.2523
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	4/9 ม.3 ซ.เอกชัย 133 ถ.เอกชัย บางบอน กทม. 10150
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ 1 รับเงินเดือนในระดับ 4
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนคลองหนองใหญ่ เขตบางแค กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนศึกษานารีวิทยา กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2544	ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) จากสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2546	ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู จากสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2550	ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ